

*Vrije Universiteit Brussel*

*Faculteit van de Economische, Sociale en Politieke Wetenschappen en Solvay  
Business School*

**De samenzweringsmythe als ordeningsprincipe**  
**Een cultuuranalytische benadering van de zaak Dutroux**

Promotor: Professor Mark Elchardus

Jeroen Boel  
Academiejaar 2005-2006

Eindverhandeling ingediend tot het behalen  
van de graad van licentiaat in de sociale  
wetenschappen: sociologie



## Dankwoord

Een dankwoord van een thesis is een merkwaardig iets, meestal pas op het einde geschreven zit men er al aan te denken voor het onderwerp van de thesis gekend is. Op deze pagina horen dankbetuigingen te komen aan familie, vrienden, kennissen en mensen die de thesis mee tot stand hebben gebracht. De vraag waar men vaak mee zit is wie bij naam moet genoemd worden en wie een wezenlijke steun is geweest bij het maken van de thesis. Ondanks dat het dankwoord normaal gezien geen invloed heeft, of mag hebben op de evaluatie van de thesis is dit waarschijnlijk het gedeelte van de thesis dat het vaakst gelezen wordt. Waarschijnlijk is dit het meest saaie gedeelte van de thesis. In elk dankwoord staat hetzelfde, men dankt de promotor, de familie, de vrienden, het lief en een algemene "iedereen die heeft mee geholpen". De volgorde waarin de mensen bedankt worden durft echter te variëren.

Wat me op viel bij het bekijken van een aantal dankwoorden was dat dank voornamelijk uitging naar mensen die concrete hulp hebben verricht bij de thesis. Er wordt steevast vergeten dat vóór deze thesis een hele opleiding is doorlopen. Een thesis is een afronding van minstens 16 jaar studie. Wat meer dan één vijfde van een mensenleven is. Het bepalen van wie men dankbaar hoort te zijn voor het beëindigen van een thesis zou een nieuwe uitdaging voor Hercules kunnen zijn. In de wetenschap dat ik nooit iedereen kan bedanken die een bijdrage heeft geleverd voor het uiteindelijke afmaken van mijn thesis, ga ik toch een poging wagen.

Eerst en vooral ben ik enorm veel dank verschuldigd aan de promotor van deze thesis. Zonder professor Elchardus was deze thesis er nooit in deze vorm geweest, ik ben hem dankbaar voor zijn verbeteringen en sturing, maar ook voor de deadlines die mij verplichtten om er voldoende hard aan te werken. Ook ben ik de mensen van de Albertina-bibliotheek en de documentatiedienst van De Morgen dankbaar.

Natuurlijk kan ik in mijn dankwoord mijn familie niet weglaten, mijn ouders voor het doorgeven van hun cultureel kapitaal maar ook met het verstrekken van

economisch kapitaal om mijn studies te bekostigen. Mijn broer omdat hij (waarschijnlijk volledig onbewust) mijn interesse in sociologie heeft gewekt. Mijn zus omdat zij zo graag in mijn dankwoord wou staan ben ik dankbaar voor honderden-een kleine dingen. Veel dank ben ik ook verplicht aan Ryfka omdat zij mij tijdig wist te kalmeren wanneer ik weer eens in paniek schoot vanuit de overtuiging dat ik er niet zou geraken.

Binnen mijn klas (wanneer je met zeven bent, klinkt jaar zo raar) ben ik veel dank verschuldigd aan Bram voor het mogen kopiëren van zijn cursussen, Everton om mij op tijd te doen beginnen aan mijn taken door zijn taken al weken voor mij af te hebben. Dieter ben ik dankbaar om met zijn taken ook vrij laat te beginnen zodat ik niet te zenuwachtig werd van Everton.

Maar ook in het korps van het onderwijzend personeel ben ik een aantal mensen speciale dank verschuldigd. Zo was de inleiding tot de sociologie een "eye-opener", ben ik Karel Neels dankbaar voor het bijbrengen van liefde voor methodologie en heb ik erg genoten van de lessen culturele tendensen van de moderniteit.

Ik wil dit dankwoord dan ook beëindigen met excuses, excuses aan iedereen die ik vergeten ben! Bedankt!

## Voorwoord

Tijdens deze thesis toon ik aan dat in de berichtgeving van een bepaalde krant de samenzweringsmythe sterk aanwezig is, toch is het niet mijn bedoeling juist die krant of een bepaalde journalist van deze krant aan te vallen. Mijns inziens was de samenzweringsmythe in de gehele maatschappij aanwezig.

Alhoewel het niet mijn doel is de krantenartikels te gaan falsifiëren is het onmogelijk om de krantenartikels kritiekloos te benaderen. Ik moet de lezer er dus voor waarschuwen dat deze analyse van de berichtgeving eerder kritisch is en dat ik dan ook ten zeerste twijfel aan de getuigenissen van X1. Ik vrees dat dit quasi noodzakelijk is om deze thesis op een geloofwaardige manier te presenteren. Alhoewel men zou het staketsel ook kunnen zien als een blauwdruk voor potentiële samenzweerdere om hun organisatie te structureren. Hierdoor zou men deze thesis kunnen schrijven vanuit het believers-standpunt. Dit zou echter wel moeilijkheden opleveren bij elementen waar de samenzweerdere geen invloed op hebben (vb. protagonist, polarisatie), en lijkt me wegens gebrek aan concrete bewijzen een uiterst moeilijke taak om dit objectief en geloofwaardig te brengen.

In deze thesis wordt slecht naar één krant verwezen, wanneer er referenties zijn naar dagbladen is dit dus enkel naar "De Morgen", tenzij anders vermeld. De artikels waarnaar verwezen werden staan in Bijlage 1 in de vorm van een tabel. Soms is de schrijver of de titel onbekend, dit is omdat deze dan niet in de krant werd gegeven. Wanneer er meerdere artikels dezelfde referentie hebben (als er naar meerdere artikels uit eenzelfde krant en pagina wordt gerefereerd) dan slaat de laatste letter van de referentie op de volgorde in de bibliografie. Vb. als in de thesis de volgende referentie staat (1/1/01:1a) dan betekent dit dat er gerefereerd werd naar een artikel verschenen op 1 januari 1901 op pagina 1 én dat het in de bibliografie op de eerste plaats staat bij de referenties van die dag en die pagina.

## 0. Inhoudstafel

<b>2.1 Wat is de samenzweringsmythe.....</b>	<b>10</b>
4. Het staketsel van de samenzweringsmythe in fictie.....	40
<b>De samenzwering en samenzweerders.....</b>	<b>53</b>
<b>Hiërarchie.....</b>	<b>54</b>
<b>Rituelen.....</b>	<b>54</b>
<b>Alomtegenwoordig.....</b>	<b>55</b>
<b>Buiten de samenleving.....</b>	<b>55</b>
<b>Middelen.....</b>	<b>55</b>
<b>Doel.....</b>	<b>56</b>
<b>Polarisering.....</b>	<b>56</b>
<b>De contra-samenzwering.....</b>	<b>56</b>
<b>De protagonist.....</b>	<b>56</b>
<b>5.4.1 De samenzwering en samenzweerders.....</b>	<b>57</b>
<i>Algemeen.....</i>	<i>58</i>
<i>Het Gerecht.....</i>	<i>61</i>
<i>De Politiek.....</i>	<i>63</i>
<i>Alomtegenwoordigheid.....</i>	<i>66</i>
<i>De getuigenissen van XI.....</i>	<i>67</i>
<b>5.4.2 Geheimhouding .....</b>	<b>70</b>
<b>5.4.3 Hiërarchie.....</b>	<b>74</b>
<b>5.4.4 Rituelen.....</b>	<b>78</b>
<b>5.4.5 Alomtegenwoordigheid .....</b>	<b>81</b>
<i>Activiteiten.....</i>	<i>83</i>
<b>5.4.6 Buiten de samenleving.....</b>	<b>86</b>
<b>5.4.7 Middelen van de organisatie.....</b>	<b>88</b>
<b>5.4.8 Het doel van de samenzwering.....</b>	<b>92</b>
<b>5.4.9 Polarisering.....</b>	<b>93</b>
<b>4.5.11 Protagonist.....</b>	<b>97</b>
7. Bibliografie.....	106

## **1. Probleemstelling**

Op 9 augustus 1996 verdwijnt in Bertrix een meisje, zes dagen later wordt ze tezamen met een ander verdwenen meisje teruggevonden in de kelder van een van de huizen van Marc Dutroux. Niemand kon op dat moment voorspellen welke impact de zaak-Dutroux zou hebben op de Belgische samenleving. In de uiterst rumoerige jaren '90 die België kende, was de zaak-Dutroux de meest ophefmakende. Waarom waren de jaren negentig in België een decennium vol schandalen? Waarom zijn we in die mate verontwaardigd over de daden van Dutroux en het slecht functioneren van het Belgische gerechtsapparaat?

### *Welke cultuursociologie*

Een schandaal berust volgens Alexander evenveel op fantasie als op feiten. Schandalen ontstaan niet uit feiten maar worden eruit opgebouwd, gevormd aan de hand van vertogen en retoriek. Deze laatste zijn culturele structuren die onze gedragingen beperken en scheppen. Deze structuren (mythes, scripts, ...) zijn volgens Alexander (2003) noodzakelijk binnen een cultuur. Zij stellen de maatschappij in staat te ontsnappen aan de banaliteit van de materiële wereld. Ze zijn nodig om de ervaringen te ordenen en zin te geven. We hebben een onderscheid tussen het sacrale en het profane nodig om het goede kunnen nastreven en het slechte kunnen uitroeien. Het is, volgens Alexander, de taak van de cultuursociologie deze niet zelden onbewuste symbolische structuren, die het maatschappelijk leven vormgeven, te ontdekken en te begrijpen. De cultuursociologie wordt, in die zin, door Alexander beschouwd als een psychoanalyse van de samenleving (Alexander, 2003).

In tegenstelling tot de cultuursociologie wordt binnen de door Alexander bepleitte culturele sociologie, cultuur als autonoom beschouwd. Waar cultuur binnen de cultuursociologie dikwijls als een afhankelijke variabele wordt behandeld, verklaarbaar door objectieve materiële indicatoren, is ze voor de culturele sociologie

een onafhankelijke variabele. De gedragingen van actoren worden bepaald door betekenissen en voorstellingen (Alexander, 2003).

In deze verhandeling wordt die benadering van cultuur gebruikt. Belangrijke elementen ervan werden al eerder door Ann Swidler verduidelijkt in haar artikel "Culture in Action: Symbols and Strategies" (1986). Swidler stelt zich vragen bij de mate aan reflexiviteit die vaak aan actoren wordt toegemeten in de gangbare sociologie. Zij vergelijkt cultuur met een gereedschapskist. Een cultuur bevat een aantal elementen, brokken cultuur als men wil, , rituelen, scripts, gedragssequenties, mythes... die in het culturele gereedschapskistje voorhanden zijn. Aan de hand van deze elementen kunnen mensen zich handelingsstrategieën vormen. Cultuur is een verzameling van gereedschappen om een voorstelling van de wereld te scheppen en gedragingen aan te nemen. Voor een bepaalde situatie en omgeving heb je bepaald gereedschap (scripts, mythes,...) nodig, deze worden dan uit het gereedschapskistje (de cultuur) gehaald en gebruikt (Elchardus, 2005). Sommige van die elementen sluiten aan bij ons cultureel onderbewustzijn en maken dan welbepaalde emoties los als zij in een toegankelijke symbolische of discursieve vorm worden aangeboden.

Om aan onderzoek te doen gaat men dan op zoek naar de structuur en de vorm van verhalen, vertogen, scripts en mythes die door de traditie of de cultuurproducenten worden aangereikt en die een handelingspatroon worden voor een individu. Men gaat op zoek naar een structuur van symbolen die het menselijk handelen kunnen sturen (Elchardus, 2005).

De voorzichtige constatacie waarmee we deze thesis beginnen is dat tijdens de zaak-Dutroux een bijzonder klimaat heerste in de Belgische politiek en de media. De commissie Dutroux gaat specifiek onderzoeken of Dutroux bescherming van bovenaf heeft genoten. De roep om niet opnieuw "alles in de doofpot te steken" wordt te pas en te onpas gebruikt. Getuige Regina Louf, beter bekend als X1, beweert het slachtoffer te zijn van een complot en krijgt bijzonder veel media-aandacht.



Hoe kunnen we die bijzondere stemming en de sterke emoties die erdoor werden losgemaakt verklaren? De opgesomde elementen doen allemaal denken aan één grote samenzwering. De samenzweringsmythe is volgens Girardet (1986) één van de politieke mythes van de hedendaagse tijd. Een mythe die in de bevolking aanwezig is en op bepaalde tijdstippen naar boven komt. De band met de idee van een cultuur gereedschapskistje en met een cultureel onderbewustzijn, dus met de theorieën van Swidler en Alexander, is duidelijk. In deze thesis wordt er van uit gegaan dat de samenzweringsmythe kan worden beschouwd als een gereedschap uit ons cultureel gereedschapskistje.

Deze thesis is opgebouwd rond vier vraagstellingen, (1) het doel is na te gaan of de berichtgeving rond de zaak-Dutroux beantwoordt aan het stramien van de samenzweringsmythe. M.a.w. wordt de samenzweringsmythe als een discursieve vorm uit het culturele gereedschapskistje bovengehaald in de berichtgeving van de media? (2) We zullen de vorige vraag verduidelijken en specificeren aan de hand van een literatuurstudie. Daarbij kijken we naar wat de samenzweringsmythe veroorzaakt en welke maatschappelijke functie de samenzweringsmythe vervult. (3) Uit de literatuurstudie kunnen we concluderen dat de samenzweringsmythe een gereedschap is dat gebruikt wordt om de wereld te duiden. De volgende vraag die we ons stellen is dan: hoe ziet een samenzweringsmythe er uit? Aan de hand van de literatuur construeren we de discursieve basisvorm of, zoals we het verder noemen, het staketsel van de samenzweringsmythe. (4) Ten slotte toetsen we de stelling dat die mythe vorm geeft aan de berichtgeving en zich meester maakt van de gevoelens en opvattingen waarmee naar de afwikkeling van de zaak Dutroux wordt gekeken. Aan de hand van de berichtgeving in de krant De Morgen gaan we na in welke mate het staketsel in de berichtgeving kan worden teruggevonden, en in welke mate de berichtgeving kan omschreven worden als een samenzweringsmythe.

## **2. Theoretisch kader**

We beginnen deze thesis met het stellen van de vraag wat het gereedschap uit ons kistje inhoudt. We beginnen met een poging tot definitie van de samenzweringsmythe: wat houdt deze in, wanneer spreken we van een samenzweringsmythe? (§2.1)

Hierna gaan we in op de verschillende stellingen die een mogelijke verklaring geven voor het opduiken van de samenzweringsmythe: wat is zijn functie, wanneer duikt hij op en wie is er gevoelig voor. (§2.2) We behandelen in dit gedeelte drie grote blokken, de samenzweringsmythe als ordeningsprincipe, de samenzweringsmythe als vervanging van het geloof en als laatste halen we de "paranoid style" van Hofstadter aan. Deze laatste is eerder van psychologische inslag, maar het werk van Hofstadter wordt beschouwd als een standaardwerk, vandaar dat deze ook hier behandeld wordt.

Na de verklaringen voor de samenzweringsmythe worden de mogelijke gevolgen van de samenzweringsmythe (§2.3) besproken. In de daarop volgende paragraaf gaan we even in op de determinanten van mensen die in samenzweringsmythes geloven. (§2.4)

### **2.1 Wat is de samenzweringsmythe**

Volgens het woordenboek Van Dale is een complottheorie een "theorie of idee dat een ongewenste situatie of gebeurtenis het gevolg is van een samenzwering" (Van Dale, 2006). Een samenzwering is dan weer een "geheim verbond tot het verrichten van een aanslag op iemand of iets". Alhoewel deze definitie op zichzelf vrij eenduidig is, weet men in de literatuur niet goed waar de lijn te trekken. Het is vaak moeilijk te zeggen wat een samenzwering is en wat niet. Zo is het niet altijd gemakkelijk te bepalen wanneer iets geheim wordt gehouden, of wanneer iets niet openbaar gemaakt wordt. De grens tussen een -niet publiek gemaakte- strategische

beslissing in een bedrijf en een geheim genootschap dat samenzweert is niet altijd even duidelijk.

Alhoewel een "goede" samenzwering geen contradictie is, wordt een samenzwering over het algemeen gekoppeld aan doeleinden die nefast zijn voor de maatschappij. (Basham, 2001:265)

De term "samenzweringsmythe<sup>1</sup>" wordt voornamelijk gebruikt door academici en in de populaire cultuur om een bepaald type folklore aan te duiden met bepaalde terugkomende elementen, voornamelijk een verklarende verhaallijn die geconstrueerd wordt met een wat naïeve en betwifelbare methodologie. De term wordt tevens gebruikt om bepaalde verklaringen op een pejoratieve manier te beschrijven en te ontkrachten. (Wikipedia, 2005)

Samenzweringen maken deel uit van de hedendaagse politieke mythologie, centraal hierin is het idee dat je de wereldgeschiedenis kan verklaren aan de hand van manipulaties van geheime genootschappen. (Taguieff, 2005)

### *2.1.1 Geschiedenis van de samenzweringsmythe*

De eerste "moderne" samenzweringsmythes ontstonden ten tijde van de Franse Revolutie, eind 18e eeuw. Rond die tijd werden er verscheidene pamfletten gepubliceerd die deze revolutie verklaarden als een samenzwering beraamd door de vrijmetselarij. (Taguieff, 2005) Als er één ding is waarover de meeste auteurs het eens zijn, is het wel dat de samenzweringsmythe vandaag de dag een gouden tijd beleeft. Vandaag de dag is de samenzweringsmythe populairder dan ooit tevoren. (Fenster, 1999:xii) Dit zou gestimuleerd zijn door grote successen in de

---

<sup>1</sup> In deze thesis wordt systematisch gebruik gemaakt van de term samenzweringsmythe. In het engels spreekt men van het meer neutrale "Conspiracy theory". Ik ben mij volledig bewust dat de term "samenzweringsmythe" suggereert dat het verhaal per definitie onjuist is, doch is dit niet mijn uitgangspunt in verband met mijn onderzoek. Ik zie het dan ook niet als mijn doel de krantenartikels uit mijn onderzoek te falsifiëren. Mijn doel is na te gaan of de verhalen een bepaalde vorm en structuur (die van een samenzweringsmythe) aannemen, los van het waarheidsgehalte van die verhalen. Meer hierover in het voorwoord.

hedendaagse cultuur door programma's als "The X-files", door boeken als "De Da Vinci-code" enz. (Taguieff, 2005)

### *2.1.2 Maatschappij en de samenzweringsmythe*

Girardet beschrijft in het hoofdstuk "La conspiration" van zijn boek "Mythes et mythologies politiques" hoe doorheen de geschiedenis het schrikbeeld van de samenzweringsmythe in onze politieke verbeelding spookt. Zijn boek bevat een case-study van drie samenzweringmythes. Deze mythes hebben een historische geladenheid ( of verankering) en een suggestieve waarde met elkaar gemeen. De drie verhalen zijn oorspronkelijk afkomstig uit boeken maar vinden doorheen de tijd hun weg naar dagbladen en soms zelfs wetenschappelijke publicaties. Zij gaan deel uitmaken van de cultuur van een samenleving in de mate dat ze dit nog niet doen en worden gehanteerd in vertogen maar worden ook opgepikt in ideologieën en als vorm van legitimatie voor het handelingen. (Girardet, 1986: 32-33)

Wat Girardet opvalt aan deze drie verhalen, is dat ze alle drie ongeveer dezelfde "identiteitsstructuur" hebben. Deze structuur staat los van het genre waartoe het verhaal behoort, los van de plaats of de vorm waarin het wordt gepubliceerd en is weinig veranderlijk in de tijd. De samenzweringsmythe blijkt een mythologisch geheel te zijn waarvan de grote lijnen en de structuur onwrikbaar vastliggen. Girardet heeft in grote mate bijgedragen tot het verduidelijken van het staketsel van de samenzweringsmythe. Meer daarover in Hoofdstuk 3. (Girardet, 1986: 33)

## **2.2 Verklaringen voor de samenzweringsmythe**

In het vorige gedeelte werd een eerste grove afbakening gemaakt van wat onder een samenzweringsmythe kan worden verstaan. Deze poging van definitie is op dit moment echter van weinig belang, het is namelijk ook ons doel om de samenzweringsmythe beter te gaan omlijnen in het besluit van deze thesis. In dit gedeelte gaan we verder met mogelijke verklaringen van de samenzweringsmythe.

Er bestaat een veelvoud aan verklaringen voor het waarom van samenzweringsmythes. Zowel binnen de sociologie, de psychologie als binnen de antropologie is er een grote interesse in de samenzweringsmythe en er is dan ook een uitgebreide bibliotheek over dit onderwerp bijeengeschreven. In de verklaringen die in dit gedeelte voorkomen, geven we, op basis van de literatuur, antwoord op drie onderling nauw verbonden vragen. Wat is de functie van de samenzweringsmythe (waarom?), wanneer treden samenzweringsmythes op (wanneer?) en welke mensen zijn er het meest vatbaar voor (wie?).

In dit gedeelte onderscheiden we drie grote verklaring-“soorten”, de eerste familie ziet de samenzwering als een instrument dat op een onbewust manier wordt gebruikt om een duidelijk beeld van een complexe wereld te scheppen. Het wordt aanzien als een zoektocht naar eenheid.

Het tweede blok ziet de samenzweringsmythe als een substituut of een surrogaat voor het geloof dat aan invloed moest inboeten door de processen van secularisering.

Als laatste zien we de theorie van Richard Hofstadter. Deze theorie is eerder gefocust op micro-sociale processen, in tegenstelling tot de voorgaande theorieën, maar het werk van Hofstadter wordt over het algemeen beschouwd als een standaardwerk over samenzweringsmythes.

### *2.2.1 De samenzweringsmythe als ordeningsprincipe*

In de dominante theorie uit de literatuur over samenzweringsmythes wordt deze gezien als een ordeningsprincipe. Een streven naar een unitaire samenlevingsorde, een classificatieschema voor mensen die aan anomie lijden of een cognitief classificatieschema dat typisch is voor de moderniteit.

## *Het vatten van de werkelijkheid*

Een samenzweringsmythe poogt de oorzaken van een gebeurtenis te verklaren door de schuld te leggen bij een geheim, bedrieglijk genootschap in plaats van het te wijten aan een openlijke activiteit of als een natuurlijke gebeurtenis. (Wikipedia, 2006; Taguieff, 2005) Dit samenzweringsdenken brengt een duidelijke structuur waar er geen is, en dit door het leggen van vergezochte en vaak onbewijsbare verbanden. Het geeft duidelijke oorzaak-gevolg-verbanden en benoemt de schuldigen. Hoe complexer en hoe onoverzichtelijker de realiteit lijkt te worden, hoe vaker men gebruik gaat maken van de samenzweringsmythe om deze realiteit in zijn totaliteit te verklaren. Binnen het politieke spectrum is de samenzweringsmythe vooral voorkomend in veel- of allesomvattende ideologieën, voornamelijk dan binnen de extremen van het spectrum (van den Berghe, 2005).

Het gebeurt vaak dat mensen zich bevinden in situaties die ze niet meer kunnen vatten, bvb. de moord op een president (J. F. Kennedy) of een grote terroristische aanslag (9/11). Op dat moment kunnen ze het kwaad dat rondom hen heerst niet meer begrijpen en beschouwen ze hun lijden als een onrechtmatigheid, een fout iets, iets kwaadaardigs dat ze nooit verdiend hebben. Omdat zij zelf correct leven, altijd eerlijk zijn, de juiste dingen doen en naar de juiste kerk gaan, is het kwaad dat hun overkwam onterecht. Toch is het gebeurd... In de zoektocht naar een verklaring van dit kwaad, vallen ze op een andere groep, een groep tegenstanders aan wie ze onmiddellijk bepaalde kenmerken meegeven. Deze groep is duidelijk de oorzaak van het kwaad door de uitvoering van donkere, kwaadaardige en geheim uitgewerkte plannen. (Groh, 2001:1) Voor Groh is dit meer dan gewoon het begrijpbaar maken van een gebeurtenis, het is noodzakelijk als coping-mechanisme. (Hellinger, 2003:208) Een samenzweringsmythe komt dan ook overal voor, zowel bij links als bij rechts, op elk terrein, in elke sociale klasse en in elke tijd. Het is een element van onze cultuur waaraan geen enkele klasse en geen enkele groep ontsnappen. (Groh, 1987:11; Taguieff, 2005)

## *Zoektocht naar Transparantie*

De samenzweringsmythe moet niet noodzakelijk aan de oppervlakte komen bij grote rampen, hij kan ook naar voren komen bij het falen van sommige politieke, sociale en/of persoonlijke orden. (Fenster, 1999:xiii) We leven in een zeer ondoorzichtig (geheimzinnig) en sterk hiërarchisch gestructureerd sociaal systeem. De belangrijkste mechanismen die ons leven beheersen en controleren, hebben enorme financiële en technologische mogelijkheden die op een zeer intransparante manier worden gebruikt. Bedrijven en regeringen hebben hierdoor een relatief kleine verantwoordingsplicht wat hen verleidt om toe te geven aan hun machtshonger. Dit in acht genomen is het logisch dat de aantijgingen van samenzweringen steeds vaker voorkomen. (Basham, 2001:265) Resentement ligt dan ook aan de basis van het geloof in samenzweringstheorieën. Het gevoel dat men onrecht is aangedaan en opgehoopte frustraties zorgen ervoor dat mensen voor een vertoog gaan kiezen die hun daden vergoelijken. (Moscovici, 1987:162-165)

Volgens Fenster ontstaan samenzweringsmythes door het eindeloos streven naar informatie. De bedenkers willen een vermeende waarheid achterhalen en beginnen een eindeloze zoektocht. Op deze manier willen ze een situatie creëren of terugkeren naar een situatie waar relaties met anderen en machtsrelaties transparant en duidelijk zijn. Het is een zoektocht naar een alles verklarend antwoord waarvoor ze het verleden en het heden op een nooit stoppende manier uitkammen. (Fenster, 1999:86)

De kracht van een samenzweringsmythe is volgens Basham voornamelijk dat hij vaak een ongeëvenaarde verklarende volledigheid heeft. Deze volledigheid wordt door een mechanisme in stand gehouden: wanneer er informatie is die niet past bij de mythe, kan deze volledig worden genegeerd en zelfs als bewijs gaan gelden vóór de samenzwering. De verklaringen van officiële instanties kunnen altijd worden uitgelegd als valse en misleidende verklaringen en informatie. Een samenzweringsmythe voorspelt juist dat de overheid en andere belangrijke spelers op de proppen gaan komen met vervalste bewijzen en foute informatie. Hét bewijs

voor een samenzwering is de ontkenning ervan. (Basham, 2001:268-269) Een samenzweringsmythe is volgens Basham echter verouderd, een gedateerde blik op de wereld die meer bij de vorige eeuw past. De mensen die er in geloven zijn "some of the last believers in an ordered universe." (Basham,2001:272)

### *Zoektocht naar een unitaire samenlevingsorde*

Volgens Girardet is de samenzweringsmythe een zoektocht naar een unitaire samenlevingsorde. Zo ontstonden de eerste moderne samenzweringsmythen ten tijde van de romantiek. Een van de meest bekende samenzweringsmythen was het verhaal dat de Franse revolutie het gevolg was van een plan gesmeed door vrijmetselaars. In de drie verhalen die Girardet in zijn boek beschrijft, komen groepen samenzweerders naar voren met gemeenschappelijke kenmerken. De drie groepen zijn Joden, Jezuïeten en vrijmetselaars. Ze zijn alledrie afkomstig uit de religieuze sfeer en hebben een sektair karakter. Tijdens de romantiek zijn vele soortgelijke kleine groeperingen ontstaan met eigen rituelen, gebonden door eden en geheimen. De positie van de kerk verzwakte en dreigde te versplinteren. Als reactie hierop is er een behoefte ontstaan aan een dominante religieuze instelling die de uiteenvallende maatschappij, verscheurd door collectieve wanorde en sociale angsten moest redden van de ondergang. De bevolking gaat op zoek naar de oude, vertrouwde banden van solidariteit naar een ideaal, een kerk die naam waardig. Een kerk als een hiërarchische organisatie met rituelen, een verbondenheid rond symbolen en liturgie. De samenzweringsmythe is juist een uiting van al deze angsten en sociale onrust. Op de achtergrond van de mythe speelt altijd het verlangen naar een grote unitaire en religieuze samenlevingsorde. (Girardet, 1986:58-60)

Davis (1971) ziet de samenzweringsmythe als een uitlaatklep en een expressie van een onvervalst sociaal conflict, het resultaat van de nood aan leiders. Mensen kunnen er volgens Davis niet mee overweg dat niemand de controle over de maatschappij heeft. Men zoekt een eenheid, iets dat alles verbindt in de maatschappij. (James,2001:78; Davis,1971:xiv) Een samenzweringsmythe is dan



ook niet te wijten aan socio-economische of andere contingente factoren volgens Zukier (1987), ze is een historisch conflict tussen twee solidariteiten. Het gevolg van een breuk tussen twee verschillende groepen die reeds voor sociale problemen zorgden. (Zukier, 1987:101)

### *Reactie op een nieuwe maatschappijvorm*

De laatste eeuwen zijn de Westerse maatschappijen sterk veranderd, een agrarische traditionele samenleving is geëvolueerd naar een moderne kapitalistische samenleving. De volgende theorieën zien de samenzweringsmythe als een reactie op deze nieuwe maatschappijvorm.<sup>2</sup> De wereld is zo veranderd en complexer geworden dat oude verklaringwijzen en classificatieschema's niet meer volstaan. De samenzweringsmythe wordt dan vaak gebruikt als laatste redmiddel in moeilijke situaties of als gevolg van een nostalgie vergelijkbaar met de theorie van Girardet.

### *Reactie op het postmodernisme*

Jameson noemt de samenzweringsmythe "the poor person's mapping in the postmodern age". Dit tijdperk wordt gekenmerkt door het individu dat in de schaduw staat van grote instellingen. De actor wordt vermalen door een onpersoonlijke bureaucratische instelling en heeft geen idee meer van zijn plaats in deze complexe wereld. (Fenster, 1999:94,116) Samenzweringsmythes hebben de gewoonte om de schuld te leggen bij één enkele zondebok, maar zoals Beck aanhaalt, zijn risico's niet langer te verklaren door "external agency". Het probleem is dat we in een tijd leven waar we nog geen bevredigende cognitieve schema's

---

<sup>2</sup> Buiten de reactie op het postmodernisme en op de informatiesamenleving zien we ook nog een zeldzame auteur die de samenzweringsmythe vanuit Marxistisch perspectief bekijkt. Freedman duidt de populariteit van de samenzweringsmythe als een reactie op het kapitalistisch systeem waarin we leven. De samenzweringsmythe gaat er van uit dat mensen in een kapitalistisch systeem de surplus waarde van objecten gaan overinterpretieren, hij spreekt hier van commoditeiten-fetisjisme. Het hedendaagse monopoliekapitalisme, dat hij als negatief beschouwt, doet zich voor als schijnbaar transparante, open en eerlijke structuren. Deze twee elementen, commoditeiten-fetisjisme en monopoliekapitalisme, leggen ons een paranoia gedrag op. Hij ziet de interpretatieve en narratieve paranoia, die volgens hem aan de basis liggen van de samenzweringsmythe, als een normatieve subjectiviteit van de kapitalistische samenleving. Indien we hem volgen is de samenzweringsmythe een logisch en begrijpbare reactie op de kapitalistische samenleving. (Fenster, 1999:93-94).

(Jameson, 1988) hebben die omgaan met de nieuwe plaats van het individu. Er ontbreekt een vorm van causale verklaringen die de oudere "naming and blaming" kunnen vervangen. Aan de hand van de samenzweringsmythe wordt een collectieve inspanning geleverd om een beeld te vormen van de plaats van het individu in die wereld en van de krachtlijnen die rondom hem spelen. Dit gebeurt door bewuste en onbewuste representatie. De verhaallijn van de samenzweringsmythe is een van de weinige symbolische pogingen in de hedendaagse cultuur om een eenheid te benadrukken, een totaalbeeld te krijgen en de ideologische kloof tussen sociale, economische en politieke sferen af te wijzen die de basis zijn van een liberale democratie waarin een monopoliekapitalisme heerst. (Fenster, 1999:94;116) De samenzwering is een restauratie van het individu en zijn verantwoordelijkheid, maar ook de restauratie van causaliteit in een samenleving waar krachtlijnen moeilijk herkenbaar en te duiden zijn geworden. (Knight, 2001:20-21) Samenzweringsgelovigen proberen op een nostalgische wijze, de schuld en de verantwoordelijkheid van gebeurtenissen te leggen bij slechts één enkele oorzaak. (Knight, 2001:24)

De samenzweringsmythe wordt niet alleen beschouwd als reactie op de structuren van de postmoderne maatschappij, hij wordt ook beschouwd als een reactie op het wereldbeeld van een postmoderne samenleving. Coale ziet de samenzweringsmythe als een logische tegenpool. In een wereld vol onzekerheden, waar geen enkele waarheid meer absoluut is - door het verdwijnen van de grote verhalen - zien we de samenzweringsmythe opduiken. De samenzweringsmythe is gebaseerd op angst en verzet tegen de postmoderne instabiliteit en het radicale scepticisme. Alles wordt gelezen als een teken, een hint of een stukje in een grotere puzzel. De signalen leiden naar een groot plan, dat het reilen en zeilen van de wereld stuurt. De samenzweringsmythe plaatst het individu in het centrum van een gigantisch maar anoniem "master plot" of schema, hij ontspringt aan de controle van iets of iemand. De conclusie is dat dit reproduceren van het oneindig interpreteren en de ultieme onoplosbaarheid typisch zijn voor het postmodernisme. (Coale, 2005:6) Verzinners van samenzweringsmythes willen een autoritaire figuur of groep creëren tegen wie ze zich kunnen verzetten. Op basis van confrontatie en oppositie kunnen ze de wereld rondom hen vatten. (Coale, 2005:51,178; West & Sanders, 2003:24-25)

Meer zelfs, de samenzweringsmythe kan dienen om stoom af te laten, hij heeft namelijk een therapeutisch effect. Volgens Susan Harding is de samenzweringsmythe een therapeutische cultuur die helpt tegen de angsten die gepaard gaan met het postmodernisme. (Harding, 2003:263-264)

### *Reactie op de informatiemaatschappij*

De samenzweringsmythe wordt door sommige auteurs ook gezien als een reactie op de informatiesamenleving. Het standpunt van Jane Parish is dat tegenwoordig de autoriteit van de experts begint af te nemen. De scholingsgraad van de consument is gestegen. Hij is een kritische burger geworden, een burger die alles in vraag stelt. Door een radicaal scepticisme verliest men het geloof in autoriteiten en expertise - gouvernementeel of op vlak van wetenschappen - en wordt er een plaats gecreëerd die kan ingevuld worden door alternatieve verklarende kaders. (Bell, 2001:144; Smith, 2001:156)

Tezamen met de onderwijsexpansie zien we een groeiende wetenschap, deze gaat echter gepaard met angsten die, volgens sommige auteurs, te wijten zijn aan een onstabiele economie. (Parish, 2001:1-5) In deze tijden van angst gaan we alles in vraag stellen en gaan we fenomenen en tekens overinterpreteren. Tegenwoordig worden we aan een overdosis aan informatie blootgesteld waardoor we verplicht zijn de realiteit te puren uit mogelijkheden, wat tegengesteld is aan het geloof dat de waarheid eenduidig te verklaren is door externe feiten. (Beer, 1992:7) Hoe meer informatie, hoe groter de kans is dat een mogelijkheid onjuist is, hoe moeilijker men tot een begrip van de werkelijkheid komt. Dit bemoeilijkt het opstellen van stabiele canons omdat kennis gefragmenteerd geraakt. (Mulgan, 1996:11) In deze labiele wereld geeft de samenzweringsmythe een eenduidige en eenvoudige uitleg die dan ook nog in staat is om alle gebeurtenissen met elkaar te verbinden. Dit is het succesverhaal van de moderne samenzweringsmythe. Vroeger hoorde de samenzweringsmythe een totaal allesomvattend verhaal te zijn, nu hoort ze door overinterpretatie een waarheid te brengen waar er geen is. (Parish, 2001:7-10)

Zoals blijkt uit dit gedeelte wordt de samenzweringsmythe gezien als een manier om met een moeilijke en harde werkelijkheid om te gaan. De complexiteit van sociale onrechtvaardigheden en de moeilijke vatbaarheid van de realiteit wordt gereduceerd en vereenvoudigd door gebruik te maken van deze mythe. Zo kunnen mensen zich een plaats geven in de wereld en verkrijgen ze een duidelijk vereenvoudigd zicht op de werkelijkheid.

### **2.2.2 De samenzweringsmythe als moderne vorm van geloof**

Buiten de theorieën die de samenzweringsmythe verklaren als een middel om een onduidelijke, een harde en moeilijke wereld op een eenvoudige manier in kaart te brengen, is er ook nog een groep auteurs die in de samenzweringsmythe een surrogaat of een substituut voor het geloof zien. Deze is volgens hen dan ook het gevolg van de secularisatie en in mindere mate ook de teloorgang van de grote verhalen.

Het geloof in een allesomvattend en alles verklarend iets wordt gedeeld door de samenzweringsmythe én de meeste religies (voornamelijk de christelijke godsdienst in Europa). Hierdoor wordt vaak de link gelegd tussen deze twee "fenomenen". John A. McClure is van mening dat de hedendaagse samenzweringsmythe de religie vervangt als een middel om de wereld te benaderen zonder hem van zijn mysterie en betovering te ontdoen. (Coale, 2005:88) Een samenzweringstheorie is een kijk op de maatschappij waarin aangenomen wordt dat alles wat gebeurt, het resultaat is van een ontwerp gecreëerd door machtige individuen en groepen. (Popper, 1959) Het verschil tussen de twee is dat de samenzweringmythes er van uitgaan dat gebeurtenissen rationeel zijn en een rationele oorzaak hebben. Religie gaat eerder uit van het niet-rationele, van het mystieke. (Coale, 2005:88)

Volgens Popper is de samenzweringsmythe ontstaan omdat God werd verlaten en niet volledig werd vervangen door de wetenschap. (Parker, 2001:1999) Karl Popper zag de samenzweringsmythe als een gesecculariseerde vorm van een religieus bijgeloof, een primitief bijgeloof. (Popper, 1959) De ontkerkelijking en de afname

van de invloed van de grote monotheïstische godsdiensten schepten een vacuüm dat wordt opgevuld door simplistische antwoorden op het zoeken naar zingeving, in een context die wordt gekenmerkt door onzekerheid en verwarring. Voor Popper is de samenzweringsmythe een aanlokkelijke verklaring voor mensen die geloven te weten hoe ze van de aarde een hemel kunnen maken. De enige verklaring voor de mislukking zou namelijk te vinden zijn in het verhaal dat de kwaadaardige bedoelingen van de duivel hen tegenwerken. Hij wil namelijk van de aarde een hel maken. (Popper, 1959:282) Er ontstaat een vraag, het aanbod van samenzweringsmythes blijkt die vraag in te vullen. (Taguieff, 2005)

Donskis gaat hierop verder in en ziet de samenzweringsmythe als een logisch resultaat van de geschiedenis. Volgens hem hebben de Griekse goden van Homerus plaats gemaakt voor verschillende imaginaire en gepersonificeerde krachten in de geschiedenis. (Donskis, 1998:349) De samenzweringsmythe hecht dan ook niet toevallig een te groot geloof in bedoelde en bewuste actie in de geschiedenis en in het maatschappelijk leven. (Donskis, 1998:350) De samenzweringsmythe is meer dan een seculiere belichaming van ons apocalyptisch en Calvinistisch verleden. (Coale, 2005:11) De commentaar van Donskis op Popper is dat hij niet inzag dat de samenzweringsmythe tevens een gevolg was van de christelijke demonologie en zijn populaire versies. (Donskis, 1998:350) De christelijke demonologie maakt volgens Eugene Victor Walter een duidelijk verschil tussen goed en kwaad. Dit verschil is tevens, in tegenstelling tot vele oosterse godsdiensten, absoluut. Er is geen middenweg tussen goed en kwaad. Zo blijkt de christelijke demonologie als classificeringsschema een uiterst vruchtbare bodem te zijn voor de samenzweringsmythe. Vele groepen, zoals Joden, heksen, magiërs, onnatuurlijke wezens werden op basis van deze demonologie opgedeeld in de categorie van het kwaad omdat ze niet de kenmerken bevatten die men normaal gezien tot het goede, het natuurlijke rekent. (Donskis, 1998:352) Volgens Donskis was de samenzweringsmythe dan ook meer een fenomeen dat een reflectie of referentie is van een zekere afwijking of exclusie van de natuurlijke orde dan een secularisatie van religieuze bijgeloven. (Donskis, 1998:354)

Pierre-André Taguieff ziet het doemdenken als oorzaak voor een explosie aan samenzweringsmythes. Er is een terugval van de grote politieke of wereldlijke religies zoals het communisme. Het geloof in de vooruitgang die in onze contreien sinds de Franse Revolutie aanwezig was, heeft plaats gemaakt voor een pessimistischere visie. In de maatschappij is er onder andere met het opkomen van het radicale ecologisme een stroming van doemdenkerij op de voorgrond getreden. Dit doemdenken heeft de weg vrij gemaakt voor de samenzweringsmythe. (Taguieff, 2005)

Kortom de samenzweringsmythe is een logisch gevolg van de seculariseringstendens in de Westerse maatschappijen. Door een terugval van de religies ontstaat een vacuüm dat niet volledig werd ingenomen door de wetenschap. De samenzweringsmythe vult hier de leegte en is tevens een voortbouwen op de christelijke demonologie waar de absolute scheiding tussen goed en kwaad in centraal staat.

### **2.2.3 The paranoid style in American Politics**

Buiten de voorgaande benaderingen die de samenzweringsmythe bekijken vanuit het macro-niveau, zijn er natuurlijk nog verklaringen voor de samenzweringsmythe vanuit micro-niveau. Richard Hofstadter schreef een werk over "The paranoid style in American Politics", een artikel dat nog steeds wordt beschouwd als een basiswerk. Hij vertrekt vanuit de psychologie om de samenzweringsmythe te benaderen.

Hofstadter zag de samenzweringsmythe als een typisch verschijnsel voor de Amerikaanse politiek. Hij constateerde dat een van de dominante retorieken uit de Amerikaanse politiek een paranoïde stijl hanteerde. Hij zag de paranoïde stijl als nefast voor het goed functionerende systeem van pragmatisme, compromissen en consensus dat volgens hem in Amerika heerste. De oorzaken van deze paranoïde stijl die de samenzweringsmythe frequent hanteerde, waren volgens hem de

opkomst van de massa-maatschappij en aanleidingen die in de sociale psychologie moesten gezocht worden. (Fenster, 1999: 10-17)

Voor Hofstadter liepen de productie en consumptie van de "paranoid style" parallel met de productie en consumptie van gecommодificieerde massacultuur, de stijl was een indicatie van gebrekkige educatie in de politieke waarden. Hij waarschuwde als een van de eersten voor het nefaste effect van deze stijl, die zich zeer snel kon verspreiden doorheen een onverstandig publiek dat beïnvloed wordt door de desintegratie en de afbreuk van de "traditionele" Amerikaanse culturele, sociale en politieke structuren. (Fenster, 1999:15-17)

De sociaal psychologische verklaringen die Hofstadter biedt, hebben te maken met statusverlies. De "paranoid style" is altijd aanwezig binnen de bevolking en komt met golven naar boven. De tijdstippen waarop deze aan de oppervlakte verschijnt, zijn echter niet toevallig. (Fenster, 1999:18-20) De paranoïde stijl komt pas naar boven wanneer er binnen de maatschappij een sociaal probleem ontstaat waar fundamentele angsten en haatuitingen op het politieke programma komen. Wanneer de politieke problemen economisch van aard zijn, heerst er een constructieve interesse in politiek. Maar wanneer het economisch goed gaat, komen er statusproblemen naar boven en wordt de paranoïde stijl, dé dominante stijl in de politieke retoriek. (Fenster, 1999:18-20) Het zijn dan ook mensen met te veel argwaan en gevoelens van paranoia die zeer gevoelig zijn voor samenzweringsmythes. (Taguieff, 2005)

Het feit dat Hofstadter de schuld voor de samenzweringsmythes legt bij de lagere klassen, bij geïsoleerde gevallen van paranoia, wordt hem niet in dank afgenomen. Volgens Michael Rogin ligt de schuld juist bij de machtige klassen die de samenzweringsmythe opleggen aan de bevolking. Hij ziet het als een beschermingsmiddel voor de hogere klasse. Vanuit deze theorie is het natuurlijk eenvoudig de oorsprong van de argumentatie van Hofstadter uit te leggen. (Viltard, 2003:93)

### **2.3 De gevolgen van de samenzweringsmythe**

Na een aantal mogelijke verklaringen te hebben overlopen voor de samenzweringsmythe gaan we nu dieper in op wat de gevolgen van samenzweringsmythes zijn voor de maatschappij. Dit is een verdere verduidelijking van de opvattingen over de samenzweringsmythe.

Wanneer samenzweringsmythes ontstaan in een samenleving wordt het eigen ras, het zelf of de natie als bedreigd ervaren. Er is een onbekende dreiging die alles wat men dierbaar heeft, wil vernietigen. Deze afschrikwekkende verhalen zorgen ervoor dat het individu en de staat een gezamenlijke identiteit krijgen. Door het gedeelde vermeende slachtofferschap ontstaat er een eenheid die te danken is aan de samenzwering. Enkel door het verbeelden van een coherente en gedetermineerde vijand kan men zichzelf of een natie zien als een coherente entiteit die de dreiging kan overleven. (Knight, 2001:27; Quinn, 2001:119)

Hierdoor loopt de gemeenschap het gevaar dat er een polarisatie tussen bepaalde groepen optreedt. Donskis stelt het heel radicaal: de samenzweringsmythe is een tegenpool van tolerantie. De samenzweringsmythe zorgt ervoor dat we intolerant gaan optreden tegen de geviseerde groepen. (Donskis, 1998:360)

#### *De samenzweringsmythe als pathologie*

De samenzweringsmythe wordt over het algemeen als nefast voor de maatschappij beschouwd. Hofstadter gaat zover ze te definiëren als de pathologie van de democratie. Berlet ziet het nog somberder in en beweert dat wanneer de verzinders van samenzweringsmythes het politieke debat gaan domineren, er echo's in het Amerikaans politieke discours gaan weerklinken van dezelfde thema's uit het fascistische tijdperk van Europa waar hysterie en holocaust, blind patriotisme en slaafse gehoorzaamheid synoniem worden van de nationale geest. (Fenster:1999:58-59) Het populaire discours waarmee de samenzweringsmythe



gepaard gaat, heeft de neiging een debat te polariseren en wordt vaak gehanteerd door demagogen. (Fenster, 1999:60)

Niet alleen in politieke vertogen wordt de samenzweringsmythe als negatief beschouwd, Taguieff maakt zich zorgen over de intense aanwezigheid van samenzweringstheorieën in de populaire cultuur. Zoals eerder al aangehaald, is er tegenwoordig een resem aan boeken, films en games te vinden waarin de plot rond samenzweringen draait. Deze cultuurproducten zouden ons leren de maatschappelijke gebeurtenissen en fenomenen door de bril van het complotdenken te observeren. Hij spreekt zelfs van een antidemocratische oorlogsmachine. De samenzweringsmythe stelt de democratie namelijk voor als een "cryptocratie", een oligarchie die zich voordoet als een regime dat op de soevereiniteit van het volk berust. De democratie wordt als decor afgeschilderd waarbinnen de echte machtlijnen helemaal niet bij het volk liggen. Het samenzweringsgeloof maakt brandhout van het democratisch systeem. (Taguieff, 2005)

Aan de andere kant wordt de samenzweringsmythe door sommigen beschouwd als een entertainende verhaalvorm, als een populistische expressie van een hedendaagse democratie, waar diep scepticisme circuleert. (Fenster, 1999:xiii) De samenzweringsmythe wordt door Žižek aanzien als een projectie van angsten over de onmogelijkheid van de idealen van de representatieve democratie binnen het kapitalisme. (Fenster:1999: 94) Het zorgt ervoor dat de bevolking een gezonde dosis aan criticisme behoudt en verzet doet rijzen. Hij ziet het als een instrument waarmee de mens aan zelfontwikkeling kan doen en uiteindelijk het ideaal van de kritische en mondige burger kan worden. (Hellinger, 2003:205)

### *De samenzweringsmythe als instrument*

De samenzweringsmythe wordt vaak de inzet van een politiek spel, verscheidene samenzweringsmythes zouden niet in die mate de geschiedenis en een samenleving hebben bepaald indien ze niet als instrument voor politici werden gebruikt (Elchardus, 2005). Er wordt dan een zondebok aangeduid, op dat moment wordt de

schuld voor sociale of individuele problemen op een groep of een persoon afgeschoven. Of om het met de woorden van Norman Cohn (1970:146-147) te zeggen:

"Once more defeated and ruined men were to invoke this ridiculous fake to explain their misfortunes and excuse their failures."

De "ridiculous fake" waarover hij het hier heeft, zijn de protocollen van de wijzen van Zion, een vervalst document waarin staat dat de Joden van plan zijn de wereld te domineren. Het idee komt oorspronkelijk uit een roman en is dan gebruikt door de geheime dienst van de laatste Russische tsaar. Cohn is er van overtuigd dat dit document mede heeft geleid tot de holocaust. (Cohn, 1970)

Maar ook Girardet (1986) toont aan dat de samenzweringsmythe vaak gebruikt wordt door machthebbers om zich te ontdoen van ongewenste oppositie, om eigen zuiveringen te legitimeren of om eigen fouten te camoufleren. Dit demoniseren van de oppositie is echter van alle tijden. Het wordt gebruikt om een bevolking bepaalde acties of maatregelen op te dringen en te doen aanvaarden. Het is niet voldoende om de macht te hebben over de politie en het gerecht. Men heeft nood aan een collectieve voorstelling, die aan de ene kant de activiteiten voorbereidt, en aan de andere kant de activiteiten legitimeert. (Fenster: 1999: xii; Girardet,1986:48; Moscovici, 1987:153) Deze bewuste strategie van het gebruik van de samenzweringsmythe is echter niet de enige verklaring voor het bestaan ervan. De mythe bestaat al langer, ingeschreven in de geesten van de mensen. De mythe is reeds aanwezig in de samenleving en wordt dan gebruikt om de oppositie te muilkorven. Een politieke mythe zoals de samenzweringsmythe heeft een voorgeschiedenis in de maatschappij. (Girardet, 1986:48;51; Moscovici, 1987:153-154)

De samenzweringsmythe kan dus op twee manieren als een strategie gebruikt worden. Enerzijds kan zij gebruikt worden om de menigte op te hitsen en de daden van de heersende elite goed te praten. Anderzijds kan hij ook aangewend worden om revolterende minderheden het zwijgen op te leggen en hun argumentatie en

authenticiteit onderuit te halen. Als voorbeeld voor deze strategie wordt aangehaald dat toen de Franse geheime dienst de Rainbow-warrior van Greenpeace deed zinken, er in Franse kranten artikels opdoken waarin werd beweerd dat Greenpeace een vereniging is die in opdracht van de Russische regering werkt. Op deze manier werd Greenpeace een verdachte beweging die het mogelijk zelf allemaal heeft uitgelokt. (Moscovici, 1987:166-168; Fenster, 1999:53-55)

#### **2.4 Wanneer komen samenzweringsmythes voor?**

Alhoewel de voorgaande verklaringen voor de samenzweringsmythes sterk durven verschillen, zien we dat over de oorzaak voor de uitbarsting van de samenzweringsmythe min of meer een consensus heerst. Dit gebeurt altijd in een klimaat van onzekerheid, angst en vrees die collectieve vormen aanneemt. De hevigheid waarmee door middel van de samenzweringsmythe gereageerd wordt op een gebeurtenis, is buiten alle proportie opgeblazen. Ze zijn het resultaat van grote crisissen, spirituele verscheurdheid, politieke botsingen, politieke instabiliteit en plotse economische veranderingen. Het gaat meestal om een antwoord op een bedreiging of een gevoel van bedreiging. (Girardet, 1986:52-53; Groh, 1987:16; Taguieff, 2005; Marwick, 1982) De onderliggende reden voor zo'n crisis is volgens Graumann een crisis van de gevestigde waardensystemen van een groep of een maatschappij. (Graumann, 1987:248)

In een ontwrichte maatschappij die op het punt van grote veranderingen staat, zoekt men naar zondebokken. Het kwaad krijgt daardoor een naam. De samenzweringsmythe heeft een belangrijke sociale functie, ze geeft een verklaring voor de meest angstige dingen. Ze zorgt voor een vorm van coherentie en rationaliteit. (Girardet, 1986:54) Door deze angst die een volwassen versie is van de kinderlijke angsten, gaan we geloven dat niets meer toevallig is en dat het verloop van de wereld geregeld wordt door kleine klandestiene groepen. Deze angsten en de samenzweringsmythe zijn het gevolg van een collectieve paranoia. (Girardet, 1986:56)

## 2.5 Wie gelooft in de samenzweringsmythe?

Deze vraag is gedeeltelijk al beantwoord bij het bespreken van de verschillende verklaringen. Men dient er wel rekening mee te houden dat deze, hoewel dikwijls plausibel, grotendeels ongetoetste hypotheses zijn. In dit gedeelte gaan we dieper in op het zeer beperkte empirische onderzoek dat naar het fenomeen is uitgevoerd.

Uit een onderzoek van de John Birch Society in de Verenigde Staten blijkt dat vooral mensen die een opleiding hebben genoten die lager ligt dan die van de meeste anderen binnen hun socio-economische klasse, een hogere kans hebben om in een samenzwering te geloven. De samenzweringsmythe geeft hen een kans om alsnog het gevoel te hebben expert te zijn. (Billig, 1987:132)

In een ander onderzoek uitgevoerd door Goertzel (1994:731), zocht men naar correlaties tussen psychologische en sociologische variabelen en het geloof in samenzweringsmythes. Hij kwam tot de conclusie dat mensen die in samenzweringstheorieën geloven, vaak mensen zijn die lijden aan een gevoel van anomie, een gebrek hebben aan interpersoonlijk vertrouwen en een onzekere job hebben. Ook zouden jongeren eerder geneigd zijn in samenzweringstheorieën te geloven dan oudere mensen, ook zwarten en "hispanics" meer dan blanken (het onderzoek werd uitgevoerd in de Verenigde Staten). Kortom de mensen die in samenzweringsmythes geloven zijn vaak minderheden, gealiëneerd en gemarginaliseerd, die geen verweer hebben tegen het systeem. (Skinner, 2001:95) De bevindingen van het schaarse empirische onderzoek sluiten dus wel mooi aan bij de stelling die in de meeste macro-verklaringen wordt naar voor geschoven, namelijk dat de samenzweringsmythe zekerheid wil bieden aan wie onzeker is.

## 2.6 Conclusie

De samenzweringsmythe kan worden beschouwd als een bril om naar de werkelijkheid te kijken. Het is een instrument dat wordt gebruikt om een complexe wereld te simplificeren en te rationaliseren. Dit kan het gevolg zijn van een schokkend crisismoment maar kan ook veroorzaakt worden door slecht werkende instellingen of een gebrek aan transparantie. De reden dat de samenzweringsmythe in onze tijd zo populair is, zou het gevolg zijn van een nieuwe maatschappij, door secularisering zijn mensen op zoek naar een nieuwe alles-verklarende religie. Deze secularisering heeft mogelijk voor een vacuüm gezorgd dat opgevuld kan worden door de samenzweringsmythe. Deze blijkt het resultaat te zijn van de christelijke demonologie en iconografie. De samenzweringsmythe is zeer welkom in een tijd waarin we worden bedolven onder een enorme hoeveelheid informatie en de grenzen tussen waarheid en leugen vervagen. Een andere mogelijkheid is dat de samenzwering een uiting is van nostalgie, nostalgie naar een wereld waar het individu nog belang heeft.

De belangrijkste elementen en de structuur van de samenleving zijn reeds aanwezig in de maatschappij. Op bepaalde momenten, crisismomenten, momenten wanneer de maatschappij vrij labiel is, komt de samenzweringsmythe naar boven en verspreidt ze zich.

Een samenzweringsmythe heeft tot gevolg dat een samenleving een eenheid begint te vormen wat kan leiden tot een polarisatie tegen "vreemde" groepen. De mythe wordt vaak gezien als een pathologie voor de democratie, een instrument voor demagogen en het populisme. Tevens wordt de samenzweringsmythe vaak als instrument gebruikt om bepaalde groepen bewust uit te sluiten en het muilkorven van oppositie te legitimeren.

### **3. Het staketsel van de samenzweringsmythe**

Uit het vorige hoofdstuk kunnen we opmaken dat de samenzweringsmythe een onderdeel is van onze cultuur. Het is een culturele structuur die op bepaalde momenten, zie §2.4, naar boven komt. Deze narratieve structuur is volgens de literatuur over het algemeen redelijk stabiel en bestaat uit een aantal vaste elementen (Girardet,1986). In dit hoofdstuk gaan we deze elementen op een rijtje zetten en een schema opstellen waarmee we het onderzoek gaan voeren.

#### **3.1 Kenmerken van de groep samenzweerdere**

Centraal in de samenzweringsmythe staat natuurlijk de duivelse, kwaadaardige organisatie die alle snode plannen beraamt en uitvoert. Op deze manier heeft ze het hele land of zelfs de hele wereld in haar macht. Deze groep is niet toevallig de samenzwerende organisatie, de groepen die worden geviseerd hebben vaak een aantal eigenschappen met elkaar gemeen. De kenmerken die deze organisatie wordt aangemeten, zijn quasi altijd dezelfde. Zo is de groep een geheime, strikt hiërarchisch gestructureerde organisatie met geheime rituelen. Deze organisatie heeft overal in het land en in elke sfeer zijn mannetjes gepland. Hun symbolen en rituelen zijn abnormaal en vreemd voor de samenleving. Het doel van de groep is het verkrijgen van nog meer macht en nog meer geld, en vaak ook de wereldheerschappij.

##### *3.1.1 De samenzweerdere*

De groepen die verdacht worden de samenzweerdere te zijn, zijn niet toevallig "gekozen", het zijn groepen die sowieso al min of meer buiten de samenleving stonden. Groepen die altijd al geviseerd werden door de samenleving, groepen die andere rituelen hebben en al een reputatie van macht hebben. (Girardet, 1986) De groepen worden vaak door hun anders zijn en hun "vreemde" rituelen niet begrepen door de samenleving (Girardet, 1986). De groepen zijn in het verleden al vaak

beschuldigd, ze vallen op door hun "exclusiveness". Ze doen zich anders voor dan de doorsnede van de bevolking, en hebben moeite aanvaard te worden doordat ze opvallen door hun "vreemdheid". (Cohn, 1967) De groepen die beticht worden van een samenzwering zijn vaak de elite die dan samenzweert tegen de rest van de bevolking. (Bastian, 2003) Campion-Vincent (2005) ziet het dan ook als een trend in samenzweringsmythes om elites als de samenzweerdere te zien.

De vijand is anderzijds ook weer deel van hetzelfde systeem, een samenzwering gebeurt van binnen uit. De samenzwering is als een paard van Troje dat in Troje zelf gemaakt is. Hij is globaal maar speelt zich eigenaardig genoeg wel voornamelijk af voor de ogen van de mensen. In de plots zijn er vaak zonderlingen maar zelden buitenlanders. In de samenzweringsmythe staan altijd verraad en trouweloosheid centraal. (Zukier, 1987:99) Dit wordt dan weer helemaal tegengesproken door Moscovici die juist tot de constataie komt dat elke samenzweringsorganisatie bestaat uit buitenlanders of alleszins uit mensen die contacten hebben met buitenlanders. (Moscovici, 1987:151)

### *3.1.2 Geheimhouding*

De organisatie baadt in een sfeer van geheimzinnigheid, de geheimen die deze organisatie bevat zijn uiterst gevaarlijk om te achterhalen. (Hellinger, 2003:209) Achter elk geheim ligt een groter geheim en daarachter nog een groter dat ontoegankelijk is. (Taguieff, 2005) De organisatie is uiterst moeilijk te doorgronden en geeft zijn geheimen zelden of nooit prijs. Binnen de organisatie heerst er een stilzwijgen, de samenzweerdere hebben een eed afgelegd om op geen enkele manier hun kennis vrij te geven. Wanneer echter een van de leden van de organisatie het aandurft om informatie over de samenzwering of de identiteit van een van de samenzweerdere bekend te maken, zal er een vergelding komen voor deze inbreuk. De sanctie is altijd zeer zwaar en gaat telkens gepaard met (overmatig) geweld meestal met de dood tot gevolg. (Girardet, 1986:33-34)

De organisatie is quasi een kopie van een sekte. Zo is er bij de inwijding in de samenzwering een hele ceremonie voorzien met verscheidene complexe en obscure rituelen. De plaats waar deze inwijdingsrituelen van de samenzweerders zich afspelen zijn moeilijk bereikbaar. Het gaat hier over donkere plaatsen waar de samenzweerders veilig zijn voor ongewenste bezoekers. Tijdens de initiatie maken de leden altijd gebruik van wachtwoorden, herkenningcodes, tijdsgebonden cijfercodes die nodig zijn om de groep te mogen betreden. Tevens wordt er gebruik gemaakt van een eigen taalgebruik, van speciale cijfers en geheime wegen. (Girardet, 1986:34)

De manier waarop de samenzwering georganiseerd is, is meestal vaag en weinig concreet in de ogen van degenen die zich bedreigd en aangevallen voelen. (Groh, 1987:4) Dit is natuurlijk wel een bewijs van het werken van de samenzwering, als je niets ziet van de samenzwering mag je zeker zijn dat hij er is. (Taguieff, 2005)

### *3.1.3 Hiërarchie*

De organisatie op zich is intern streng afgesloten en er heerst een uiterst hiërarchische structuur. De organisatie heeft een piramidale structuur, en is verdeeld in opeenvolgende en verdeelde echelons. Hoe hoger de echelon hoe meer informatie men heeft over de samenzwering en de organisatie, deze kennis brengt macht en autoriteit met zich mee. Hoe hoger men zich bevindt in de piramide, hoe meer verantwoordelijkheid men draagt, hoe anoniemer en onzichtbaarder men is. Aan de top van de piramide komen alle intriges tezamen en staat één persoon die niemand kent op de nummer twee van de samenzwering na. Deze persoon is een soevereine autoriteit die aan niemand verantwoording aflegt en onverbiddelijk en onzichtbaar is. (Girardet, 1986:34; Moscovici, 1987:155) Een individu dat slechts een pion is in het complot heeft quasi geen kennis over zijn oversten. Men heeft altijd uiterst weinig informatie over zijn overste, terwijl deze overste zijn ondergeschikten uitermate goed kent. Dit komt volgens Girardet door het feit dat we gemakkelijker bevelen aannemen van en meer respect hebben voor iemand die



we niet kennen en waarvan we dus ook niet de gebreken en de fouten kunnen zien. (Girardet, 1986:34)

Achter de grote baas zit echter altijd nog de grootste baas die nog geheimer, nog absoluter en nog onbereikbaar is. De massa vertrouwelingen zijn niet meer dan pionnen in een schaakspel. Ze maken deel uit van een groot raderwerk dat de samenzwering is, het individu gaat op in de collectiviteit of zoals Girardet het formuleert: "L'individu se perd." (Girardet, 1986:35) Mensen zijn verbonden door een web dat elkaar bijeen houdt en ondersteunt. Elk individu vertegenwoordigt de samenzwering en stelt niet veel anders voor. De samenzwering is een sterke collectiviteit, er is quasi geen verschil tussen verschillende pionnen. Deze mensen kunnen iedereen zijn, elk individu is verdacht. (Moscovici, 1987:155) Deze mensen zijn er vaak toe verleid om mee te doen en durven uit schrik de organisatie niet meer verlaten. (Basham, 2001:272)

### *3.1.4 Rituelen*

De samenzweringsorganisatie wordt vaak afgeschilderd als een nieuwe kerk, een surrogaat of substituut voor een religie. Deze mening vinden we onder andere terug bij Girardet. De organisatie wordt dan ook vaak gespiegeld aan religieuze instituten. Iets wat de organisatie van de samenzweringsmythe gelijk heeft met de kerk, is de symboliek en de rituelen. Vaak ook rituelen die maatschappelijk niet aanvaard worden: bloed drinken, sexuele mishandelingen. Deze rituelen zijn deels beschreven in 4.1.2 (de paragraaf Geheimhouding) omdat ze vaak sterk samen hangen met de nood om de activiteiten en de identiteiten van de samenzweerders geheim te houden. Maar ook het begaan van misdaden en moorden gebeurt vaak op een rituele manier.

Moorden en martelingen volgen het rituele karakter van de samenzweringsorganisatie, de aders van de slachtoffers worden opgesneden en het bloed dat er uit driipt, wordt opgevangen in urnen. Maar ook sexuele

mishandelingen tegenover de slachtoffers worden niet geschuwd. (Girardet, 1986:44)

De slachtoffers van de samenzweerdere zijn het symbool van onschuld, het zijn jongetjes die geschaakt worden na een uitvoerige voorbereiding. Indien er geen jongetjes voor handen zijn, dan zijn het wel de meisjes die de plaats innemen van de slachtoffers. De slachtoffers zijn zonder zonden, zouden geen vlieg kwaad doen en hebben zuiver bloed. Zij moeten helse folteringen doorstaan alvorens hun bloed wordt afgelaten. Indien de slachtoffers mannelijk zijn, worden ze eerst ontmand of ernstig verwond aan hun geslachtsdelen. (Girardet, 1986:44-45)

### *3.1.5 Alomtegenwoordig*

De samenzweerdere zijn overal, vluchten kan niet. De aanval is niet alleen de beste verdediging, het is ook de enige verdediging. De invloedssfeer van de samenzweerdere is indrukwekkend en omvangrijk. (Zukier, 1987:95) De samenzwering drukt zijn stempel op het dagelijks leven, de samenzwering groeit alsmaar en verandert in een eindeloos en complex diagram dat de hele natie scheidt. (Fenster, 1999:101)

De samenzwering is globaal, grenzen op geografisch vlak tellen voor hen niet en problemen in verband met logistieke ondersteuning kennen ze niet. (Groh, 1987:3; Fenster, 1999:122-123) Overal zijn er mannetjes geplaatst door de samenzweerdere: in de politiek, in de media, in de economie, in het onderwijs. Het netwerk van de samenzweerdere is gigantisch en breidt ook steeds maar uit. Kortom de samenzwering speelt zich af op elk domein van het collectieve leven. (Girardet, 1986:36-40) De samenzweerdere zijn oppermachtig, zelfs in die mate dat zij volledig de geschiedenis bepalen. Ze beheersen het verleden, het heden en als er niets aan gedaan wordt, gaan ze ook de toekomst beheersen. Als ze al niet perfect zijn, neigen ze er sterk naar, ze zijn sterker, slauer en competentere dan normale stervelingen. De solidariteit in de groep is zeer sterk aanwezig. (Groh, 1987:3;

Zukier, 1987:94) De macht die de samenzweerders hebben, is niet enkel afkomstig van geld maar ook van expertise en kennis. (Zukier, 1987:95)

### *3.1.6 Buiten de samenleving*

Zeer prominent aanwezig in de narratieven van de samenzweringsmythe is een sfeer van duisternis. Het rijk waarin de samenzweringsmythe zich afspeelt, is een rijk der nevelen. Er heerst een mistige sfeer waarin mannen die donker gekleed door de nacht glijden. De mannen zijn op weg naar crypten, kelders, afgesloten kamers en oneindige labyrinten waar de bijeenkomsten doorgaan. Het is het begin van het domein van het onbekende. De duistere, niet-identificeerbare mannen van het complot ontsnappen per definitie aan de meest elementaire regels van het sociaal normaal geachte. De wetten en regels die gelden, zijn zelf gecreëerd. De activiteiten van de samenzwering worden uitgevoerd door die ene vagebond, een nomade die 's nachts over straat sluipt en een epidemie met zich meebrengt, de veestapel besmet en dood en vernieling naar voorspoedige dorpen brengt. (Girardet, 1986:41-43, Moscovici, 1987:248)

De samenzwering wordt uitgebeeld door een dier, een symbool voor het complot. Het zijn meestal dieren die niet erg geliefd zijn en die staan voor het kwade. Dieren als slangen, ratten (vaak knaagdieren) en bloedzuigers zijn vaak voorkomend, het gaat vaak om kleine dieren die berucht zijn voor het verspreiden van ziektes en onheil. (Girardet, 1986:41-43, Moscovici, 1987:248) Maar vooral de spin wordt als symbool gebruikt voor de samenzwering. De spin die zijn slachtoffer omklemt in zijn web, hem tergend langzaam verstikt en hem uitzuigt. Tevens een belangrijk beeld is dat van de monsterlijke muil die zijn prooi verscheurt. (Girardet, 1986:41-43)

De plaatsen waar de samenzweerders samen komen, zijn moeilijk bereikbaar. Het gaat hier over donkere plaatsen waar de samenzweerders veilig zijn voor ongewenste bezoekers. Deze plaatsen zijn vaak donker, afgelegen en beangstigend, zoals diep in een woud, in de kerker van een kasteel, enz... dit natuurlijk het liefst wanneer het donker is. (Girardet, 1986:34)

### *3.1.7 Middelen*

Het doel moet bereikt worden tegen elke prijs. Alle middelen zijn veroorloofd en worden geheiligd door het doel. Voornamelijk geweld wordt niet geschuwd. (Lowe, 2001:46) De vaakst gebruikte middelen zijn spionage, sabotage en verklikking. De samenzweerders hebben een gigantisch netwerk van controle en inlichtingen. Dit netwerk heeft ook takken binnen de politiek en wordt gebruikt voor chantage en manipulatie. Deze strategie van manipulatie is multidimensionaal en wordt niet alleen binnen de politiek en de administratie uitgeoefend maar wordt gebruikt binnen elk mogelijk domein van het collectieve leven zoals de economie, het onderwijs en de media. Vooral binnen de media heeft de samenzwering zijn pionnen die de sector sturen naar de wil van de samenzweerders. De samenzweerders zijn in het bezit van grote rijkdommen en nemen hoe langer hoe meer ook totaal beslag op de publieke rijkdom. Zo hebben zij macht over de financiële markten, over de huizenmarkt, enz... (Girardet, 1986:36-38)

De laatste strategie die wordt gehanteerd is die van de corruptie en de zedenverwildering, er is een systematische ontregeling van sociale tradities en een destabilisatie van de huidige morele orde. Dit gebeurt voornamelijk door de beïnvloeding van kinderen, zeker wanneer deze afstammen uit de gegoede klassen. Deze beïnvloeding gebeurt voornamelijk door het onderwijs. Bij de volwassenen wordt er dan weer vooral ingespeeld op de vrouwen. De corruptie die gehanteerd wordt, gebeurt voornamelijk door goud en bloed. (Girardet, 1986:39-40) De aanvallen zijn vooral gericht tegen de integriteit, de puurheid en de cohesie van de samenleving. (Zukier, 1987:98;Moscovici, 1987:154)

### *3.1.8 Doel*

In de organisatie van de samenzweerders heerst er altijd een onuitputtelijke honger naar macht, er is de droom naar een wereldrijk en een eenmaking van de wereld die geleid wordt door één enkele en totale autoriteit. (Girardet, 1986:36) De doelen van een samenzwering zijn altijd in het nadeel van de hele samenleving, het is een

misdad van één groep tegen de cultuur, de waarden van een staat of natie. (Zukier, 1987:96) Het motief voor de daden van de samenzweringen zijn over het algemeen vaag en niet gespecificeerd. Waar het voornamelijk rond draait in een samenzwering is macht. Het doel is verzet van de bevolking onmogelijk te maken. (Fenster, 1999:87,xv)

## **3.2 De reactie op de samenzwering**

Vanuit de samenleving komt steeds een reactie tegen de samenzwering. Vaak zijn dit slechts individuen die het dan opnemen tegen een collectief. Het gaat hier om een strijd van David tegen Goliath. Een strijd van het goede individu tegen de slechte en kwaadaardige organisatie. Een strijd met ongelijke wapens.

### *3.2.1 Polarisering*

De klassieke samenzweringsmythe schotelt niet enkel een eenvoudige oorzaak voor, het geeft een beeld van goed en slecht. Er is een personificatie van het slechte, nl. de samenzwering, deze wil al het goede uitroeien. De grenzen tussen de categorieën van goed en kwaad worden plots heel scherp gesteld. (Billig, 1987:1987; Fenster, 1999:106) De ene is puur, de andere onzuiver. Deze klassen zijn niet alleen scherp verschillend, ze zijn tevens antagonistisch. Het zijn polaire tegenstellingen, de twee tegenover elkaar staande groepen behoren tot twee verschillende universa: een regio van licht en klaarheid tegenover een donker en grauw milieu. De leden van de samenzweringen zijn slecht. Wanneer ze zich anders gedragen, zijn het slechts maskers die dra zullen afvallen. (Moscovici, 1987:154-155)

Men gaat de samenzweerders demoniseren en associëren met alles wat slecht is, men beschuldigt hen ervan een perverse geest te hebben en aanhangers te zijn van de gevallen engel. We horen hier duidelijk een echo van de oude heksenjachten, zo is er dezelfde obsessionele fixatie die plaats vindt in een klimaat van angst en

fascinatie. Ook hier wordt er gebruik gemaakt van clandestiene rituelen en is er de obligatoire ceremoniële initiatie. (Girardet, 1986:46; Delillo, 1880:440)

De organisatie van samenzweerders is eigenlijk een oppositionele pool tegenover de kerk. Deze tegenhanger spiegelt zichzelf aan de kerk en maakt gebruik van dezelfde iconografie. (Girardet, 1986:46-47) De samenzweerders die hun lang gekoesterde kwaadaardige plannen willen realiseren zijn moreel door en door slecht. (Groh, 1987:26) Ze zijn uiteindelijk niets meer dan demonen die niet echt tot het menselijk ras behoren. Ze worden in de oudere samenzweringsmythes vaak geïdentificeerd met de duivel en zijn dan ook zijn vertegenwoordiger op aarde. (Zukier, 1987:100-101) De samenzweerders haten het menselijk ras! (Moscovici, 1987:160)

### *3.2.2 De contra-samenzwering*

Tegenover de extreem slechte en bij wijlen diabolische sekte van samenzweerders, komt er een organisatie te staan die tegen de samenzwering in gaat. Deze goede organisatie is verplicht dezelfde wapens te gebruiken als de slechte samenzwering. Zo zijn infiltratie, clandestiniteit en het ondergronds handelen ook typerend voor deze nieuwe organisatie. (Girardet, 1986:58)

De duistere en vaak diabolische samenzwering vindt vaak uiteindelijk zijn einde in een grote brand, het is het vuur dat voor verlossing zorgt. Vuur zuivert en verteert de angsten van de nacht en zorgt hiermee voor het herstel van het sociaal weefsel. Het goede en het kwade die hier lijnrecht tegenover elkaar staan worden gesymboliseerd als de zonen van het licht die worden bedreigd door de krachten van de duisternis. (Girardet, 1986:47)

### *3.2.3 De protagonist*

De modale held in Amerikaanse samenzweringsmythes is een mannelijke eenzaat die zich realiseert dat het systeem slecht is en er uit wil stappen. (Harding,

2003:277) Hij is een karakter dat zowel in zichzelf als in de wereld rondom hem veranderingen kan teweeg brengen. Hij brengt uiteindelijk stabiliteit en veiligheid waar de samenzwering paniek en vernieling zaaide. Dit einde betekent vaak de oplossing voor de persoonlijke problemen die tot de zoektocht naar de samenzwering hebben geleid, bvb. een politieman die de moordenaars van zijn vrouw zoekt en eindelijk wraak vindt. (Fenster, 1999:108-109)

Het verhaal begint meestal met de protagonist die onverwacht op een gedeelte van de samenzwering stoot. Hierna begint een lange strijd om de structuren van de samenzwering te ontmantelen. Alhoewel dit fysisch zware inspanningen vereist, moet de protagonist het vooral hebben van zijn intelligentie. Vele centrale figuren in de samenzweringsmythes hebben een beroep in de informatie-industrie (bvb. journalisten,agenten,...). De hoofdrolspelers gebruiken hun professionele cognitieve expertise om de samenzwering te ontdekken en openbaar te maken. Uiteindelijk gaat de protagonist vaak fysieke gevechten aan met de samenzweerders. Het individu is intelligent, nieuwsgierig en kan zich verdedigen tegen fysiek geweld. Zijn motivatie hangt samen met de drang naar waarheid, wraak en/of nationalisme. De held is deugdzaam en verzet zich tegen het gigantische netwerk en collectief van de samenzwering. (Fenster, 1999:112-115)

#### **4. Het staketsel van de samenzweringsmythe in fictie**

Het staketsel dat we hebben geconstrueerd aan de hand van de literatuur gaan we testen aan de berichtgeving van de krant De Morgen rond de zaak-Dutroux. We mogen niet verwachten dat we elk element van het staketsel onverkort in de berichtgeving zullen terugvinden. Fictie, waarvan dadelijk een aantal voorbeelden worden besproken, leent zich veel beter voor de toepassing en opvulling van een staketsel. Nieuws, zonder louter feitelijk te zijn, dient in iets grotere mate dan fictie rekening te houden met de empirische werkelijkheid. De evenementen of feiten dienen echter te worden geordend, ingekleurd, betekenis gegeven, in verband gebracht met de belangstelling en de emoties van de lezer. Precies daarin kan een discursieve basisstructuur of een staketsel, zoals de samenzweringsmythe een rol spelen. We zullen empirisch besluiten dat dit het geval is als we in de berichtgeving voldoende elementen van het staketsel terugvinden en als die elementen voldoende geconcentreerd in de tijd opduiken, zodat de lezer op een korte periode geconfronteerd wordt met de overgrote meerderheid van de elementen waaruit het staketsel samenzwering bestaat.

Waar we, zoals vermeld, een onbelemmerde en dus puurdere vorm van de samenzweringsmythe kunnen aantreffen is in fictie. Hier is de ene beperking en begrenzen de verbeelding. Zowel in boeken, films als videogames is de samenzweringsmythe een veel gebruikte vorm. Als illustratie voor het staketsel halen we een aantal voorbeelden aan uit de literatuurstudie.

##### **4.1 The X-files**

Het meest aangehaalde voorbeeld in de literatuur is de televisieserie "The X-files". In deze cult-serie ontdekt FBI-special agent Fox Mulder een samenzwering van buitenaardse wezens. Mulder is een excentrieke eenzaat die informatie probeert te vergaren maar ook fysiek sterk uit de hoek kan komen. De motivatie in zijn zoektocht is het streven naar de waarheid, onder meer over zijn zus die ontvoerd



werd door buitenaardse wezens toen ze klein waren. Hierin speelt wraak maar ook nationalisme een rol. (Bell & Bennion-Nixon, 2001; Fenster, 1999)

In de Verenigde Staten is er al langer een hetze rond waargenomen UFO's, het Rosswell incident en Area 51. Volgens Wikipedia gelooft een meerderheid van de Amerikanen dat hun regering informatie in verband met de UFO-meldingen verzwijgt. In de serie staan de pogingen, van een internationaal netwerk van regeringen, om contact met buitenaardse wezens op te nemen centraal. Men gaat in de televisie-serie er van uit dat de Amerikaanse regering een complot smeedt met buitenaardse wezens. (Bell & Bennion-Nixon, 2001; Fenster, 1999)

Iedereen is een potentiële verdachte. Zo zitten ondermeer ook de vader en de baas van de protagonist in het complot. De samenzwering is alomtegenwoordig en kan overal worden verwacht, de aliens hebben klonen op aarde en medestanders duiken overal op. Voor buitenaardse wezens is het ook evident dat territoriale grenzen wegvallen. De hele serie ademt een donkere sfeer uit en speelt zich af op verlaten en duistere plaatsen zoals luchtmachtbasissen. Er wordt tevens gebruik gemaakt van een donker palet. Zoals in meerdere verhalen met een samenzweringstheorie lopen er vreemde, onbekende, verdachte figuren rond die regelmatig terugkomen. (Bell & Bennion-Nixon, 2001; Fenster, 1999)

De slagzin van The X-files "The Truth is out there" insinueert dat deze eerst ontdekt moet worden. Ook bevindt zich in de serie achter elk geheim nog een groter geheim, gebeurtenissen uit één aflevering moeten in een andere aflevering geherinterpreteerd worden omdat ze nieuwe informatie verschaffen die daarvoor nog niet "ontdekt" was. (Bell & Bennion-Nixon, 2001; Fenster, 1999)

In The X-files komen de samenzweerders van een andere planeet met als doel de aarde te koloniseren. Om dit te bekomen worden geen middelen gespaard. Buiten het feit dat er aan posities, macht en geld geen gebrek is, worden mensen gehanteerd, misbruikt en misleid. Zo wordt Mulder in de loop van de serie verteld dat alles wat hij tot dan toe deed om de samenzwering te ontmantelen, juist gepland was door de samenzwering. (Bell & Bennion-Nixon, 2001; Fenster, 1999)

## 4.2 Over Joden, Vrijmetselaars en Jezuïeten

Het staketsel van de samenzweringsmythe werd onder meer opgebouwd aan de hand van het boek "Mythes et Mythologies politiques" van Raoul Girardet (1986). Aan de hand van drie verhalen onderkende hij een aantal vaste elementen die volgens hem tot elke samenzweringsmythe behoorde. Deze drie verhalen zijn afkomstig uit boeken en gaan over samenzweringen met Joden, Vrijmetselaars en Jezuïeten in de hoofdrol.

Het eerste boek getiteld "Biarritz" dateert van 1868 en is uitgegeven in Berlijn. Het werd geschreven onder de pseudoniem van Sir John Retcliffe. Dit boek is de basis geworden voor de Protocollen van de wijzen van Zion. Het verhaal speelt zich af vlak voor middernacht op een oud Joods kerkhof waar mannen in lange gewaden de graftombe van een oude rabbijn betreden. Hier komen 12 oude Joodse families tezamen om het onrecht dat hen is aangedaan teniet te doen. Zij willen dat het volk van God opnieuw over de wereld gaat heersen. Tijdens een rituele ceremonie wordt door de Rabbi aan de families duidelijk gemaakt hoe dit zal gebeuren. In dit boek wordt letterlijk gezegd dat elk middel veroorloofd is om het heilige doel te bereiken. Zowel op economisch, sociaal en administratief vlak hebben de Joden een positie verworven die nu gaat gebruikt en misbruikt worden om de overheersing van de wereld te bekomen. De samenzwering hoort overal zijn mannetjes te hebben om te slagen: het onderwijs, de media, de economie... Door middel van sabotage en manipulatie – voornamelijk kinderen en vrouwen zijn hiervan het slachtoffer – moet de wereld aan de Joden gaan behoren. Het is nodeloos te zeggen dat wanneer dit boek verscheen, antisemitisme een wezenlijk deel van de samenleving uitmaakte. (Girardet, 1986)

Het tweede verhaal komt uit "Le Juif errant" van Eugène Sue gepubliceerd in 1848. In de openingsscène bevinden we ons in een donker steegje in Parijs waar een grijsaard en een jongeling in de vroege ochtend samen komen. Op die plaats staat een wereldbol met allemaal rode kruisjes en wordt in codetaal informatie genoteerd

in een boek. Deze twee heren maken deel uit van de Jezuïetenorde en beslissen over regeringen en troonopvolgingen. Hun macht strekt zich uit over de hele bekende wereld, over barbaarse<sup>3</sup> landen maar ook meer beschaafde landen als Frankrijk. De rode kruisjes op de wereldbol staan voor clandestiene spionage- en subversieve centra. In dit boek wordt over een samenzwering verteld waar de Jezuïeten het reilen en zeilen van de hele wereld regelen en bepalen. (Girardet, 1986)

Het derde en laatste verhaal is van de hand van Alexandre Dumas en is afkomstig uit het boek "Joseph Balsamo". Het speelt zich af in het hart van één van de donkerste massieve bossen aan de Rijn waar een mysterieuze vreemdeling binnen wordt geleid in een ondergrondse zaal van een verlaten kasteel. Hier legt hij een eed af waarin staat dat iedereen die over de heilige organisatie spreekt dit met zijn leven zal moeten bekopen. Op deze plaats wordt in de maand mei van het jaar 1770 het fundament gelegd van de Franse Revolutie. De aanwezigen – filosofen, economen en ideologen – treffen de voorbereidingen voor de val van het Ancien Régime en de destructie van de christelijke samenleving. Deze manipulaties en sabotages zouden ongeveer twintig jaar in beslag moeten nemen. (Girardet, 1986)

In elk van de drie verhalen zien we dat de setting van het verhaal donker, verlaten is en zich buiten het banale en normale van de maatschappij bevindt. De drie groepen hebben telkens een religieuze inslag, volgen sowieso al een reeks rituelen en hebben gedurende de geschiedenis een reputatie van macht opgebouwd. De middelen om hun doel na te streven bestaan meestal uit geweld, manipulatie en sabotage, dit op een geheimzinnige en verdoken manier. (Girardet, 1986)

Meer recentere voorbeelden in de literatuur die dankbaar gebruik maakt van de samenzweringsmythe zijn onder meer Umberto Eco's "De slinger van Foucault". Hierin gaan drie uitvinders voor de grap op zoek naar cryptische verbanden tussen scripten over tempeliers en rozenkruisers. Ze beginnen zelf in verbanden te geloven en door overinterpretatie komen ze achter een kosmisch geheim plan waar de slinger van Foucault de laatste stap tot absolute macht in is. Met dit plan kunnen

---

<sup>3</sup> Vertaling uit 'Le Juif Errant' : "[...] depuis les pays plus barbares, [...] jusqu'aux nations les plus civilisées, jusqu'à la France, [...]"

occulte genootschappen onderaardse stromen beheersen en aardbevingen oproepen. Meer succesvol was "De Da Vinci-code" van Dan Brown, waar een samenzwering met tempeliers en de heilige graal in centraal staat.

### **4.3 Max Payne**

Ook in de videospelletjesindustrie wordt gretig gebruik gemaakt van verhalen met samenzweringen. In het overgrote deel van videospelletjes is het de bedoeling vijanden te doden. Daar waar in de jaren '80 geen nood was aan een uitgebreid verhaal in videospelletjes is deze behoefte voor vele consumenten gegroeid. Het verhaal mag niet te eenvoudig zijn, moet in het spel geïntegreerd worden en realistisch overkomen. Deze vereisten zijn niet min en het is dan ook geen toeval dat er vaak voor een oorlogssetting wordt gekozen. Wanneer men hieraan echter wil ontsnappen is de samenzweringsmythe een volwaardig alternatief. Aangezien de samenzweerders uiterst gewelddadig zijn maar toch geheimhouding nastreven, komt een verhaal dat volgens het staketsel van de samenzweringsmythe wordt opgebouwd, realistisch(er) over.

Een voorbeeld van de samenzweringsmythe binnen de wereld van videospelletjes is Max Payne, een klassieker in het shooter-genre. In dit spel kruip je in de huid van Max Payne, een politieagent in New York wiens vrouw en baby vermoord worden door twee junkies die onder de invloed zijn van een nieuwe drug genaamd Valkyr. Uit wraak gaat hij als cavalier seul op zoek naar de verspreiders en de makers van deze drug. Het spel speelt zich af in de meeste ongerechte buurten van New York in het midden van een sneeuwstorm. Max Payne dwaalt door verlaten metro's, oude drugspanden, louche appartementsgebouwen, een verlaten discotheek waarin een door satanische rituelen geobsedeerde gangsterleider huist, enz... Het verhaal is tevens doorspekt met verwijzingen naar de Noorse Mythologie.

Gedurende zijn zoektocht naar de waarheid rond Valkyr heeft Max Payne de beschikking over een indrukwekkend wapenarsenaal dat hij van zijn tegenstanders overneemt. Het clichématige hoofdpersonage bevecht een netwerk van

misdadorganisaties op zoek naar de grote schuldige van de schade die de Valkyr-drug in New York veroorzaakte. Zowel de typische protagonist die Fenster terugvindt in Amerikaanse samenzweringsmythes als het eindeloze, sterk hiërarchisch gestructureerde en geheimzinnige web van samenzweerdere is aanwezig in dit spel.

Op het einde van het spel blijken de hoofdpdrachtgevers zich in het politieke machtscentrum van New York te bevinden. Het doel van deze organisatie is nog meer geld en macht na te streven.

## **5. Samenzweringsmythes in de zaak-Dutroux**

Alvorens aan het feitelijk onderzoek van deze thesis te beginnen, maken we een afbakening van ons onderzoek en leggen we uit waarom we voor deze afbakening hebben gekozen. Hierna bekijken we de intensiteit van de berichtgeving gedurende de zaak-Dutroux en stellen we een chronologie op van de gebeurtenissen.

### **5.1 Afbakening van het onderzoek**

Het onderzoek in deze thesis bestaat uit het analyseren van de krantenartikels over de zaak-Dutroux die verschenen in het dagblad "De Morgen" tussen 1 augustus 1996 en 1 augustus 1998. Ik heb me tot één krant beperkt omdat de tijd beschikbaar voor een licentiaatsverhandeling de analyse van een tweede krant uitsloot. De Morgen werd gekozen omdat, a priori, de kans het grootst leek daar voldoende materiaal te vinden om de vooropgestelde cultuursociologische these te kunnen toetsen. De Morgen was de krant die in januari 1998 als eerste van de Belgische dagbladen uitpakte met een reeks artikelen over getuige X1. Toen in de Belgische media een sterk gepolariseerd debat begon tussen "believers" en "disbelievers" koos De Morgen bij monde van Douglas De Coninck en Annemie Bulté resoluut de kant van de "believers". De keuze van De Morgen impliceert echter niet dat de aanwezigheid van de samenzweringsmythe enkel in die krant wordt vermoed.

Wordt het staketsel ook in de non-fictie gereproduceerd, in berichtgeving in kranten is dit echter aan beperkingen onderhevig. Men kan natuurlijk niet zo maar in het ijle krantenartikels gaan verzinnen, men moet zich min of meer aan feiten houden. Het doel van deze thesis is nakijken in welke mate de samenzweringsmythes van de believers overeenkomen met het staketsel dat reeds werd opgesteld. Die toets beperkt zich tot één krant.

Zoals reeds gezegd onderzoeken we de berichtgeving van 1 augustus 1996 tot en met 1 augustus 1998, in deze twee jaar vallen quasi alle belangrijke gebeurtenissen

omtrent de zaak-Dutroux, op het assisenproces na. Tijdens de maand juli van het jaar 1998 – de laatste van het onderzoek – verschijnen er dan ook nog maar weinig artikels over de zaak-Dutroux.

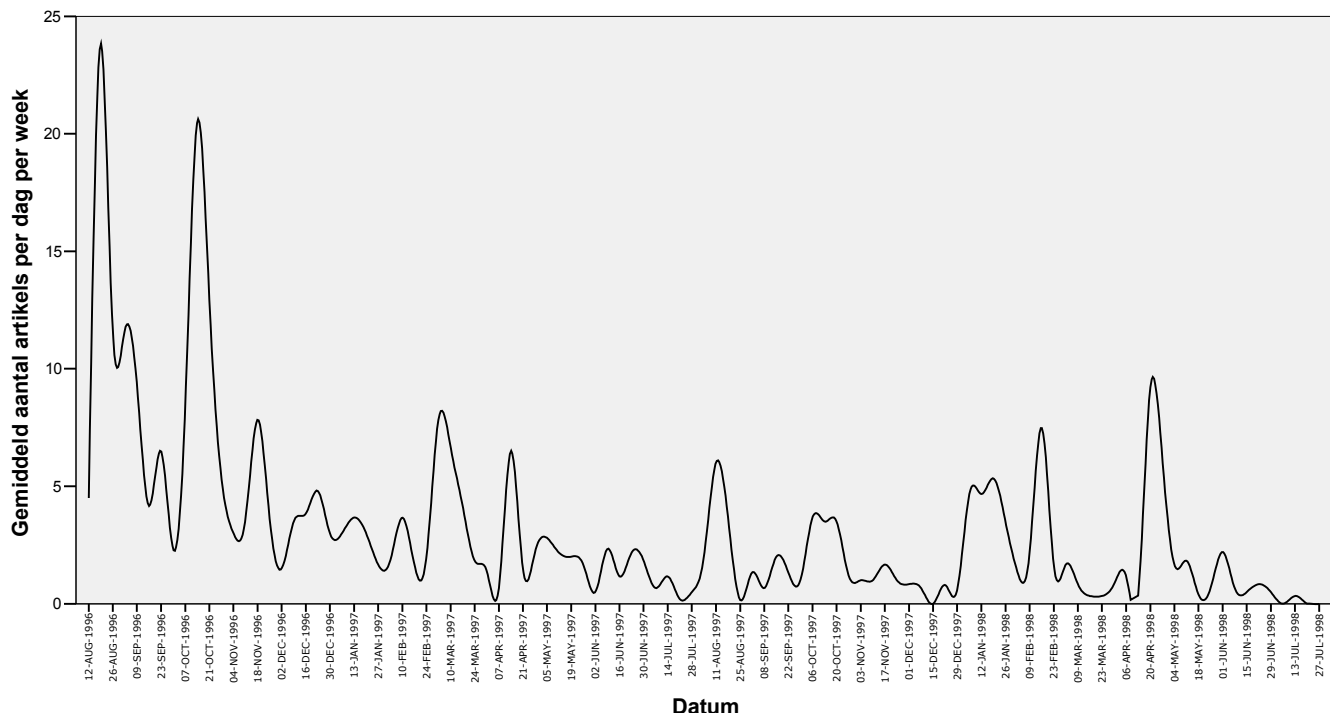
Het eerste bericht in de beschouwde periode rond de zaak-Dutroux verscheen op 15 augustus 1996, een paar dagen ervoor verschenen er echter al artikels over de verdwijning van Laetitia Delhez. Deze zaak heeft de daaropvolgende twee jaar de media gedomineerd. De opgraving van Julie & Mélissa en Ann & Eefje, het spaghetti-arrest, de Witte Mars, de affaires met toenmalige ministers Di Rupo en Grafé, de opgravingen in Jumet, de vondst van het lijkje van Loubna, het dossier X1 en tot slot de ontsnapping van Dutroux werden uitvoerig bericht. Ondertussen zijn er ook nog twee onderzoekscommissies opgericht die op de voet werden gevolgd in de pers. Van 13 augustus 1996 tot 1 juli 1998 verschenen er gemiddeld 3,4 artikels per dag rond de zaak-Dutroux in De Morgen. Tussen de periode van 1 augustus 1996 tot en met 1 augustus 1998 verschenen er ongeveer<sup>4</sup> 2000 artikels rond deze zaak. We zien aan de hand van Grafiek 1 duidelijke pieken in de berichtgeving: de eerste bevindt zich helemaal in het begin van de zaak-Dutroux bij de opgraving van Julie & Mélissa. De tweede grote piek is ten tijde van het spaghetti-arrest en de Witte Mars. Een even grote hoeveelheid artikels zullen hierna in een week tijd niet meer in de krant verschijnen. Hierna zien we rond 18 November 1996 een kleine piek bij de affaire-Di Rupo. In Maart 1997 wordt er veel aandacht besteed aan de dood van Loubna en de ondervragingen van haar moordenaar Patrick Derochette.

Een maand later zien we gemiddeld iets meer dan 5 artikels per dag die besteed worden aan de afsluiting van de eerste onderzoekscommissie Dutroux. Een jaar na

---

<sup>4</sup> Het is moeilijk hier een exact cijfer op te plakken, ik heb 1911 berichten geteld maar vaak ontstaan affaires in de marge van de zaak-Dutroux waarna ze meer "autonoom" worden en er geen echte band meer is met de zaak-Dutroux. Sommige artikels hier rond zijn meegeteld, andere dan weer niet. Bvb. toenmalig vice-minister Di Rupo werd beschuldigd van lid te zijn van een Limburgs pedofiel netwerk. Dit wordt naar buiten gebracht door onderzoekers die aan de zaak-Dutroux bezig zijn. Toch valt die band al snel weg wanneer blijkt dat die these weinig waarschijnlijk is. De hetze die rond Di Rupo is ontstaan gaat een gehele tijd voort in de kranten zonder dat er nog naar de affaire Dutroux wordt verwezen. Dit voorval is niet irrelevant voor deze thesis maar toch is dit niet "De Zaak-Dutroux".

het uitbreken van de zaak-Dutroux worden er in De Morgen samenvattende reeksen en biografieën geschreven over de affaire. Dit verklaart ook waarom daar een piek is in het gemiddelde aantal pagina's per dag. Vanaf 10 januari 1998 wordt een 10-delige reeks over de nevendossiers van de zaak-Dutroux gepubliceerd in De Morgen wat voor een verhoging van het gemiddeld aantal artikels zorgt. En eind februari is het tweede rapport van de commissie-Dutroux klaar. Vanaf nu daalt de intensiteit van de berichtgeving met als enige uitzondering de ontsnapping van Dutroux in de week van 20 april 1998.



**Grafiek 1: Intensiteit van de berichtgeving tijdens de zaak-Dutroux**

## 5.2 Chronologie van de zaak-Dutroux

We hebben aan de hand van Grafiek 1 in het kort de intensiteit van de berichtgeving van de zaak-Dutroux overlopen en deze gelinkt aan de gebeurtenissen in deze piekmomenten. In dit deel gaan we dieper in op de gebeurtenissen tijdens de zaak-Dutroux.



Op 13 augustus 1996 verschijnt er in de krant De Morgen een artikel over de verdwijning van een meisje genaamd Laetitia Delhez, er wordt onmiddellijk een zoekactie op touw gezet.

Diezelfde dag nog worden er huiszoekingen en arrestaties verricht in Charleroi, de hoop om het meisje terug te vinden is klein. Op 15 augustus verschijnt op de eerste pagina van de morgen een relatief klein artikel met de melding dat Laetitia Delhez is teruggevonden. Zij is echter niet de enige, ook Sabine Dardenne wordt uit de kelder gehaald van een steuntrekker uit Marcinelle. De zaak-Dutroux is geboren en zal in België voor de komende twee jaar de media domineren. In het komend half jaar rollen slechts 5 De Morgens van de pers waarin geen artikel staat dat over de zaak-Dutroux gaat. Het zal 70 weken duren eer er in een hele week geen enkel artikel rond de zaak-Dutroux in de krant is te vinden. Welke gebeurtenissen hebben er voor gezorgd dat de zaak zo lang in het middelpunt van de belangstelling heeft gestaan? Een chronologie.

Op 13 augustus worden Marc Dutroux, zijn echtgenote Michelle Martin en Michel Lelièvre gearresteerd. Twee dagen later toont na lange ondervragingen Dutroux de speurders een geheime ruimte in de kelder van zijn huis in Marcinelle. In de kelder blijkt naast Laetitia ook nog een ander vermist meisje te zitten, Sabine Dardenne. Zij verdween op 28 mei in Doornik. Na verdere ondervragingen van de drie verdachten wijst Dutroux de begraafplaats aan van Julie en Mélissa. De stoffelijke resten worden op 17 augustus opgegraven tezamen met het lijk van de Fransman Bernard Weinstein, een voormalig handlangers van Dutroux en door hem vermoord. Julie en Mélissa waren net zoals Sabine en Laetitia ontvoerd en door Dutroux misbruikt. Zij zijn in december '95 verhongerd omdat Dutroux toen in de gevangenis zat en Martin - de echtgenote van Marc Dutroux die medeplichtig was aan de ontvoeringen - de kinderen geen eten durfde te geven.

Op 3 september '96 worden na geruchten dat An Marchal en Eefje Lambrecks nog in leven zouden zijn - in een prostitutiecircuit in Oost-Europa - hun stoffelijke resten terug gevonden onder de chalet van Bernard Weinstein in Jumet. De meisjes verdwenen in de nacht van 22 en 23 augustus 1995 in de buurt van Oostende.

In de zaak-Dutroux worden verschillende figuren rond de persoon van Marc Dutroux opgepakt, onder hen Michel Nihoul, een Brussels zakenman. Hij wordt verdacht van medeplichtigheid aan de ontvoering van Laetitia Delhez. Nihoul is bekend in het Brusselse nachtleven en organiseerde samen met Annie Bouty en Marleen De Cokere seksfeesten. Het parket vermoedt dat tijdens deze seksfeesten ook kinderen aanwezig waren maar vindt hiervoor nooit harde bewijzen.

Eind september worden Procureur Bourlet en Onderzoeksrechter Connerotte uitgenodigd om een bord spaghetti te komen eten op een feestje georganiseerd door de VZW Marc et Corinne, deze VZW is een oudervereniging die zich vooral bezig houdt met verdwenen kinderen. Op dit feestje zijn Sabine en Laetitia ook aanwezig en krijgt Connerotte een pen als geschenk. Dit voorval grijpt de advocaat van Dutroux, Julien Pierre, aan om een klacht in te dienen tegen Bourlet en Connerotte. Omdat Connerotte de voor een onderzoeksrechter onontbeerlijke onpartijdigheid heeft geschonden, wordt hij op 14 oktober 1996 van het onderzoek gehaald. Bourlet mag blijven. De bevolking is woedend om dit "spaghetti-arrest" en er wordt spontaan op straat gekomen, het werk neergelegd en betoogd. Ook in de media wordt gesproken van een schande en het gerecht krijgt het hard te verduren.

De volkswoede die is ontstaan, mondt uit in een Witte Mars in Brussel op 20 oktober 1996. Deze betoging zonder duidelijke eisen is in staat 300.000 man op de been te brengen. Het wordt een van de grootste betogingen die België ooit gekend heeft. Er wordt geprotesteerd tegen het spaghetti-arrest en men wil een humaner en efficiënter gerecht. Men vraagt dat Bourlet zijn werk kan verder zetten en de mogelijkheden van pedofilienetwerken en bescherming tot op het bot te onderzoeken. Men vreest voor een doofpot-operatie.

Op 25 oktober vindt de eerste zitting van de commissie-Dutroux plaats, een parlementaire commissie die de mankementen van het gerecht en de fouten van het onderzoek naar Dutroux moet blootleggen. De commissie onder leiding van een relatief onbekende VLD-er genaamd Marc Verwilghen wordt met argusogen gevolgd door de media. De hoorzittingen worden rechtstreeks uitgezonden en de media

hebben een vette kluit aan de gebeurtenissen tijdens en naast de commissievergaderingen. Tijdens de verhoren stapelen de blunders van het onderzoek en de tegenstrijdige verklaringen van politiemensen en magistraten zich op. Het weinige respect dat de bevolking voor justitie had, is verdwenen en de commissieleden winnen spectaculair aan populariteit. Op 15 april 1997 wordt een rapport afgeleverd dat unaniem gestemd is en waarin aanbevelingen voor aanpassingen aan het gerecht geschreven staan. De basis voor de octopusakkoorden, een groot omvormingsplan voor justitie en gerecht, zijn gelegd. Hierna begint de commissie-Dutroux aan een tweede ronde waarin ze specifiek op zoek gaat naar mogelijke bescherming in het dossier-Dutroux. Op 15 februari 1998 levert ze een tweede rapport af waarin wordt geconcludeerd dat de indirecte bescherming die Nihoul en Dutroux genoten, het gevolg was van normvervaging.

Eind november 1996 heerst er in ons land een korte heksenjacht tegen de homoseksuele ministers Di Rupo en Grafé. Beiden worden ze beschuldigd van pedofiele praktijken. Op 19 november verschijnt er een artikel in De Morgen waar een overzicht wordt gegeven van de loopbaan van Di Rupo terwijl er bijna van wordt uit gegaan deze loopbaan ten einde is. Het is haast een politiek In Memoriam. De getuigenissen blijken echter één na één waardeloos te zijn en de kroongetuige wordt al snel afgeschilderd als een fantast.

Ondertussen is men nog steeds niet gestopt met graafwerken die zich nu afspelen op mijnterreinen in Jumet. Later blijkt dit op aanwijzing te zijn geweest van een onbetrouwbare mythomaan die naar eigen zeggen het verhaal van een medegevangene brengt. Naast de graafwerken die op de achtergrond blijven doorgaan worden er huiszoekingen verricht bij een satanische sekte waar geen bewijzen of aanwijzingen worden gevonden.

Tijdens de affaire-Dutroux worden andere onderzoeken naar vermiste kinderen opgerakeld. Enkel dat van Loubna Benaïssa wordt opgelost. Loubna was een Marokkaans meisje dat in Elsene in 1992 werd ontvoerd en vermoord door een lokale garagist, Patrick Derochette. De stoffelijke resten worden teruggevonden, op

basis van het oude dossier, op 5 maart 1997. Derochette wordt al gauw ontoerekeningsvatbaar verklaard en geïnterneerd.

Vlak vóór hij van het onderzoek wordt gehaald, installeert Connerotte een groene lijn waarnaar mensen gratis kunnen bellen om kindermisbruiken en pedofiliënnetwerken te melden. De lijn wordt bedolven onder de getuigenissen waarvan de spectaculairste vaak vrij snel vals blijken te zijn. Een aantal vrouwen hebben echter voldoende informatie om het opstarten van een onderzoek te verantwoorden. Dit zijn de X-dossiers met als voornaamste getuige X1. X1 is een 28-jarige moeder van vier kinderen uit het Gentse, zij vertelt haar levensverhaal aan de speurders. Ze zou naar eigen zeggen door haar grootmoeder in Knokke zijn opgevoed en werd als kindhoertje aan mannen uitgeleend. Hierna verkocht haar moeder haar aan een pooier genaamd T. die haar uitleende aan een pedofiliënnetwerk. In dit netwerk werden kinderen op een uiterst gewelddadig manier verkracht en vermoord op rituele wijze. Tot januari 1998 wordt over X1 in de media met geen woord gerept maar omdat Annemie Bulté en Douglas De Coninck tot de conclusie komen dat de onderzoeken naar X1 stillagen, gooiden ze een stok in het hoenderhok met de publicatie van 10 artikels omtrent de nevendossiers van de zaak-Dutroux. Rijkswachtadjudant De Baets werd al in september 1996 op het onderzoek gezet maar komt in aanvaring met zijn oversten die weinig geloof hechten aan de getuigenissen van X1. Hij wordt ontheven van zijn opdracht en in de politiediensten, het gerecht en de media begint een stille oorlog tussen believers en non-believers. Deze strijd wordt publiek door de publicaties in De Morgen, en verdeelt de maatschappij. Er worden een aantal oude onderzoeken rond kindermoorden heropend maar de getuigenissen van X1 blijken de onderzoeken niet verder te helpen. De onderzoeken worden enige tijd later weer afgesloten en de getuigenissen van X1 worden beschouwd als verzinsels van een labiele persoonlijkheid die in haar jeugd seksueel misbruikt is geweest.

Juist op het moment dat de berichtgeving van de Dutroux-affaire sterk was aan het verminderen, zag Marc Dutroux de mogelijkheid om te ontsnappen. Op 23 april 1998 kijkt hij in Neufchâteau zijn dossier in terwijl hij onder toezicht staat van twee rijkswachters. Wanneer een rijkswachter een ander deel van het dossier gaat halen,

slaat hij de overblijvende rijkswachter neer en gaat lopen. De grenzen worden gesloten en er worden meer dan 5000 agenten ingezet om hem terug te vinden. Dutroux wordt door een jonge boswachter opgemerkt in een bos op 12 km van Neufchâteau en een kwartier later wordt hij ingerekend. Dutroux is minder dan vier uur op vrije voeten geweest. De ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie, Johan Vande Lanotte en Stefaan De Clerck hebben tegen die tijd reeds ontslag genomen. Ook opperbevelhebber van de rijkswacht, luitenant-generaal Willy De Ridder treedt af. Dutroux verklaarde de ontsnapping als een aanklacht tegen het slechte gevangenisregime dat hij moest ondergaan.

### **5.3 Het staketsel van de samenzweringsmythe**

Na een korte situering van de zaak-Dutroux beginnen we aan het onderzoeksgedeelte van de thesis. Alvorens de krantenartikels te analyseren keren we nog even terug op het staketsel dat in de literatuurstudie werd beschreven. In de vorige versie hebben we het staketsel uitvoerig beschreven. We gaan deze versie synthetiseren en optimaliseren voor het onderzoek in kranten rond de zaak-Dutroux.

#### *De samenzwering en samenzweerders*

Het eerste element van de samenzweringsmythe is een antwoord op de vraag: wie? Wie behoort tot de samenzwering en wordt er van verdacht banden te hebben met de bende<sup>5</sup> van Dutroux? Deze groep staat sowieso al buiten de samenleving en heeft een reputatie van macht. Ze bezit al een aantal bijzondere rituelen maar ondanks zijn "exclusiveness" maakt ze wel deel uit van de samenleving. In het verleden werd de groep al van verscheidene misdaden beschuldigd en de groep behoort vaak tot de elite. De samenzwering is verder ook alomtegenwoordig en

---

<sup>5</sup> Het netwerk, de bende,... de groep rond Dutroux heeft veel benamingen gekregen. Het netwerk was het meest voorkomende wat de these van de samenzweringsmythe onderschrijft. Een netwerk heeft namelijk een grotere potentie dan een bende.

heeft dus overal mannetjes met zeer uiteenlopende functies. Iedereen kan dan ook een samenzweerder zijn.

### *Geheimhouding*

Binnen elke sfeer is geheimhouding verplicht en dit geldt ook binnen de hiërarchie. Mensen onder aan de piramide kennen meestal enkel de identiteit van diegenen die rechtstreeks boven hen staan. Wanneer de geheimhouding wordt verbroken, resulteert dit vaak in uiterst gewelddadige sancties. Dus kunnen we er van uit gaan dat mensen die tot de samenzwering behoren ook niet zullen praten en nooit het achterste van hun tong zullen laten zien. Wanneer een arrestant niets te vertellen heeft of beweert een andere arrestant niet te kennen, dan is dit normaal en haast een bewijs van de samenzwering.

### *Hiërarchie*

De samenzwering is sterk hiërarchisch georganiseerd, de machtsverdeling is steeds zeer ongelijk. Het einde van de piramide is nooit in zicht, men kan er dus zeker van zijn dat wanneer iemand gearresteerd wordt, zijn superieuren nog vrij rondlopen. Die superieuren zullen uiteraard niet genoemd worden, enkel de kleine garnalen worden gearresteerd in een goed werkende samenzwering. De kleine garnalen zijn ook weinig waard voor het collectief.

### *Rituelen*

In de klassieke samenzweringsmythes komen steeds rituelen voor, slachtoffers worden op een rituele manier omgebracht. Er zijn inwijdingsrituelen en er worden rituele missen opgevoerd. Deze rituelen zijn vaak gewelddadig en hebben regelmatig een satanische inslag.

### *Alomtegenwoordig*

Na het analyseren van een deel van de artikels leek me deze categorie te algemeen om mee te kunnen werken. We moeten hier dan ook een verschil maken tussen drie verschillende soorten alomtegenwoordigheid. De eerste is de geografische alomtegenwoordigheid, de samenzwering kent geen grenzen en we kunnen ze dan ook overal verwachten. Verder zien we de samenzwering in elke levenssfeer opduiken en op elke positie. Aangezien we dit element tijdens de analyse moeilijk kunnen scheiden van de kenmerken van de samenzweerders, nemen we deze twee tezamen in dit laatste element. Als laatste zien we dat de samenzwering over de tijd zeer actief is geweest, elke misdaad is mogelijk een misdaad die door de samenzweerders kon uitgevoerd worden. Zij zitten dan ook overal tussen en hebben alles gedaan.

### *Buiten de samenleving*

De hele sfeer rond de organisatie en zijn handelingen gaat gepaard met een mysterieuze, duistere sfeer. Een abnormale sfeer die niet bij het dagdagelijkse leven past. De plaatsen waar zij operaties opzetten en samenkomen, zijn donkere, verlaten en duistere plaatsen. Het liefst gaat het hier om vervallen grote gebouwen.

### *Middelen*

De samenzweerders eigenen zichzelf alle mogelijke middelen toe om hun doel te bereiken. Deze middelen komen voort uit de macht die ze sowieso al bezitten en hebben vaak een uiterst agressief en gewelddadig karakter. De middelen zijn onbepaald en komen voort uit het gigantisch netwerk dat de samenzwering is. De middelen zijn immoreel en verwerpelijk, meestal gaat het over chantage, manipulatie, sabotage en corruptie.

## *Doel*

Het doel van een samenzwering is haar wil aan de maatschappij op te leggen, vaak met wereldheerschappij als resultaat. Doch zijn deze doelen meestal even vaag als de motieven van de samenzweerders. Voor het motief is de grootste gemene deler in samenzweringsmythes de hang naar macht. Deze voorliefde naar macht en geld is vaak onbevredigbaar en vertoont megalomane trekken.

## *Polarisering*

De samenzweerders worden geassocieerd met alles wat slecht is, in de klassieke samenzweringsmythes vaak recht tegenover de gevestigde kerk. Daartegenover staan de anti-samenzweerders die als extreem-goed worden bestempeld. De grenzen tussen goed en slecht worden scherp gesteld en de slechten worden gedemoniseerd, de demonisering gebeurt op basis van de traditionele christelijke demonologie. Benamingen als het beest en de duivel zijn frequent voorkomend.

## *De contra-samenzwering*

In de klassieke samenzweringsmythe wordt er een beweging opgericht die een kopie is van de samenzweringsorganisatie en identiek dezelfde middelen gebruikt maar als enig doel heeft de samenzwering te bezweren. Deze kopie is tevens opgebouwd naar analogie met de kerk.

## *De protagonist*

In de samenzweringsmythe is de hoofdrol vaak weggelegd voor een intelligent, nieuwsgierig figuur die de mogelijkheid heeft zich tegen fysieke aanvallen te



beschermen. Vaak zijn dit personen dat een administratieve taak uitoefenen zoals bvb. agenten of journalisten. Deze persoon is de personificatie van het goede wiens motieven zijn het achterhalen van de waarheid, wraak of patriottisme.

## **5.4 Het onderzoek**

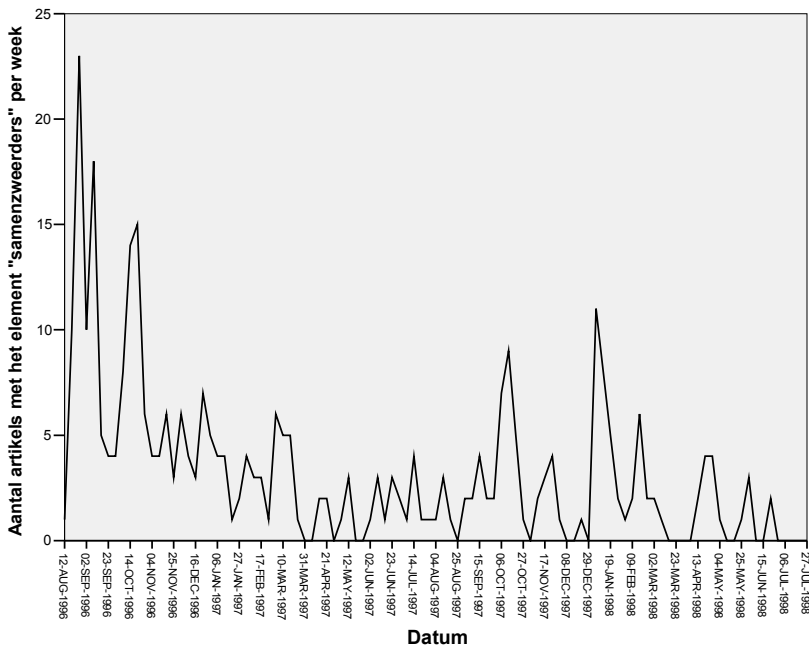
Om de analyses van de krantenartikels enigszins geordend voor te stellen gaan we elk element aanhalen en de intensiteit waarmee deze in de krant voorkwam, plotten op een grafiek. Hierna geven we meer uitleg over hoe dit element werd ingevuld tijdens de zaak-Dutroux.

### **5.4.1 De samenzwering en samenzweerders**

*"We zijn niet bezig met een oefening in McCarthyisme.  
Nee, dit lijkt eerder op Watergate."*

(Yves Desmet, De Morgen, 19/11/96:2)

Dit element kunnen we opdelen in een aantal subcategorieën, aan de ene kant zien we een geloof in de samenzwering zonder dat hier een vijandbeeld wordt geschapen. Aan de andere kant zien we een aantal stabiele vijandsbeelden namelijk het gerecht, de politiek en de meer onbepaalde hooggeplaatsten. Verder zien we nog dat iedereen die met Dutroux in contact is geweest, ook een mogelijke samenzweerder is. Dit hebben we in de eerste versie van het schema de alomtegenwoordigheid van het netwerk genoemd. De meeste concrete aanwijzing van de mensen uit het netwerk komt er als er over de getuigenissen van X1 wordt gesproken. We hebben op basis van deze verschillen dan ook een indeling pogen te maken.



Op deze grafiek zien we dat de meeste artikels waar het element van de samenzweeiders in voorkomt, voornamelijk in het begin van de zaak, tijdens het spaghetti-arrest, bij de verhoren van de tweede commissie Dutroux en bij het uitbrengen van de X1-reeks gepubliceerd worden. Dit element is tevens het element dat het vaakst voorkomt.

### *Algemeen*

Gedurende de zaak-Dutroux is men altijd op zoek geweest naar mogelijke samenzweeiders, iedereen die in contact kwam met Dutroux was een mogelijke samenzweerder. Het best bekende geval is dat van Michel Nihoul. Een louche Brusselse zakenman die zijn auto liet repareren door Dutroux en Lelièvre. Gedurende het onderzoek is er geen enkel bewijs tegen hem gevonden omtrent zijn mogelijke betrokkenheid bij de ontvoeringen van de meisjes. Een hele reeks getuigen zagen hem echter overal opduiken, weinigen daarvan bleken waardevol en betrouwbaar te zijn geweest.

De eerste keer dat er over de mogelijkheid van een pedofilienetwerk werd gesproken was door Hugo Coveliers op 17 augustus '96, amper twee dagen na de ontdekking van de geheime kelder. Coveliers spreekt over mogelijke banden tussen sekten en grote pedofilienetwerken (17/8/96:5). Al snel groeit het geloof in de bescherming van Dutroux, het zou allemaal te veel geknoei en geblunder zijn om normaal te kunnen zijn (24/8/96:2a). Er ontstaat al helemaal een heksenjacht wanneer procureur Bourlet in een tv-uitzending de legendarische woorden "Si on me

laisse faire...” uitspraak. Onmiddellijk wordt geconcludeerd dat hij doelde op tegenwerking vanuit gerechtelijke kringen. Bourlet zelf houdt het er echter op dat het een “slip of the tongue” is verwijzend naar een onderzoek dat hem een paar jaar geleden uit handen is genomen. We zien in de eerste maanden na het uitbreken van de affaire een diep geloof in de beschermingsthese. Paul Marchal – vader van Ann – spreekt regelmatig over aanwijzingen van bescherming en van een mogelijke lijst met namen van prominenten die hij in zijn bezit zou hebben (26/8/96:5b). Het gaat echter zo ver dat de premier Jean-Luc Dehaene in een regeringsmededeling meldt: “Het onderzoek mag en zal niet gehinderd worden” (31/8/96:2). Iets dat tevens herhaald wordt door de koning (11/9/96:1).

Er lijkt in de eerste maanden ook een consensus te zijn over de schuld van Nihoul, er wordt dan ook naarstig gezocht naar linken tussen Dutroux en Nihoul die te maken hebben met de ontvoeringen van de kinderen (21/9/96:7). Men spreekt even later van de zaak-Dutroux-Nihoul. De affaire zou een olievlek zijn en zou medeplichtigen hebben in de rijkswacht, magistratuur en de politiek (17/10/96:1). Een jaar na de uitbraak van de zaak-Dutroux komt er een reeks die heet “Het ware gelaat van Nihoul” waarin duidelijk gesuggereerd wordt dat hij mee in het complot zit. Hij wordt op elke mogelijke manier in verband gebracht met Dutroux, zijn uitspraken worden zo gebruikt of in het belachelijke getrokken dat men niet anders dan tot de conclusie kan komen dat hij deel uitmaakt van het netwerk (28/6/97:6b; 2/7/97:10).

In de nasleep van de Witte Mars wordt besloten om een parlementaire onderzoekscommissie op te richten die de zaak-Dutroux gaat onderzoeken (17/10/96:3). In de eerste bijeenkomst van deze commissie werden de ouders van de verdwenen en vermoorde kinderen gehoord, zij wezen op “de mogelijkheid van een bewuste machinatie die op gang was om dat netwerk te beschermen, ook nu nog” (26/10/96:6b). De advocaten van de verdwenen ouders zijn vaak de eersten om de beschermingshypothese te bevestigen, zo meldt advocaat Hissel: “Alles wijst in de richting van een bewuste machinatie” (13/11/96:6). De commissie is een kweekvijver voor samenzweringshypotheses, zo krijgt ook de voorzitter Marc Verwilghen de indruk dat hij wordt tegengewerkt (3/2/97:6b), en wordt de

commissie, volgens Lozie, ernstig en zeer recent belemmerd (29/9/97). In de commissie wordt er tevens een link gelegd tussen het mogelijke netwerk waarvan Dutroux deel uitmaakte en de Roze Balletten. De Roze Balletten is een begrip ten tijde van de bende van Nijvel, er zouden seksfeesten georganiseerd zijn waar prominenten aanwezig waren die daarmee gechanteerd werden om een aantal gerechtelijke onderzoeken te saboteren (6/2/97:6). Uiteindelijk groeit er in de commissie een consensus dat de vraag of Dutroux beschermd werd op zijn minst gelegitimeerd is en verder moet onderzocht worden. De Morgen kopt "Commissie overtuigd: 'Nihoul beschermd'" (3/3/97:1; 4/3/97:6). Er wordt dan ook besloten dat er een nieuwe onderzoekscommissie Dutroux moet komen die er speciaal op gericht is om de beschermingshypothese te onderzoeken (14/4/97:6). De uiteindelijke conclusie van deze onderzoekscommissie is dat Dutroux en Nihoul indirect zijn beschermd door een corrupt en slecht werkend gerecht in Charleroi. Er zou dus geen sprake zijn van protectie maar van normvervaging, iets wat gedoopt wordt tot 'De Belgische Ziekte' (16/2/98:1; 18/2/98:1).

Ook worden er banden met de georganiseerde misdaad blootgelegd, zo zou Dutroux deel uit maken van een complex netwerk (18/2/97:6). Een nieuwe opflakking komt er nadat het lijk van Loubna is teruggevonden, de reactie van vader Lejeune liegt er niet om: "Nu kan men echt niet meer ontkennen dat er bescherming is" (7/3/97:6).

Vlak vóór het uitbreken van de X1-dossiers zien we een nieuwe groep samenzweerders opduiken, deze keer gaat het over de in de zaak reeds fel bejubelde media. Volgens de Witte Comités en een aantal rijkswachters heerst er een perscampagne pro Nihoul, die naar hun zeggen op niets is gebaseerd (6/10/97:1; 22/10/97:1).

Na een kort overlopen van de belangrijkste gebeurtenissen rond het geloof in de samenzweringsmythe en het aanduiden van samenzweerders gaan we nu kijken naar een aantal groepen samenzweerders die voor lange tijd verdacht zijn geweest.

## *Het Gerecht*

Het gerecht mag het in de zaak Dutroux als eerste ontgelden, van in het begin spreekt men over het falen van het gerecht (20/8/96:2). Het eerste en waarschijnlijk het belangrijkste slachtoffer dat hier valt is de rijkswachter Zicot. Op 26 augustus '96 verschijnt in De Morgen een artikel genaamd "Parket van Charleroi hielp bende Dutroux". Zicot, een inspecteur in Charleroi, is opgepakt en wordt onmiddellijk in verband gebracht met de mafia en autozwendel. Hij wordt uitgeroepen tot een van de medeplichtigen van Dutroux bij de politie (26/8/96:5a). Volgens De Morgen is Zicot de koning van Charleroi die af en toe diensten bewijst aan het milieu (17/4/97:7; 19/7/97:4). Uiteindelijk wordt Zicot vrijgelaten en van alle beschuldigingen gezuiverd (28/9/96:6b).

Maar ook anderen binnen het gerecht worden beschuldigd van het geheim houden van gegevens uit het dossier van Dutroux. Zo zou procureur des konings Thierry Marchandise Dutroux heel goed kennen en bewust een opeenstapeling van fouten hebben begaan (26/8/96:4). Het einde van de samenzwering lijkt dan ook zoek. Zicot zou verre van de enige hooggeplaatste figuur zijn die aangehouden is (27/8/96:1b; 28/8/96:10). Er wordt dan ook op een bepaald moment de vraag gesteld hoe de georganiseerde misdaad erin geslaagd is om een deel van de justitie in Charleroi te destabiliseren (27/8/96:12; 10/9/96:2). Volgens het standpunt van Walter De Bock van 9 september '96 is het gerecht dan ook rot en zit het vol met corrupte agenten. Er komen meldingen van dossiers die worden geblokkeerd (23/9/96:2) en men gaat er van uit dat de georganiseerde misdaad tot in de hoogste regionen van het gerecht is doorgedrongen (13/9/96:2). Wanneer rijkswachter Marnette op vakantie gaat, is dit volgens De Morgen omdat hij niet genoeg meewerkte met de onderzoeken tegen Nihoul (2/11/96:1a; 27/3/97). Hij wordt tevens beschuldigd van aanwezig te zijn geweest op Nihouls seksfeiven met minderjarigen (18/2/97:1,2) en nepsporen te hebben gelegd voor de speurders. Zo zou hij bewust een mythomaan in contact hebben gebracht met Neufchâteau (20/6/97:3; 1/7/97:6). Deze mythomaan heeft de speurders zogenaamde hints gegeven van een celgenoot die op een mijnterrein kinderlijken had begraven in een

mijnschacht. Douglas De Coninck vraagt zich dan ook af waarom de mythomaan dit deed en wat de reden was voor Marnette om alles in de war te sturen (20/8/97:8).

Er worden linken gesuggereerd tussen Nihoul en het gerecht, dit zou gaan via de Luikse politie (28/8/96:9a) en via de PS (29/8/96:8). Nihoul is in zijn leven vijf keer failliet kunnen gaan, iets waar De Morgen een bewijs van bescherming van het gerecht in ziet (9/9/96:1). Nihoul was informant voor de rijkswacht, hierdoor werd ook rijkswachter Vanesse beschuldigd van bescherming van Nihoul. Deze was namelijk zijn runner (5/10/96:6).

Wanneer het spaghetti-arrest er aan komt, krijgt het hele gerecht de volle laag. Lieckendael wordt na een positief advies over de ontheffing van Connerotte van het onderzoek, er van verdacht dat ze Connerotte weg wou (8/10/96:1). Het gerecht wordt plots een kaste die "wil bewijzen dat zij en zij alleen, mag en kan bepalen wat in dit land recht is en wat niet" (YDS, 14/10/96:2). Het spaghetti-arrest is volgens de ouders van de slachtoffers een manier om Connerotte bewust van het onderzoek te halen (13/11/96:1).

Wanneer er dan een aantal flaters in het onderzoek worden ontdekt i.v.m. huiszoeken bij Dutroux kan Bourlet niet anders dan tot de conclusie komen dat het onderzoek is gesaboteerd in gerechtelijke kringen (7/1/97:1; 8/1/97:1,2). Hier moet rijkswachter Michaux het dan ook ontgelden. Hij leidde het onderzoek "Othello". Door de blunders die daar zijn gebeurd, veronderstelt men dat hij mee in het complot zat. Zo was er een slechte huiszoeking maar er waren volgens De Morgen nog een aantal te toevallige blunders. Zo wordt hem op een bepaald moment verweten dat hij een snelheidsbekeuring niet aangreep om een huiszoeking te verrichten bij Dutroux (15/10/97:1; 16/10/97:1,7; 17/10/97:7; 24/12/97:8).

Bij het terugvinden van het lijk van Loubna Benaïssa vinden we ook hier dezelfde beschuldigingen tegenover het gerecht terug. Er zou een blokkage zijn geweest van de Brusselse magistratuur en ook de Elsense politie zou een "merkwaardige" vriendschap hebben gehad met Derochette (de moordenaar van Loubna) (7/3/97:10; 14/3/97:6a,6b).

In de relatief stille periode vóór de X1-onthullingen moeten een aantal rijkswachters de connexe-onderzoeken verlaten omdat ze volgens de officiële versie te suggestief tegenover getuigen waren. De Morgen bericht hierover dat de rijkswachters zouden zijn weggepest en dat er lastercampagnes zouden geweest zijn (19/7/97:1; 20/8/97:8). Paul Marchal ziet in de ontslagen van de rijkswachters een bewijs van sabotage. Op dit moment speelt zich binnen de rijkswacht een oorlog af tussen believers en non-believers van de getuigenissen van de neven-dossiers (16/9/97:2). De speurders die weg moesten of gingen, zeiden dat ze de sabotage niet meer aan konden. Volgens DDC ging het als volgt: "Net toen men op het punt stond een doorbraak te forceren in het oprollen van een gigantisch netwerk van kindermisbruik, werden de onderzoeken stilgelegd (24/11/97:6; 21/11/97:1; 28/10/97:1).

Daar waar Connerotte meeging in het geloof in een groot netwerk, probeerde zijn opvolger Langlois voornamelijk zo snel mogelijk een proces te laten volgen. Hierdoor wou hij minder tijd steken in de nevendossiers wat hem niet in dank is afgenomen. Paul Marchal beschuldigde hem ervan een pion te zijn van diegenen die het onderzoek weg wilden en Arnauts - advocaat van onder meer de familie Benaïssa - wou een nieuw spaghetti-arrest tegen Langlois uitlokken (25/11/97:1; 25/2/98:1; 5/3/98:9).

### *De Politiek*

Naast het gerecht werden echter ook al snel de politici beschouwd als een samenzwerende klasse. Allereerst wordt de zwarte piet doorgeschoven naar voormalig minister van justitie Wathelet. Deze heeft de voorlopige invrijheidstelling van Dutroux getekend. Even gaat er zelfs het gerucht dat hij dit onder druk zou gedaan hebben (20/8/96:1; 30/8/96:7). Maar al gauw moet weer de gehele politiek er aan geloven, Yves Desmet poneert in het standpunt van 10 september 96 dat "de Belgische politiek op zo'n hoog niveau doordrongen was van de

georganiseerde misdaad." Ten tijde van de Witte Mars komen deze antipolitieke gevoelens tot een uitbarsting en wordt de zaak Dutroux de "etterpuist van de Belgische politiek" genoemd (12/10/96:3). Er wordt gesteld dat pedofilienetwerken niet kunnen functioneren zonder medeplichtigheid van de staat (14/10/96:6b).

De band tussen het netwerk en de politiek gaat voornamelijk via Nihoul. Deze wordt gelinkt aan de PSC van Wathélet en de Luikse socialisten (waardoor hij ook goede contacten had met het Luikse gerecht) (27/8/96:1a; 29/8/96:8). Nihoul zou volgens De Morgen dan ook op een bepaald moment politici bij naam hebben genoemd in gedeeltelijke bekentenissen, hier is later echter nooit meer iets over verschenen (14/10/96:6a).

We zien echter op een pijnlijke manier dat politici een gemakkelijk slachtoffer zijn voor samenzweringsmythes. Zo wordt toenmalig vice-premier Di Rupo er van beschuldigd lid te zijn van een Limburgs pedofilienetwerk. In De Morgen verschijnt er op de dag van de bekendmaking van de getuigenissen een politiek waar er bijna afscheid wordt genomen van de politieker. Dit artikel zou kunnen doorgaan als een politiek In Memoriam, men verwachtte niet dat hij deze affaire zonder kleerscheuren zou doorstaan. Al snel blijkt echter dat de afgelegde getuigenissen zeer onbetrouwbaar zijn en mogelijk gesugereerd werden door de politie. Ook hierin wordt onmiddellijk een samenzwering gezien van de rechtervleugel van de Brusselse PSC. Marnette, die het onderzoek leidde, zou vrienden hebben in de rechtervleugel van de PSC die hem de opdracht gaven. (19/11/96:1a; 20/11/96:4-6; 21/11/96:1; 22/11/96:1-2,4-5; 23/11/96:4-5; 28/11/96:1,6; 2/12/96:5; 3/12/96:4; 7/12/96:6; 11/12/96:1,6; 12/12/96:1a,1b) Ook is er nog even een hetse geweest rond een gerucht dat er op de porno-banden van Dutroux mogelijk politici zouden staan. Dit is echter altijd door het gerecht ontkend geweest (23/9/96:4).



## Hooggeplaatsten

In het begin van de zaak Dutroux lijkt men op het eerste zicht niet goed in staat een duidelijk antwoord te geven op de vraag wie er in de samenzwering zit. Vaak wordt dan gesteld dat het prominenten of hooggeplaatste figuren zijn zonder hier echt een invulling aan te geven.

Men zoekt vaak verbanden tussen Nihoul en de betere kringen (20/8/96:7) die bij hem naar seksuiven zouden gekomen zijn (20/9/96:6). Het zou gaan over politici, advocaten en politiemensen (31/12/96:7).

Al snel komen er interviews met allerlei mensen die beweren dat er hooggeplaatste personen in het spel zitten; vaak gaat dit over zakenlui, politici en magistraten. Een bewijs hiervoor zijn de blunders van het gerecht (24/8/96:2b). Ook Paul Marchal heeft even beweerd een lijst te hebben gehad met namen van prominenten (27/8/96:2). De priester die de begrafenis van Julie en Mélissa heeft geleid, beweerde in een interview dat er in de zaak-Dutroux nog grotere schuldigen rondliepen. Hij had het dan over "Les grosses têtes": magistraten, rijkelui en ministers (31/8/96:27). Ook Neufchâteau vindt op een bepaald moment VIP's in een netwerk van kinderporno, het zou ook hier weer gaan over vooraanstaande mensen uit de justitie, het zakenleven en de politiek (11/10/96:1). Een maand later is Neufchâteau nog altijd prominenten uit een Brussels pedofilienetwerk aan het identificeren (4/11/96:1).

Ook hier ziet men tijdens de periode van de Witte Mars een opflakking. Zo stelt een studente: "dat hij zo lang zijn gang is kunnen gaan, wil toch zeggen dat hij hulp kreeg van hoge pieten. Dat betekent eigenlijk dat je niemand meer kan vertrouwen" (16/10/96:1-6). Een arbeider beweert "Kinderen uit arbeidersmilieus worden misbruikt door mensen uit de welgestelde klasse en justitie treedt daar niet tegen op" (22/10/96:7). Hiermee wordt ook rekening gehouden wanneer de tweede commissie Dutroux wordt opgericht (7/10/97:6b).

## *Alomtegenwoordigheid*

De samenzwering stopt nooit en iedereen is verdacht. We zagen dit toen Nihoul werd aangehouden en onmiddellijk werd verdacht van ontvoering van kinderen zonder enig bewijs (16/9/96:7) maar ook een andere kompaan van Dutroux moest een jaar in de cel doorbrengen zonder aanwijzingen van medeplichtigheid aan ontvoering (23/8/96:1). De vriendin van Nihoul wordt ook opgepakt tesamen met 10 anderen die al snel weer worden vrijgelaten (6/9/96:5) Nog geen week later worden alweer 23 nieuwe mensen opgepakt waaronder 9 speurders (11/9/96:6a). Ook worden er 11 huiszoekingen verricht bij kennissen en familie van de overleden Bernard Weinstein (28/2/97:7).

Een zakenvriend van Dutroux wordt beschuldigd van handel in kinderporno (24/8/96:5) Er worden graafwerken uitgevoerd bij de vader van Dutroux waar hij al lange tijd niet meer kwam (11/9/96:7). Bij een oude schoolvriend worden er huiszoekingen verricht ook al kwam hij er al jaren niet meer (28/9/96:1). Een satanische organisatie heeft het eveneens moeten ontgelden. Bij de huiszoeking is niets gevonden en dit is later in de krant vernoemd als één van de blunders van Neufchâteau (24/12/96:1,6,7; 27/12/96). Ook wordt Nihoul gelinkt aan Derochette en Genevois (de moordenaar en de ex-hoofdverdachte van de moord op Loubna Benaïssa) (8/3/97:5; 11/3/97:1). Er wordt tevens onmiddellijk nagetrokken of Derochette niet bij andere moorden betrokken kon geweest zijn (17/3/97:7).

De zaak-Dutroux wordt eveneens sterk gelinkt aan de georganiseerde misdaad (2/9/96:11b) en het zwaar banditisme (16/11/96:6). Dutroux is volgens De Morgen meer dan het louter criminele circuit (4/9/96:2). Op een bepaald moment wordt dan ook gesteld: "Niemand kan of durft op dit ogenblik de vraag beantwoorden hoever de georganiseerde misdaad reeds is opgerukt in dit land" (6/9/96:5).

De bende Dutroux wordt overal opgemerkt, zo herkent meer dan één slachtoffer van pedofilie Nihoul als zijn/haar aanrander. Vaak zijn de getuigenissen echter niet betrouwbaar en zijn de getuigen psychologisch labiel (5/9/96:7a; 28/12/96). Nihoul wordt ook voor andere zedenfeiten enorm vaak herkend, de getuigenissen zijn

echter zelden geloofwaardig of betrouwbaar (1/7/97:6). Op een bepaald moment werden 100 mensen ondervraagd omdat ze mogelijke getuigen waren van eventuele feiten die Nihoul gepleegd zou hebben. 40 ervan werden geconfronteerd met Nihoul, 10 bleven er maar bij hun verklaring. Het zou gaan over pogingen tot ontvoeringen of aanrandingen in Ivoir, Sint-Niklaas, Walcourt, Eigenbrakel, Ganshoren en Antwerpen (6/9/97:1). Hier is verder echter niets meer over verschenen.

Ook wordt Dutroux in verband gebracht met een groot aantal pedofielen zoals de Brusselaar Corvillain. Deze wordt op zijn beurt dan weer de spilfiguur in een internationaal netwerk genoemd dat zich bezig houdt met prostitutie en georganiseerde misdaad (10/9/96:6a; 13/9/96:1; 13/9/96:6).

### *De getuigenissen van X1*

In januari 1998 berichtte De Morgen over de getuigenissen van getuige X1, zij vertelde haar levensverhaal waarin ze werd uitgeleend door haar pooier aan een pedofilienetwerk. Volgens X1 zaten in het netwerk hooggeplaatsten uit de Belgische financiële en politieke wereld.

In het eerste artikel wordt verteld hoe X1 in een netwerk terecht kwam waarvan Michel Nihoul en Marc Dutroux lid waren. Ze zag haar aanranders later op televisie terug met als ondertitel: minister, burgemeester, baron of gedelegeerd bestuurder van een bank of een groot bedrijf (7/1/98:1,6; 8/1/98:1,6). Toen het netwerk Christine Van Hees zou hebben vermoord, waren volgens X1 Michelle Martin, Marc Dutroux, Michel Nihoul, Annie Bouty, haar pooier T., Bernard Weinstein, een Brusselse advocaat en een Gents koppel aanwezig (7/1/98:1,6). X1 sprak ook over de moord op een meisje genaamd V. Zij was echter overleden aan kanker, maar volgens X1 zaten de dokters die haar autopsie deden, mee in het complot (8/1/98:1). X1 sprak verder nog over huisvaders, artsen, magistraten, rijkswachters en bekende en minder bekende politici (10/1/98:27-28). Het netwerk

bestond volgens X1 uit zo'n 40 kernleden. Hierbuiten waren er nog 100 tot 1000 mannen die soms kwamen of werden gelokt om ze er daarna dan mee te kunnen chanteren (10/1/98:27-28).

De getuigenissen van X1 begonnen echter aan geloofwaardigheid in te boeten toen een andere X-getuige, Nathalie W., er op los begon te verzinnen. Zij sprak zelfs van de aanwezigheid van de paus en beweerde dat niet X1 maar zij aanwezig was bij de moord op Christine Van Hees (13/1/98:6).

Na de artikelenreeks rond de getuigenissen van X1 werd een hele week reacties op de artikels geplaatst waaruit bleek dat een gedeelte van de bevolking de getuigenissen heel ernstig nam. Getuige deze als normaal artikel gepubliceerde lezersbrief: "De meerderheid van de bevolking denkt dat sommige machthebbers van dit land, belangrijke notabelen uit het sociale, politieke en economische leven, passief of actief medeplichtig zijn aan gruwelijke moordpartijen" (19/1/98:7).

De onderzoeken die na de getuigenissen van X1 waren geopend zijn een paar maand later weer gesloten wegens gebrek aan concrete aanwijzingen of bewijzen. Dit werd door X1 afgedaan als een logische zet van het netwerk. Haar ouders geloofden haar niet en spraken haar tegen. dit betreurde ze, haar ouders hadden de kant van het netwerk gekozen (23/1/98:2). Die stelling werd in zekere mate gevolgd door De Morgen die het verhaal van de vader bewust in twijfel trok (20/1/98:5).

### *Conclusie*

Er heerste wel degelijk een paranoïde sfeer tijdens de affaire-Dutroux, verscheidene samenzweringsmythes en beschermingshypothesen doken op en werden heel ernstig genomen. Er waren drie groepen die regelmatig werden beschuldigd van bescherming en sabotage van het onderzoek. In tegenstelling tot wat we zouden verwachten van het staketsel, gaat het niet zo zeer om religieuze groepen. We zien wel dat het telkens om groepen gaat die tot de elite behoren.

Het gerecht is de groep die het vaakst genoemd wordt. Alhoewel deze groep niet religieus getint is, is het schema er relatief goed toepasbaar op. Het gerecht heeft niet alleen een reputatie van macht, het is de derde macht in België. Door het dragen van toga's, het gebruiken van een esoterisch jargon en het bemannen van justitie-*paleizen* heeft het gerecht volgens velen zichzelf gemarginaliseerd en "zweeft" het boven de bevolking. Deze quasi-rituelen als het taalgebruik en de klederdracht die door sommigen als wereldvreemd worden beschouwd, zorgen ervoor dat het gerecht een gemakkelijke prooi is voor de samenzweringsmythe. Ook is er tegenover het gerecht een historisch wantrouwen binnen de samenleving. Zo had in 1996 bijna de helft van de Belgen weinig vertrouwen in het gerecht, tegenover 20% die wel veel vertrouwen had in het gerecht. (Elchardus & Smits, 2002)

Dezelfde analyse zouden we kunnen maken voor de politiek. Weer is er een reputatie van macht en zijn er vreemd aandoende rituelen in de kamer. Men spreekt ook al jaren van een kloof met de burger en het vertrouwen in de regering was net zoals dat in het gerecht aan een crisis bezig.

De samenzwering leek overal aanwezig te zijn en samenzweerder zijn werd iets besmettelijks. Mensen als Zicot worden onterecht verdacht van bescherming, er werden massaal arrestaties verricht en iedereen die ook maar een verre band had met een verdachte was onmiddellijk ook een verdachte.

Het verhaal werd duidelijk op de meest coherente manier verteld door X1, zij lijkt haast een synthese te maken van de flarden aan samenzweringsmythes die in de zaak-Dutroux naar boven zijn gekomen.

Opvallend is het opduiken van de Roze Balletten waar regelmatig naar verwezen wordt. Dit is het verhaal van prominenten die naar seksfeesten werden gelokt en daardoor chanteerbaar waren geworden. Zij zouden onder meer het onderzoek naar de Bende Van Nijvel hebben gesaboteerd. Deze samenzweringsmythe is haast identiek met de samenzweringsmythes ten tijde van de zaak-Dutroux. Mogelijk zijn

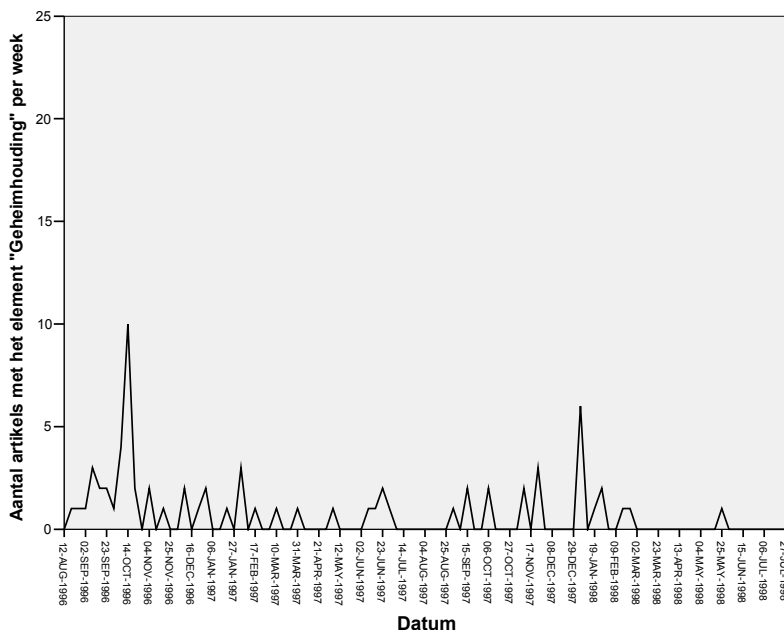
“de Roze Balletten” een “versteende” Belgische samenzweringsmythe die regelmatig tijdens crisismomenten opduikt.

## 5.4.2 Geheimhouding

*“Het is een gevaarlijke wereld om in te leven.  
Niet door mensen die kwaad doen,  
maar door zij die kijken en laten gebeuren.”*

(De Morgen, 21/08/96:5)

Een van de hoofdelementen van de samenzweringsmythes is de geheimhouding. De samenzweerders stellen alles in het werk om hun doen en laten voor de mensen geheim te houden. Men kan zich als believer dan ook verwachten aan doofpotoperaties en pogingen om het onderzoek of meerdere onderzoeken stil te leggen.



Op de grafiek zien we dat er eigenlijk maar twee momenten zijn waarop dat element piekt. De eerste piek is het spaghetti-arrest en de Witte Mars, de tweede piek zien we wanneer de artikels rond X1 in De Morgen verschijnen.

De eerste keer dat er over een geheimhouding wordt gesproken, is in een interview met de priester die de begrafenis van Julie en Mélissa leidde. Hij zegt hierin dat hij de aanwezigheid van prominenten in het netwerk vermoedde maar twijfelt of het onderzoek ten gronde

gaat gevoerd worden: "Ik ben goed ingelicht en hoop dat dit alles ooit uitkomt" (31/8/96:27).

Begin september wordt er voor het eerst gesproken van een doofpotaffaire. De doofpot is een woord dat we doorheen de zaak-Dutroux nog vaak gaan horen, voornamelijk tijdens de Witte Mars. In De Morgen schrijft Walter De Bock: "Men hoopt nu maar dat de politieke overheid de ernst van de toestand onderkent en de nodige veiligheidsmaatregelen treft dat het onderzoek in Neufchâteau ditmaal inderdaad tot het einde kan worden voortgezet" (2/9/96:11b). Eenzelfde teneur vinden we terug in het standpunt van Edi Clijsters van 5 september 1996: "Na andere ophefmakende zaken in de voorbije jaren [...] wordt ook nu de indruk gewekt dat in het gerechtelijk apparaat en de politiediensten blijkbaar voldoende talrijke en invloedrijke mensen niet willen dat de waarheid aan het licht komt." Hoe dichter we bij de Witte Mars komen, hoe meer van deze uitspraken volgen. De conclusie is dat men "ook in de affaire-Dutroux niet tot de top [zal] geraken" (14/9/96:31).

Een opflakking van dit element zien we ten tijde van het spaghetti-arrest. Dit arrest wordt uitgelegd als een manier om het hele onderzoek in de doofpot te steken (15/10/96:2). In een reactie op het spaghetti-arrest staat dan ook in De Morgen: "Pottekijkers niet gewenst" en "Halt aan de ondoorzichtigheid." Men gaat in hetzelfde artikel zelfs nog verder door het einde van het onderzoek te voorspellen, een scenario wordt al uitgetekend: "Het [onderzoek] beweegt zich op de weg van de klassering. Dutroux zelfmoord laten plegen. Martin gek laten verklaren en Nihoul laten immuniseren" (12/10/96:3). Wanneer na het spaghetti-arrest aan Carine Russo (moeder van Mélissa) wordt gevraagd of operatie-dooftpot is begonnen, antwoordde ze dan ook bevestigend (17/10/96:7b). De verwijzing naar een doofpotaffaire is eveneens frequent aanwezig op spandoeken en borden van protesterende scholieren (17/10/96:8, 19/10/96:1) en er wordt zelfs een heuse kinderkruistocht tegen een doofpotoperatie in Kortrijk georganiseerd (19/10/96:3). De commissie-Dutroux die in de periode van de Witte Mars wordt opgericht, heeft dan ook als één van zijn belangrijkste taken te onderzoeken "welke invloeden van

hogerhand gespeeld kunnen hebben om het bestaan in ons land van een pedofilienetwerk verborgen te houden voor de justitie" (17/10/96:3).

Van Dutroux wordt verwacht dat hij deel uitmaakt van een bende, een heel netwerk. Voor zijn eigen veiligheid zwijgt hij beter. Want de straffen voor een bendelid die uit de biecht klapt, zijn niet min. De schrik dat Dutroux zelfmoord zou plegen zit er dan ook dik in. Uit schrik dat Dutroux zijn geheimen in zijn graf zou meenemen, wordt hij om de 7,5 minuten in zijn cel gecontroleerd (4/9/96:6a). Hierop verder gaand zien we ook regelmatig de geheimhouding terugkeren als verklaring voor gebeurtenissen als moorden. Zo is er in de buurt van Charleroi een verschroter (en kennis van Dutroux) vermoord, deze zou volgens zijn weduwe in het bezit zijn geweest van een lijst met onthutsende feiten. Deze lijst zou dan ook de aanleiding zijn geweest waarom Dutroux hem zou hebben vermoord. Dutroux zou op die manier van een lastige getuige zijn afgeraakt (9/9/96:7b,6). Dezelfde hypothese wordt weer gesteld wanneer er een oud dossier van een moord in de buurt van Dutroux wordt opgerakeld. Er wordt dan ook luidop gevraagd: "Was Taminiau een vervelende getuige voor Dutroux?" Dit terwijl er geen enkel verband was tussen het slachtoffer en Dutroux (1/4/97:6a).

Wanneer Weinstein's chalet in Jumet afbrandt, is dan ook de logische conclusie dat de brandstichting als doel had sporen te doen verdwijnen. De hypothese dat een buurtbewoner uit wraak het gebouw in brand heeft gestoken wordt als weinig waarschijnlijk beschouwd (4/1/97:1). Gebouwen die gesloopt zijn in de buurt van de mijnen van Jumet zijn tevens verdacht en ook hier duikt de "gewiste sporen"-hypothese weer op (24/1/97:5).

De rijkswacht en de politiediensten krijgen de volle laag, zo zou de rijkswacht bewust het dossier van Dutroux hebben verborgen gehouden en mocht niemand weten dat Dutroux de verdachte bij uitstek was voor de ontvoering van Julie en Mélissa (20/9/96:1; 24/9/96:5). Télémoustique zou uit goede bron hebben vernomen dat een deel is vernietigd toen het onderzoek naar het onderzoek begon (4/10/96:7). Het CBO<sup>6</sup> omdat er meerdere aanwijzingen waren voor het verdwijnen van dossierstukken. Na het vergelijken van de inhoud van de harde schijf van het

---

<sup>6</sup> Centraal Bureau voor Opsporingen



CBO met een vroegere backup blijkt hier echter geen sprake van te zijn geweest (19/11/96:1b; 30/1/98:1). Later zou ook een gedeelte van het dossier Othello in een bankkluis liggen en gaat men op zoek naar "verdwenen" nota-boekjes (3/2/97:6a; 5/2/97:8).

Dutroux en Nihoul zullen nooit volledig de waarheid spreken, dit staat voor veel mensen vast, en als ze niet zwijgen, dan liegen ze. Op deze manier wordt selectief bewijsmateriaal opgebouwd waar soms een getuigenis als waar wordt aangenomen en als bewijs voor de samenzwering maar anderzijds een getuigenis als vals wordt genoemd. Ook als bewijs voor de samenzwering. Wanneer Nihoul toegeeft dat hij een netwerk wou oprichten om Oost-Europese vrouwen hier in prostitutiebars te zetten, beweert hij dat dit enkel over meerderjarige vrouwen zou gaan. Hierop volgt een sarcastisch "uiteraard!" van de journalist (1/7/97:6).

In de aanloop naar de X1-dossiers zien we dat de ontslagen van de rijkswachters uit het 3<sup>e</sup> SCR<sup>7</sup> onder meer door Paul Marchal wordt uitgelegd als een doofpot-affaire (16/9/97:2, 7/10/97:6a). Paul Marchal beweert even later dan weer dat er stukken uit het dossier zijn verdwenen, juist stukken die essentieel zijn rond de bescherming van Dutroux. Volgens hem is Langlois "een pion van diegenen die dit hele onderzoek het liefst zo snel mogelijk onder de mat willen vegen" (25/11/97:1). In deze periode spreekt men ook over de intoxicatie van het onderzoek en een pro-Nihoul campagne van de media. Hierin ziet men de hand van de advocaten die vinden dat er niet langer meer gezocht moest worden (6/10/97:1).

In het netwerk waar van X1 deel van uitmaakte, is geheimhouding uiterst belangrijk. Ze getuigt over een moord op Christine Van Hees die zou hebben gediend als voorbeeld voor de andere slachtoffers omdat zij wou gaan klikken (7/1/98:6). Ze vertelt dan ook dat wanneer de kinderen in het netwerk te oud of te praatvaardig worden, zij het zwijgen worden opgelegd door hen te vermoorden (10/1/98:27). Zij is aan dit noodlot kunnen ontsnappen door een relatie te beginnen en te liegen dat ze alles aan haar partner had verteld. Ze zou echter onder dreiging van het vermoorden van haar kinderen hebben moeten zwijgen (10/1/98). Om haar

---

<sup>7</sup> Het derde SCR is een cel van de Brusselse BOB die in de affaire Dutroux bij Neufchâteau is bijgevoegd om de nevendossiers van de zaak-Dutroux te gaan onderzoeken. (De X-dossiers)

zwijgen te garanderen hebben de mensen van het netwerk haar kinderen seksueel misbruikt en haar verplicht iemand te vermoorden toen ze al meerderjarig was en een gezin had (28/1/98:6).

X1 beschermt zich tegen mensen die tegen haar getuigen, ze wijst een aantal speurders mensen aan die haar verhalen kunnen bevestigen. Ze waarschuwt echter dat niemand zal willen praten onder druk van het netwerk (8/1/98:6a). Vrij snel na het verschijnen van de reeks over X1 in De Morgen geeft X1 haar anonimiteit op en wordt ze Regina Louf. Dit zou ze hebben gedaan om zich te beschermen tegen het netwerk (23/1/8:1). Wanneer er geruchten opduiken dat ze geïnterneerd zou worden, wordt dit uitgelegd als zwartmakerij wat haar verhaal des te geloofwaardiger maakt (19/2/98:4).

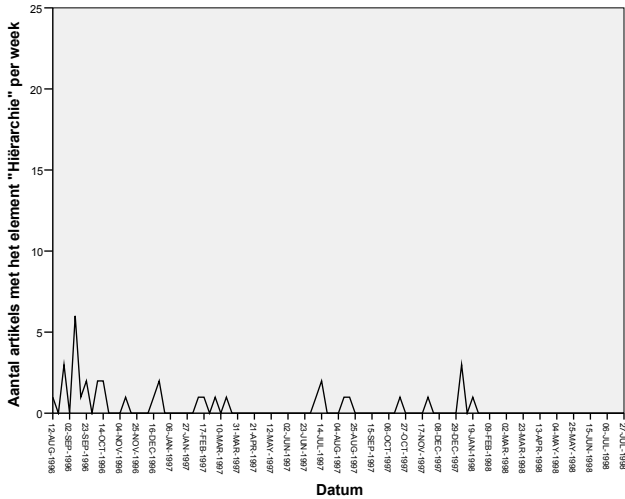
Het element van geheimhouding is dan ook in overvloed aanwezig in de zaak-Dutroux. Als we al één ding weten dan is dat wel dat we nog niets weten! Op deze manier worden getuigenissen altijd in het voordeel van de samenzweringsthese geïnterpreteerd. Deze geheimhouding wordt in het verhaal van X1 dan ook op een zeer gewelddadige manier verzekerd, iets wat het staketsel voorspelde.

### **5.4.3 Hiërarchie**

*"Dutroux hebben ze maar gaan ze  
ooit de grote vissen kunnen pakken?"*

(De Morgen, 04/09/96:3)

Een volgend element van de samenzweringsmythe is het feit dat de organisatie van de samenzweerders goed en sterk hiërarchisch georganiseerd is. We zien al na twee dagen in het standpunt door Yves Desmet verteld dat we waarschijnlijk te maken hebben met een "behoorlijk georganiseerd circuit" (17/8/96:1).



Over het verloop van het voorkomen van dit element in krantenartikels kunnen we weinig zeggen. We zien dat tijdens de eerste weken van de affaire er een piek is, hier zijn 6 artikels in een week met aanwijzingen voor een strakke hiërarchie. Tijdens de andere periodes zijn de aantallen zo laag dat we ons niet kunnen veroorloven er conclusies uit te trekken.

Men is er regelmatig overtuigd in artikels dat Dutroux niet alleen handelde en dat hij slechts een kleine garnaal was. Er heerst dan ook de overtuiging dat de grote vissen nog vrij rond lopen (31/8/96:27; 4/9/96:3b). Men pakt dan ook liever particulieren als Dutroux aan dan diep in de grote bendes te gaan graven en arrestaties te verrichten (28/8/96:10; 12/7/97:6). Vlak voor de Witte Mars wanneer waarschijnlijk de verontwaardiging in de zaak-Dutroux het grootst is, beschrijft men Marc Dutroux, Michelle Martin en Michel Nihoul als het kleine grut dat klaar staat om geliquideerd te worden. Het grote grut dat nog vrij rond loopt, zou dan voornamelijk zich in de leidinggevende kringen bevinden (12/10/96:3).

In de zaak-Dutroux is nooit met veel zekerheid gezegd wie er precies in het netwerk zat, dus was het ook moeilijk om de machtsverhoudingen van het netwerk te schetsen. In het begin gaat men er van uit dat Dutroux de baas is. Hij heeft een haast "slaafse volgeling"/vriend genaamd Zicot bij de rijkswacht (26/8/96:5a; 26/8/96:6). Michelle Martin is een slachtoffer van Dutroux, zij is de vernederde vrouw die tegen beter weten in hem volgt in zijn misdaden (10/9/96:6b; 19/7/97:6; 19/8/97:7). Ook Lelièvre is het slachtoffer van Dutroux, een eenvoudige jonge junkie die in de val van Dutroux is gelopen en te slap is om tegen zijn meerdere in opstand te komen (14/8/97:8-9). Nihoul daarentegen krijgt in het begin een kleine rol aangemeten, die naarmate de tijd vordert, vergroot, of zoals de krant ooit kopte: "Nihoul steeds dikkere spin in Dutroux-web" (10/9/96:1; 12/9/96:10). Hij wordt aanzien als het zakelijke brein achter de bende Dutroux, hij zou de link zijn tussen Dutroux en de opdrachtgevers (9/9/96:1). Soms wordt er

ook niet meer gesproken van de zaak-Dutroux maar van de zaak-Dutroux-Nihoul (17/10/96:1). Kortom volgens De Morgen is Nihoul een spilfiguur in de affaire (14/11/96:9).

Op bepaalde tijdstippen duiken er geruchten op dat Dutroux slechts een leverancier is van een groot netwerk. "Dutroux ontvoerde meisjes op bestelling" is een kop in de krant van 21 september '96 (p. 1). Dit vermoeden wordt ondersteund door meerdere artikels (25/9/96:8; 11/10/96:1; 28/12/96:1). Een artikel gaat over een Brussels pedofiliënetwerk (dat zoals zoveel zogenaamde netwerken nooit meer wordt vernoemd) waarin Dutroux één van de vele leveranciers zou zijn zoals er al zoveel vóór hem zijn geweest. Ook hier duikt weer het gerucht op dat Nihoul de band tussen de klanten en de leverancier Dutroux zou zijn (27/12/96:5).

Als de tijd verstrijkt zien we de rol van Marc Dutroux in de berichtgeving krimpen, zo schrijft DDC op een bepaald moment: "Zeker is dat Marc Dutroux in de hele affaire een steeds mindere rol gaat spelen. Enkele van de zes kinderen werden ontvoerd op het ogenblik dat hij in de gevangenis zat." Dit werd geschreven toen zes nieuwe dossiers van verdwenen kinderen aan het parket van Neufchâteau waren overgedragen. In de huizen van Marc Dutroux was kleding teruggevonden die werd geanalyseerd en waardoor ze volgens DDC, op wetenschappelijke basis, waren gekomen tot de conclusie dat er hoogst waarschijnlijk (quasi bewezen) nog zes slachtoffers waren van de bende Dutroux. Bijzonder pijnlijk klinkt dit wanneer gemeld wordt dat bij de mogelijke slachtoffers ondermeer Elisabeth Brichet en Loubna Benaïssa zouden zijn<sup>8</sup> (13/2/97:1,9; 14/02/97:1; 15/02/97:7; 17/02/97:6; 19/02/97:6).

Na een tijdje ontstaat de indruk dat Dutroux deel uitmaakt van een goed beschermde bende, de vergelijking uit de literatuurstudie (die onafhankelijk van dit onderzoek is geschreven) wordt tevens in De Morgen gebruikt als zou Dutroux een radertje in een machine zijn (18/2/97:6). Deze bende zou uiterst efficiënt georganiseerd zijn en een complex geheel vormen dat goed beschermd wordt (4/3/97:1).

---

<sup>8</sup> Minder dan één maand later wordt het lijkje van Loubna Benaïssa gevonden in de garage van Patrick Derochette. Elisabeth Brichet is omgebracht door de Fransman Michel Fourniret.

In het netwerk waarvan X1 naar eigen zeggen slachtoffer is geworden, stonden Dutroux en Nihoul in voor de praktische organisatie en bewaking van de perverse activiteiten, die de notabelen uit handen gaven (7/1/98:6). Nihoul stond een aantal trappen hoger in het netwerk dan Dutroux, Dutroux was een schuchtere jongeman (het verhaal speelt zich af in 1984) die zich af en toe mocht te goed doen aan de jonge slachtoffertjes. Nihoul maakte zijn handen nooit vuil, voor zo'n zaken moesten Dutroux en andere ondergeschikten opdraven. De taak van Nihoul was de harde kern bijeen te houden (10/1/98:28; 23/1/98:8). Het netwerk bestond enerzijds uit de notabelen, de organisatoren, anderzijds het voetvolk zoals Nihoul en Dutroux en de derde groep van de samenzweerdere waren de prominente slachtoffers. Zij werden gelokt naar seksfeesten met minderjarigen en werden verplicht deel uit te maken van het netwerk door hen te chanteren met videobeelden (10/1/98:28).

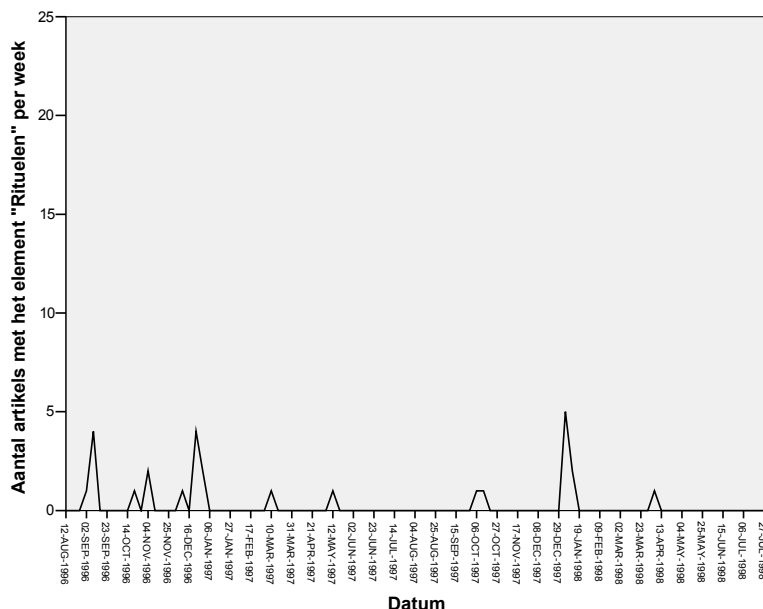
Ook dit element van het schema wordt teruggevonden in de berichtgeving van de zaak-Dutroux. Dutroux lijkt op de duur een kleine garnaal, een radertje in een goed geoliede machine. De echte opdrachtgevers lopen nog vrij rond en zullen naar alle waarschijnlijkheid niet gevonden worden.

#### 5.4.4 Rituelen

*"Er werden konijnen opengesneden,  
het bloed werd over de naakte meisjes gegoten en  
tussendoor zaten gemaskerde mannen en vrouwen  
de duivel te aanbidden"*

(Interview met X1, De Morgen, 10/1/98:28)

Rituele moorden, slachtingen en inwijdingen is één van de minst vaak voorkomende elementen in de berichtgeving van de zaak Dutroux. Het komt dan ook weinig voor in verband met Dutroux zelf. Wel zien we heel duidelijk dat dit aanwezig is in quasi elke samenzweringsmythe die in de marge van de zaak is opgedoken.



Ook hier hebben we weer het probleem dat er te weinig artikels zijn met dit element om het verloop ervan te schetsen. Er zijn drie pieken, de eerste is te wijten aan toeval, de tweede is tijdens huiszoekingen bij een satanische sekte en de laatste tijdens de reeks met getuigenissen van X1.

In begin september van het jaar '96 duiken er twee getuigenissen op van twee meisjes<sup>9</sup> die onafhankelijk van elkaar spraken over een pedofiliënetwerk. Wat opvallend is, is dat beide meisjes, ook al spraken ze van twee verschillende netwerken, het telkens hebben over bizarre seksuele rituelen binnen het netwerk. Tijdens de bijeenkomsten van de samenzweerders werden er zwarte missen opgedragen met dierenoffers, schijnexecuties, verkrachtingen en foltering

<sup>9</sup> Waarschijnlijk gaat dit over X1 en Nathalie W. Er werd nooit duidelijk gemaakt in De Morgen of ze al bericht hadden over X1 en Nathalie W. voor het uitbrengen van de X1-reeks maar door een vergelijking van de verhalen en de figuren van de verschillende krantenartikels kan men naar alle waarschijnlijkheid zeggen dat over hen ging.

(7/9/96:1). Deze zaak van "een internationaal netwerk van satanisch ritueel misbruik van kinderen" wordt ernstig genoeg bevonden om door het parket te worden onderzocht (5/11/96:3).

Wanneer er tijdens de huiszoekingen in het chalet van Weinstein een brief wordt gevonden van een satanische vereniging, worden er huiszoekingen verricht bij een aantal organisaties. De brief is een onpersoonlijke standaardbrief waarin wordt gevraagd naar een geschenk voor het offerfeest. Onmiddellijk gaat men er dan ook vanuit dat dit geschenk een ontvoerd kind zou zijn dat dan geofferd zou worden op het offerfeest (24/12/96:1). Een band tussen de bende van Dutroux en de satanische sekte waar huiszoekingen zijn verricht, wordt dan ook zeker niet uitgesloten door Neufchâteau (27/12/96:1).

Eind 1996 verschijnt er een artikel in De Morgen dat melding maakt van een nieuw groot netwerk dat raakpunten heeft met de activiteiten van bepaalde satanische sekten, al zouden occulte rituelen met kinderen "pas de laatste jaren opgang hebben gemaakt" (28/12/96:1). In dit netwerk werden kinderen verwekt om ze dan voor de buitenwereld geheim te houden en ze te misbruiken binnen het netwerk (30/12/96:1).

Ook in het netwerk waarvan X1 het slachtoffer was geworden, werden rituele moorden verricht, zo is één van haar eigen baby's vermoord (7/1/98:6). De moorden in dit netwerk gaan tergend langzaam en zijn bijzonder pijnlijk. Zo beschrijft X1 de moord op Christine Van Hees, bij haar zou er een dolk in haar vagina geduwd zijn waarna ze op het einde in brand is gestoken (7/1/98:6).

In het netwerk wordt niet alleen ritueel vermoord, ook van folteringen is er sprake. Zo zou tijdens het misbruiken van de slachtoffers regelmatig gebruik zijn gemaakt van scheermesjes om het lichaam van de meisjes te verminken en hen er mee te mishandelen (8/1/98:6a). In de Ardense bossen werden jachtfestijnen georganiseerd, er werd gejaagd op naakte kinderen met een kruisboog (10/1/98:27). Bij deze dodelijke slachtoffers zat volgens X1 de Turkse Hanim die verdween in de jaren '80 (7/4/98:5).

Wanneer nieuwe slachtoffers in de organisatie werden ingewijd, vertelde X1, werd er een satanische mis gehouden. Deze mis zou voornamelijk zijn gehouden om te zorgen dat de slachtoffers zouden zwijgen. Volgens X1 gebeurden deze missen enkel bij inwijdingen en had het netwerk voor de rest geen band met het satanisme. X1 geeft dan ook een uitgebreide beschrijving van wat tijdens de missen allemaal gebeurde: "Wat dan volgde, was één grote schijnvertoning met maskers, kaarsen, omgekeerde kruisen, dolken en dieren. Er werden konijnen opengesneden, het bloed werd over de naakte meisjes gegoten en tussendoor zaten gemaskerde mannen en vrouwen de duivel te aanbidden" (10/1/98:28).

Nathalie W. komt nog voor de Dutroux-affaire met een soortgelijk verhaal aanzetten, zij heeft het over zwarte missen, babyoffers en satanische rituelen. Ze verspeelt echter haar geloofwaardigheid wanneer ze begint te beweren dat niet X1 bij de moord van Christine Van Hees aanwezig was, maar zij. Wanneer ze dan ook nog een waslijst van mededaders van de organisatie geeft, onder wie ook de paus, maakt haar verhaal nog maar weinig indruk op de speurders (13/1/98:6).

"Rituelen" is een element dat voornamelijk voorkomt bij de meest coherente samenzweringsmythes. Ze duiken voornamelijk op bij mensen die het hele verhaal brengen zoals Nathalie W. en X1. We zien wel dat het verhaal grote gelijkenissen vertoont met de voorbeelden beschreven door Girardet in het staketsel.



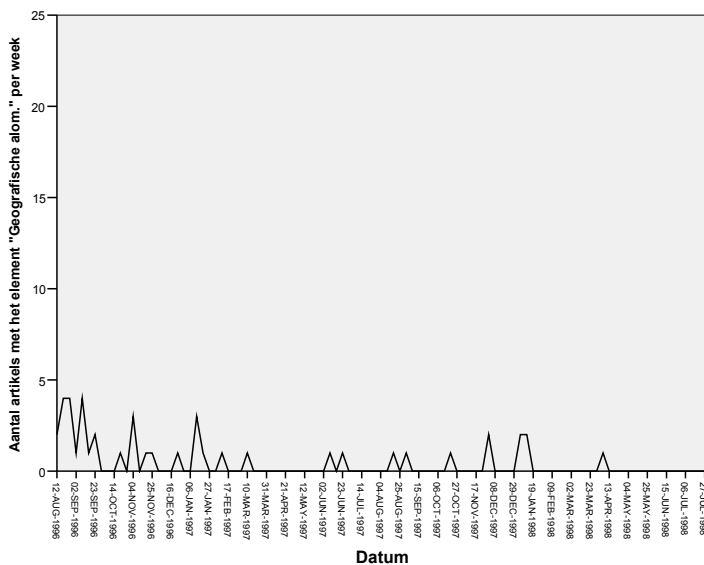
## 5.4.5 Alomtegenwoordigheid

*"Je mag natuurlijk nergens van opkijken."*

Marie France Botte (De Morgen, 24/08/96:2)

De samenzwering is overal, je kan ze overal verwachten en grenzen houden samenzweerders niet tegen. We kunnen dan ook verwachten dat men ook sporen gaat vinden van de samenzwering in het buitenland, In elke klasse maar ook dat quasi elk feit dat de laatste tijd (of ooit) is gebeurd, mogelijk een daad van de samenzweerders was. Dit element gaan we opsplitsen in drie delen: geografisch, activiteiten en maatschappelijke sferen. Het laatste element werd opgenomen in het deel dat over de samenzweerders handelde omdat de scheiding zelden duidelijk te maken is. In dit gedeelte wordt gesproken over het geografisch aspect van de samenzwering en over de activiteiten die zouden bedreven zijn door de samenzweerders.

### Geografisch



Opvallend is dat dit element (of gedeelte van één element) relatief intens in het begin voorkomt en daarna zo goed als verdwijnt. In het begin van de zaak-Dutroux was men er van overtuigd dat het pedofilie-netwerk geen grenzen kende. Het is dan ook hallucinant om te zien in hoeveel landen er vertakkingen zouden zijn van het netwerk van Dutroux.

Eerst en vooral wordt er duidelijk gesteld dat het hier gaat over een internationaal netwerk, hieraan lijkt niemand te twijfelen en dit wordt als een zekerheid in de

kranten gezet (21/8/96:2). De eerste maal wordt hier op gewezen op 17 augustus 1996 door Yves Desmet in het standpunt van de krant. Dit is reeds twee dagen na het terugvinden van Sabine en Laetitia. Er wordt een paar dagen later zelfs gesteld dat kinderporno altijd grensoverschrijdend is (20/8/96:7). Op een internationale conferentie over kindermisbruik en sekstoerisme wordt de zaak-Dutroux aangehaald als voorbeeld om aan te tonen dat de handel in kinderen internationaal georganiseerd is (28/8/96:1a).

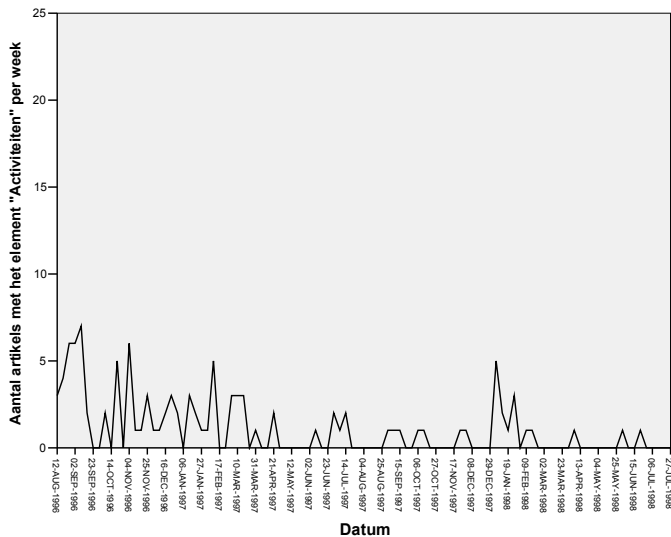
Niet lang hierna worden de eerste landen bij naam genoemd. Het eerste land waarvoor men aanwijzingen vindt van een vertakking van het netwerk van Dutroux is de Verenigde Staten (17/8/96:7). Wanneer de speurders op zoek gaan naar An en Eefje en er binnen de media nog de overtuiging heerst dat ze nog in leven zijn, zien we een hele boel "aanwijzingen" van vertakkingen naar andere landen opduiken. Ze zouden mogelijk verblijven in Nederland en Tsjechië (21/8/96:1;19/8/97:6). Wat later komt hier ook nog Slovaakse bij omdat Dutroux daar banden had en er vaak naartoe ging (27/8/96:10). Er komen dan ook onderzoeken in Tsjechië, Slovaakse en Oostenrijk (2/9/96:11a). Een verband met een Weens netwerk wordt echter onwaarschijnlijk geacht (29/8/96:7b).

Later wordt er over de mogelijkheid gesproken dat Julie en Melissa opgemerkt zijn in Zwitserland (12/9/96:1,9). Het netwerk van Dutroux wordt verder ook in heel België gesignaleerd gaande van Brussel naar Charleroi maar ook in Limburg en de rest van Vlaanderen zou het netwerk zijn actieterrein hebben (24/9/96:1;19/11/96:1a;28/12/96:1). Verder wordt Nihoul ook herkend voor zedenfeiten in heel uiteenlopende gemeenten: Ivoir, Sint-Niklaas, Walcourt, Eigenbrakel, Ganshoren en Antwerpen (6/9/97:1).

Het netwerk waarvan X1 het slachtoffer werd, is tijdens de reeks X1-publicaties niet omschreven als een internationaal netwerk, maar toch speelden de gebeurtenissen zich af, over heel België verspreid (8/1/98:6a). Wel wordt er voor de publicatiereeks gewag gemaakt van een groot pedofiliënetwerk dat waarschijnlijk dat van X1 is. Elke concrete informatie die naar X1 kan leiden is er wel uit het artikel gehaald. Hier wordt gesproken over vertakkingen in Nederland en Duitsland (18/12/96:1).

## Activiteiten

De samenzwering kan overall opduiken, dit impliceert ook dat ze in quasi elke misdaad haar aandeel heeft en dat ze verdacht is voor elk verontrustend feit. De samenzweerders hebben dan ook een goed georganiseerd netwerk.



Het verloop van dit element kent weinig pieken, we zien dat tijdens het begin van de zaak-Dutroux het nadrukkelijker aanwezig is, uiteindelijk nog maar sporadisch voorkomt en weer even een kleine piek beleeft ten tijde van de X1-dossiers.

In het begin van de zaak-Dutroux gaat men er van uit dat men met een zeer goed georganiseerd netwerk zit dat kinderseksualiteit exploiteert (17/8/96:1,2; 4/9/96:6a; 10/9/96:6a; 14/9/96:1). In zijn standpunt op 26 augustus 1996 stelt Edi Clijsters dan ook dat naarmate het onderzoek vordert, de takken van het netwerk breder en dieper worden. Volgens Yves Desmet is de bende van Dutroux een vrij goed georganiseerd netwerk dat zich specialiseerde in het ontvoeren, misbruiken, folteren en doden van kinderen en dat men er daarnaast nog een lucratief autohandeltje op nahield (10/9/96:2).

Het aantal waarschijnlijke slachtoffers van de bende stijgt dan ook naarmate de tijd tijdens de zaak-Dutroux vordert. Plots wordt elke min of meer bekende verdwijning stevast aan het netwerk van Dutroux gekoppeld. Loubna Benaïssa is het eerste meisje waarbij men een link met de bende van Dutroux vermoedt (op de gekende slachtoffers na), Nathalie Geysbregts zou naar alle waarschijnlijkheid het achtste slachtoffer van de bende zijn (20/8/96:3; 21/8/96:8; 6/9/96:1; 10/9/96:7a).

Hierna wordt er ook nog een zaak naar Neufchâteau overgeheveld van een meisje genaamd Sylvie Carlin (22/08/96:4). Verder worden er ook nog verbanden gezocht met de verdwijning van de kleine Liam Vanden Branden en de ontvoering van Elisabeth Bricchet (14/9/96:31; 17/9/96:1). Wanneer de rekeninguittreksels van Dutroux worden geanalyseerd, worden die in verband gebracht met de verdwijningen van Loubna, Kim en Ken en Laurence Mathues (21/9/96:10).

Tijdens deze woelige periode lijken ook mensen om de haverklap Nihoul te herkennen, zo hebben een aantal jeugdige slachtoffers van sexueel misbruik te kennen gegeven in Nihoul hun aanrander te zien. De slachtoffers zijn echter psychologisch labiel, nog erg jong of geestelijk gehandicapt wat de verklaringen weinig geloofwaardig maken (5/9/96:7a; 6/9/96:6; 28/12/96:6; 17/1/97:3). In totaal zouden honderden mensen hem hebben herkend waarvan slechts 40 zaken min of meer geloofwaardig blijken. Na een confrontatie blijven slechts 10 getuigen bij hun verklaring (6/9/97:1; 9/9/97:7). Ook wordt Nihoul verdacht van een aantal moorden, waaronder één in Zwitserland (14/9/96:7; 26/10/96:6a). Er lijkt ook geen eind te komen aan de lijst van adressen waar Marc Dutroux of één van zijn kompanen de voorafgaande jaren opdoken (19/9/96:8). Lelièvre zou het nichtje van Mieke Vogels hebben proberen te ontvoeren (24/10/96:10) en zou met Nihoul een paar meisjes hebben uitgenodigd een ijsje te gaan eten. Dutroux zelf zou banden hebben gehad met het zwaar banditisme. In De Morgen vragen ze luidop: "Valt het niet op dat de reeks overvallen met kalasnikovs ophield zodra Dutroux is opgepakt?" (16/11/96:6). Ook gaat men er van uit dat hij een meisje heeft verkracht en de keel overgesneden, het slachtoffer heeft hem echter nooit herkend (19/12/96:6). Wanneer twee moorddossiers opnieuw worden geopend, wordt Dutroux verdacht omdat het lijk op een kilometer van één van zijn huizen in een kanaal is gevonden (1/4/97:6a).

Wanneer het lijkje van Loubna Benaïssa wordt gevonden, wordt er ook actief onderzocht of Derochette geen andere moorden op zijn geweten heeft (8/3/97:4a,4b,5; 14/3/97:1; 15/3/97:7). Ook hier wordt de link met Dutroux en Nihoul vaak aangehaald (7/3/97:1; 12/3/97:11).

Maar ook op vlak van sabotage wordt veel verwacht van het netwerk. Regelmatig wordt er geroepen dat men wordt tegengewerkt of gesaboteerd, zo heeft men binnen de commissie-Dutroux op bepaalde ogenblikken te kennen gegeven dat ze werden tegengewerkt (26/10/96:6b; 24/1/97:6). Wanneer de affaire-Di Rupo losbarst, gaan er ook stemmen op dat deze affaire is ontstaan om de speurders af te leiden van het onderzoek naar een Brussels pedofilienetwerk en naar de link met "de Roze Balletten" die zich afgespeeld hebben in de Brusselse entourage van Vanden Boeynants (28/11/96:6; 2/12/96:1).

Het grootste geloof in het vinden van nieuwe slachtoffers is er bij het publiceren van een artikel van de hand van Douglas De Coninck waarin staat dat er acht nieuwe verdwijningsdossiers hun ontknoping naderen. Hierin meldt hij: "De hele operatie zit al in zijn eindfase en zal meer klaarheid brengen in de precieze omvang van het pedofilie-netwerk rond Marc Dutroux en Michel Nihoul" (12/2/97:1). Met veel grote woorden wordt er een nieuwe reuzesprong in het onderzoek aangekondigd: "Het onderzoek wordt op de meest gesofisticeerde wijze gevoerd en bracht de speurders tot een vanuit wetenschappelijk oogpunt haast onomstotelijke zekerheid dat de acht meisjes hebben vertoefd in huizen die werden doorzocht in het kader van het onderzoek naar de bende van Dutroux/Nihoul" (13/2/97:1). Alle kleding die tijdens het onderzoek was gevonden werd doorzocht naar sporen van mogelijke slachtoffers van het netwerk. De resultaten waren volgens de auteur, zoals men uit het citaat kan afleiden, veelbelovend. Bij de mogelijke slachtoffers zaten Loubna Benaïssa en Elizabeth Brichet, beiden slachtoffers van andere moordenaars. Het onderzoek heeft uiteindelijk geen resultaat opgeleverd.

Ook het netwerk waarvan X1 het slachtoffer is geweest, was uiterst actief. Buiten de moorden op Christine Van Hees, Carine Dellaert, Katrien De Cuyper, een zekere V. en de Turkse Hanim (9/1/98:6; 7/4/98:1), zouden zij verantwoordelijk zijn voor een verdachte dubbele moord op een camping. Het vermoorde koppel zou foto's hebben van activiteiten van het netwerk. Bewijzen zijn echter nooit gevonden (12/1/98:6). Volgens X1 zou het netwerk in de jaren '70 en '80 een zeventigtal kinderen hebben ontvoerd en vermoord (9/1/98:6).

## Conclusie

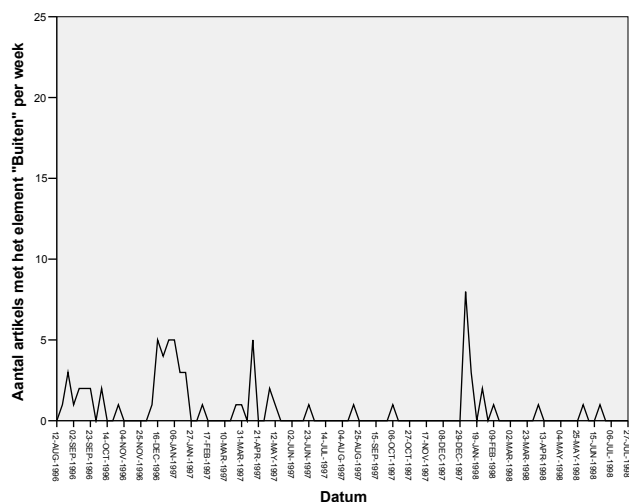
De samenzwering lijkt in elk land voor te komen, haast elk Europees land lijkt vertakkingen van het netwerk te huizen. Ook binnen België blijkt het netwerk overal verspreid te zijn. Niet alleen geografisch maar ook op het vlak van activiteiten is het netwerk alomtegenwoordig. Elke verdachte verdwijning, elke aanranding of moord in de buurt van Dutroux, daar is hij mogelijk verantwoordelijk voor. Ook worden er linken gelegd met gewelddadige overvallen. Het netwerk waar X1 het over heeft moet daar niet voor onder doen, wel 70 meisjes zouden ze tussen de jaren '70 en '80 hebben misbruikt en vermoord!

### 5.4.6 Buiten de samenleving

*"Dit is de ideale plaats om iets te verbergen. Een modderig terrein vol oude ruïnes, aan het eind van een doodlopende straat in Jumet."*

(Annemie Bulté, De Morgen, 20/12/96:6)

Een kenmerk van de samenzwering is dat de middelen die ze gebruiken, de plaatsen waar ze afspreken, hun regels en normen sterk afwijken van die van de "gemiddelde" mens. Activiteiten zijn extreem-gewelddadig, terreinen zijn verlaten en ordeloos en de samenzweersers zijn onbekende vreemden.



De pieken die aanwezig zijn in het verloop van dit element zijn voornamelijk de graafwerken op de mijnterreinen van Jumet. De laatste piek vinden we tijdens het uitbrengen van de getuigenissen van X1.

Voor de onderzoeken in de zaak-Dutroux is er een gigantisch bedrag uitgegeven aan graafwerken (28/8/96:1b), of zoals De Morgen het stelde: "Graven is een bizarre constante in dit onderzoek. Soms leek het alsof het de enige onderzoeksmethode was waar ze in Neufchâteau ooit van gehoord hadden" (20/8/97:8). Zelfs in Elsene, op zoek naar Loubna zijn er graafwerken verricht (9/9/96:7a). Quasi elk terrein dat in het bezit was van een kompaan van Dutroux is tot een diepte van 3 meter onderzocht. De terreinen waar voornamelijk werden gezocht zijn (of worden beschreven als) ordeloos, verlaten en ver buiten het gezichtsveld van de burens (30/8/96:8b,8c).

Tijdens de zaak Dutroux begon een gedetineerde getuigenissen van een celgenoot door te spelen aan de speurders in Neufchâteau. Later bleek dat deze zogenaamde getuigenissen verzinsels waren en dat de gedetineerde mythomaan bleek te zijn. De man leidde de speurders naar een verlaten mijnsterrein in Jumet. Daar liet hij zoeken naar onbestaande ondergrondse galerijen en bergplaatsen waar meisjes werden opgesloten door een netwerk waarbij dat van Dutroux in het niets viel. Deze meisjes zouden levend begraven zijn door de mijningangen op te blazen (25/9/96:8; 14/12/96:1; 16/12/96:1; 21/12/96:6; 22/12/96:1; 24/12/96:6,7).

Men verwachtte gruwelijke dingen te vinden bij het verder uitdiepen van het Dutroux-netwerk, hierdoor werd er ook veel geloof gehecht aan de brief die Weinstein van een Satanische hogepriester heeft gekregen. Wanneer er wordt gevraagd voor een geschenk voor een offerfeest, wordt de link met een kind snel gelegd (24/12/96:1; 27/12/96:1). Men ging er van uit dat het netwerk satanische connecties had en er kinderooffers werden gebracht. Baby's zouden er verwekt zijn om binnen het netwerk misbruikt te worden (30/12/96:1; 13/1/98:6). Toen de tweede commissie-Dutroux werd opgestart, ging men dan ook op zoek naar een uiterst gewelddadig netwerk (7/10/97:6b).

Wanneer in de getuigenissen van zogenaamde netwerken de locaties werden beschreven, ging het over legerbasissen, loodsen en verlaten militaire vliegvelden (7/9/96:1). Tijdens huiszoekingen werden huizen onderste boven gehaald op zoek naar verdoken kelders die al snel kerkers werden genoemd (28/9/96:1; 1/4/97:6b).

Ook in de verhalen van X1 zijn voorbeelden van deze elementen terug te vinden. Uitgaande van de veronderstelling dat X1 haar verhaal heeft geconstrueerd op basis van verdachte overluidens uit het verleden, zouden we kunnen stellen dat ze juist die verhalen selecteerde (waarschijnlijk onbewust) die het best beantwoordden aan de samenzweringsmythe. Tijdens de constructie van haar verhaal is het waarschijnlijker dat ze gekozen heeft voor een moord waar meer mysterieuze, gruwelijke en "buitense" elementen in voorkomen dan een relatief banale moord<sup>10</sup>. In deze optiek is het dus logisch dat ze haar verhaal laat afspelen in een donkere champignonkwekerij, een wildernis van puin (7/1/98:1,6). Andere verhalen van X1, waar de locatie van de moorden niet controleerbaar waren, speelden zich af in geheime ruimten van een kasteel en een verlaten pand (7/1/98:6; 30/1/98:5a). Het is ook waarschijnlijk dat haar verbeelding gevoed en gevormd werd door de samenzweringsmythe.

De methoden die het netwerk hanteerde, waren buiten de gangbare morele normen. Meisjes werden lang gemarteld en met dolken en scheermesjes bewerkt en Christine Van Hees werd tevens in brand gestoken (7/1/98:6; 8/1/96:6). X1 werd verplicht een kind te baren dat als lustobject werd misbruikt in het netwerk (8/1/98:6a). Tijdens de bijeenkomsten werden jachten op naakte kinderen georganiseerd in Ardense bossen. Met een kruisboog moesten de samenzweerders de kinderen proberen te doden (10/1/98:27). Ook werden er satanische inwijdingsrituelen gehouden (10/1/98:27-28).

We zien dit element "Buiten" duidelijk terugkeren in de berichtgeving van de zaak-Dutroux. De plaatsen die gekozen worden om te zoeken, zijn liefst verlaten en onherbergzaam, de slachtoffers van het X1-netwerk werden gruwelijk behandeld en linken met duistere krachten en de duivel duiken regelmatig op.

#### **5.4.7 Middelen van de organisatie**

---

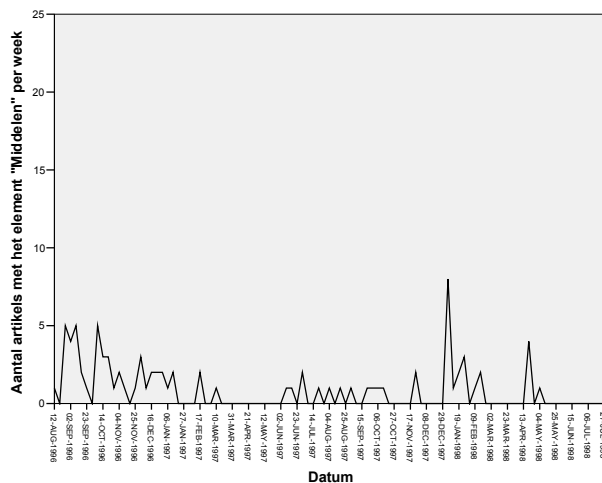
<sup>10</sup> In de mate dat een moord banaal kan zijn.



*"Het ene dwaalspoor na het andere duikt op: het satanisch netwerk, de graafwerken in Jumet, valse getuigen die met zoveel details komen aandragen dat het haast niet anders kan dan dat zij "gestuurd" zijn."*

(Douglas De Coninck, De Morgen, 9/8/97:9)

De organisatie die centraal staat in de samenzwering wordt er van verdacht oneindig veel "hulpbronnen" te hebben. Ze hebben volk genoeg, geld genoeg en de belangrijke figuren van het netwerk zijn intelligent en sluw. Ook kunnen ze beschikken over middelen en wapens waar de normale burger en soms zelf het gerecht niet over kan beschikken. Hun doelen worden bereikt met technieken en middelen die moreel laakbaar zijn, chantage, corruptie en agressie worden courant gebruikt door de samenzweerders.



Zoals zo vaak zien we weer twee plaatsen waar dit element frequent voorkomt: enerzijds is er een verhoogde concentratie in het begin van de affaire maar we zien ook hier de grootste piek wanneer de X1-reeks verschijnt in De Morgen.

In de zaak-Dutroux wordt Dutroux voorgesteld als een rationeel beredeneerd tacticus, weliswaar een psychopaat maar volgens de krant De Morgen zijn de intellectuele capaciteiten van Dutroux meer dan gemiddeld. Hij wordt omschreven als een sluwe vos die meermaals het systeem te slim af is geweest (30/8/96:8a; 31/8/96:1) en als iemand die aan medicijnen kan geraken waar men als particulier niet aan kan geraken (28/8/96:9b).

Bij het parket van Neufchâteau gaat men uit van een uiterst agressief netwerk dat de confrontatie niet uit de weg gaat. Ze nemen dan ook voldoende veiligheidsmaatregelen door de rijkswachtkazerne van Neufchâteau met

dranghekken en prikkeldraad af te sluiten. Volgens De Morgen deinst het netwerk dat op het knooppunt ligt van de zware misdaad, niet terug voor een aanval en verwacht Neufchâteau een confrontatie (2/9/96:11b; 4/9/96:6b; 10/9/96:6a). Connerotte en zijn familie wordt 24u op 24 beschermd en hij wordt vervoerd in een gepantserde wagen (17/10/96:7a). Intimidaties, verdwijningen en aanslagen zijn te verwachten hulpmiddelen van het netwerk (12/10/96:3). Bewijzen worden al snel gevonden in getuigenissen van Nathalie W., zij zou van de baan zijn gereden en in elkaar geslagen. Ook Marie France Botte kon niet ontsnappen aan een aanslag van het netwerk (2/11/96:1b; 4/9/97:6; 11/10/96:1). Volgens De Morgen beschikt het gerecht beschikt dan ook "over aanwijzingen dat de betrokken milieus al een tijd lang middelen aanwenden om mogelijke getuigen met terreur het zwijgen op te leggen" (4/11/96:1). Men voorspelt ook dat Dutroux zelfmoord gaat plegen, Martin gek verklaard gaat worden en dat Nihoul geïmmuniseerd zal worden (12/10/96:3).

Buiten de fysieke bedreiging die uitgaat van het netwerk, zijn er ook subtielere middelen die worden aangewend om het netwerk te vrijwaren. Er wordt vanuit gegaan dat het onderzoek naar de bende sterk onderhevig is aan manipulatie en sabotage (7/10/96:7, 2/12/96:5, 6/12/96:4) en mensen – voornamelijk prominenten - worden door het omvangrijke netwerk gechanteed (14/10/96:6a; 28/12/96:5). Deze chantage zou dienen om het netwerk in stand te kunnen houden. Binnen het gerecht worden dan ook regelmatig mensen er van verdacht gechanteed te worden door het netwerk (31/12/96:7; 18/2/97:7; 1/7/97:6). In de commissie-Dutroux zijn er leden die beweren geschaduwd te worden door de rijkswacht om hen daarna te kunnen chanteren en diskrediteren (25/11/96:6; 23/12/96:5).

Wanneer het onderzoek slecht verloopt of wanneer de speurders op een dwaalspoor blijken te zitten, wordt dit verklaard als een sabotage-actie van het netwerk: "Het ene dwaalspoor na het andere duikt op: het satanische netwerk, de graafwerken in Jumet, valse getuigen die met zoveel details komen aandraven dat het haast niet anders kan dan dat zij "gestuurd" zijn" (9/8/97:9; 7/10/97:6a). Ook worden speurders "weggepest of uitgerangeerd" wanneer ze te dicht bij de waarheid lijken te komen (24/11/97:6).

De organisatie van X1 heeft geen gebrek aan voetvolk. Dit voetvolk waarvan Dutroux en Nihoul deel uitmaken, wordt volgens de krant goed betaald aangezien Dutroux twee dagen na de moord op Christine van Hees, een rekening opent waarop 200.000 oude Belgische franken worden gestort (7/1/98:6).

Het netwerk is volgens de krant goed op de hoogte van de activiteiten van de politie want ze hebben het dossier van X1 weten te ontfutselen van de rijkswacht. "[... De] door X1 aangeduide daders [kennen] de inhoud nu wellicht al beter [...] dan wie ook" (7/1/98:7; 27/11/97:3). De macht van het "X1-netwerk" was eindeloos, meisjes probeerden te vluchten maar deden dit tevergeefs. Om de kinderen beter te kunnen beheersen is T. (de pooier van X1) psychologie gaan studeren aan de Vrije Universiteit Brussel (10/1/98:27). Om deze macht te illustreren vertelde X1 dat de samenzweerders voor de sport poogden de schuld van de moord op Christine Van Hees in de schoenen van een punkersbende te schuiven (10/1/98:2). Wat hen ook gelukt is. Het netwerk was zo machtig dat ze de ouders van X1 konden overtuigen tegen haar te getuigen (23/1/98:6).

Het netwerk lijkt helemaal geen tekort te hebben aan middelen: geld genoeg, macht genoeg en hun eigen mannetjes in hoge posities. Er worden dan ook regelmatig mensen binnen het gerecht en de politiek beschuldigd van sabotage en manipulatie van het onderzoek. Maar er gaat ook een fysieke dreiging uit van het gerecht, wat er gaat komen kan niemand voorspellen maar dat het van gewelddadige aard gaat zijn lijkt al vast te staan.

#### 5.4.8 Het doel van de samenzwering

*"Ze zegt dat ze heeft leren begrijpen wat de klanten tot deze extreme waanzin drijft: verslaving aan macht, macht over pijn, dood en leven te beslissen."*

(Douglas De Coninck over X1, De Morgen, 10/01/98:27)

Het motief van (bijna) elke samenzwering is een hang naar macht. Samenzweerdere willen macht en geld, veel macht en veel geld en als het even kan de heerschappij over de hele wereld.

Dit element komt zo zelden voor dat het weinig zin heeft om de grafiek te plotten, de hoogste frequentie gedurende een week is 3, in totaal wordt het slechts 7 keer waargenomen.

Wanneer er voor de eerste keer wordt gesproken van een motief voor de ontvoeringen, is het nog "om hun eigen perversie of om die van anderen te bevredigen" (4/9/96:2). Hier wordt de mogelijkheid gelaten dat Dutroux wel eens kinderen zou ontvoeren om dan door te verkopen. De hypothese dat Dutroux meisjes op bestelling ontvoerde, kwam dan ook meermaals voor in de berichtgeving rond Dutroux (21/9/96:1; 25/9/96:8). Tijdens het kookpunt van de zaak Dutroux vlak vóór de Witte Mars, lezen we in De Morgen: "De zaak Dutroux is de essentie van een sociaal politiek controlesysteem dat zijn bron vindt in een wild kapitalisme" (12/10/96:3).

Het netwerk waarvan Dutroux deel uitmaakt beoogde volgens De Morgen slechts één ding: "via chantage steeds meer macht verwerven". Hiervoor werden prominenten zorgvuldig uitgekozen, ze werden naar seksfeesten gelokt en geregistreerd met een videocamera. Dit mechanisme zou al sinds de jaren '50 bestaan hebben (28/12/96:1).

Macht was ook de drijfveer achter het netwerk waarvan X1 het slachtoffer is geworden. De samenzweerdere waren volgens X1 geen pedofielen, zij waren veel

erger. Het waren mensen die met seks, geweld en macht wilden experimenteren (10/1/97:28). Verslaafd aan macht streefden ze ernaar om te beslissen over pijn, leven en dood (10/1/98:27-28). "Het genot van het cliëntèle ging gelijk op met de angst van het kind", vooral wanneer dit doodsangst was (7/1/98:6).

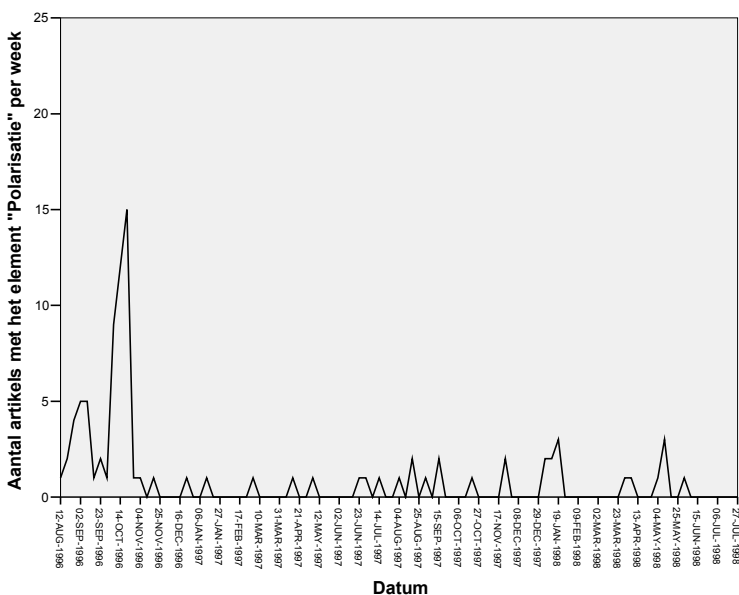
Ook hier zien we dat het schema vrij betrouwbaar blijkt te zijn, de belangrijkste motieven die worden aangehaald zijn geld en macht. En dan ook nog zoveel mogelijk van beide. We zien in de getuigenissen van X1 dat de macht die wordt nagestreefd, een heel specifieke en perverse macht blijkt te zijn. Het is de macht om te beslissen over pijn en dood van een onschuldig kind. Hier zien we dan ook weer het "buiten"-element opduiken.

### 5.4.9 Polarisering

*"Die avond, 15 augustus, werd Bourlet, zonder het te beseffen, voor eens en voorgoed de antipode van Marc Dutroux in deze saga van goed en kwaad."*

(Annemie Bulté, De Morgen, 21/8/97:9)

In de samenzweringsmythe worden de grenzen tussen goed en kwaad heel absoluut, de grijze zone valt weg. Wie goed is, is extreem goed; wie slecht is, is extreem slecht. Kritiek op iemand die goed is, kan niet, tenzij je zelf slecht bent. Slecht zijn is besmettelijk, iedereen die op een of andere manier een relatie met een slechte persoon heeft, is zelf slecht.



We zien het element van polarisatie in de beginfase een vrij hoge waarde hebben maar de grootste piek is tijdens het spaghetti-arrest en de Witte Mars. Hierna ebte het weg en zien we nog een lichte verhoging tijdens de X1-artikels en de ontsnapping van Dutroux.

Dutroux wordt in de krant voorgesteld als een beest, als het absolute kwaad (21/10/96:11). "Dutroux is een kwaadaardig onkruid" (4/9/96:1). Wanneer hij het justitiepaleis wordt binnengeleid staat er een kwade meute te wachten om hem te lynchen (17/8/96:5). Hij is een monster wiens daden grenzen aan het onmogelijke (4/9/96:3c). Het is een wraakzuchtige psychopaat, een zieke geest zonder medelijden waaraan zelfs zijn weerloze zwakke vrouw niet ontsnapt (31/8/96:8; 4/9/96:5; 5/9/96:7b; 26/9/96:5; 19/7/97:6). De hele bevolking ziet dan ook in Dutroux de vertegenwoordiging van alles wat slecht is, het pure kwaad. Hij heeft dan ook problemen om een advocaat te vinden: "Men moet zelfmoordpilot zijn om hem te verdedigen" (6/9/96:6). Wanneer Julien Pierre dan beslist om Dutroux te verdedigen, krijgt hij het niet gemakkelijk, hij wordt bedolven onder de kritiek en wordt dagelijks met de dood bedreigd (21/10/96:12). Mensen die met Dutroux in contact hebben gestaan, zijn plots besmet. Zo kan het niet anders dan dat de "goede vriend" van Dutroux, inspecteur Zicot banden heeft met het georganiseerd milieu (26/8/96:5a; 28/8/96:10). Ook Nihoul werd afgeschilderd als een sluwe zakenman met een dubbel leven waar hij met alles wat maar crimineel was te maken had. In juli 97 werd er een reeks over hem geschreven in De Morgen met de suggestieve titel: "Het ware gelaat van Nihoul". Hierin werd hij voorgesteld als een halve mafiabaas die alles kon geregeld krijgen, een charlatan met een arm zo lang als de Donau (28/6/97:6; 30/6/97:9; 1/7/97:6; 2/7/97:10).

Recht tegenover Dutroux staan het duo Bourlet en Connerotte en bij uitbreiding het gehele parket van Neufchâteau. Vanuit het hele land stromen dossiers naar Neufchâteau in de hoop dat zij wel willen uitzoeken wat anderen niet wilden of durfden (21/8/96:8; 22/8/96:6; 19/9/97:5). Voor Bourlet en Connerotte zijn er gewoon geen superlatieven genoeg. Zij worden afgezet tegen de rest van het gerecht: "Het systeem heeft niet alleen onverschilligen en incompetenten in dienst, maar ook mensen als Connerotte en Bourlet" (13/9/96:2; 9/9/96:2; 9/9/96:10). Mensen die met Neufchâteau samenwerken zoals de Engelse speurder Bennet worden de hemel in geprezen (24/8/96:5). Wanneer Bourlet wordt bekritiseerd door een overste, wordt er in de media en in de politiek onmiddellijk zijn kant gekozen (25/9/96:1; 26/9/96:4).

Wanneer het spaghetti-arrest wordt uitgesproken ontploft de bom, de komende weken worden de woeligste die België de laatste decennia heeft meegemaakt. "Duizenden mensen betuigen steun aan Bourlet en Connerotte" (30/9/96:5). Scholieren gaan staken, arbeiders leggen hun werk neer, petitie's worden georganiseerd, de kranten staan vol pagina's met niets anders dan kritiek op de beslissing van cassatie. Het gerecht wordt met de grond gelijk gemaakt (9/10/96:1; 11/10/96:2-4; 12/10/96:2; 14/10/96:2-8; 15/10/96:2-6; 16/10/96:1-6). Het gerecht wordt een kaste die wil bewijzen "dat zij en zij alleen, mag en kan bepalen wat in dit land recht is en wat niet." (14/10/96:2). Connerotte wordt een eenzame volhardende strijder tegen de onrechtvaardigheid van de klassenjustitie. In het standpunt van 17 oktober '96 schreef Yves Desmet: "Don Quichotte streed tegen windmolens maar bij Connerotte zijn ze echt." De Witte Mars wordt het antwoord van de mondige, vastberaden, beredeneerde, kritische en bewogen burger, iedereen die dit niet wil inzien, "is ofwel blind ofwel een ideoloog van het establishment" (19/10/96:4). Het is een mensenzee die opkomt tegen het Ancien Régime (21/10/96:3). De enigen die niet op straat zijn gekomen, zijn de intellectuelen. Hier wordt dan ook smalend over gedaan. De zaak Dutroux lijkt dan ook een zaak te worden van de gewone man: "Kinderen uit arbeidsmilieus worden misbruikt door mensen uit de welgestelde klasse en justitie treedt daar niet tegen op" (22/10/96:7).

Wanneer naar aanleiding van de getuigenissen een debat ontstaat tussen believers en non-believers, wordt het grof geschut bovengehaald: "Het land is verdeeld in twee kampen. Zij die menen dat het relaas van X1 voldoende correct bevonden elementen bevat om verder onderzoek te wensen, en zij die menen dat het allang een uitgemaakte zaak is dat zij knettergek is. Opmerkelijk is dat zij die haar nooit spraken gemakkelijks halve voor het meest extreme opteren." De strijd tussen believers en disbelievers is ronduit grof en uitermate gepolariseerd. Non-believers worden er van beschuldigd om medeplichtig te zijn en de kindermoorden maar banaal te vinden (10/1/98:1; 19/1/98:7; 16/9/97:6). Speurders die de verklaringen te sterk geloofden in de dossiers en (daarom?) het onderzoek verlieten werden opgehemeld als zijnde top-speurders en dossiervreters (5/6/98:5; 19/7/97:1).

We zien tijdens de zaak Dutroux dat er een opdeling komt in de bevolking tussen goed en slecht. Goed zijn in de eerste plaats Connerotte en Bourlet en iedereen die met hen te maken heeft, slecht zijn Dutroux en zijn trawanten maar tevens iedereen die ook maar een beetje kritiek heeft op het duo Connerotte en Bourlet. Wanneer X1 ten tonele verschijnt, zien we dat er in het gerecht, de media en in de bevolking een sterk gepolariseerd debat komt tussen believers en disbelievers.

#### **5.4.10 De contra-samenzwering**

Op een samenzwering komt er reactie uit de samenleving, er wordt een organisatie opgericht die de samenzwering gaat bestrijden en die een kopie is van deze samenzwering. Zij heeft vaak dezelfde structuur maar ook dezelfde middelen worden aangewend.

In de zaak-Dutroux is deze organisatie niet vanzelfsprekend. Paul Marchal begint een aantal organisaties die een beter gerecht nastreven. Ook wordt er een nieuwe politieke partij opgericht: de Partij voor Nieuwe Politiek. Toch hebben geen van deze partijen het expliciete doel om de samenzwering op te rollen, noch worden dezelfde middelen gebruikt (5/9/96:1; 26/12/97:1).

De organisatie die er nog het meest bij in de buurt komt is de commissie-Dutroux. Deze werd speciaal heringericht om de samenzwering (althans de bescherming) te onderzoeken en tegen te gaan (12/11/96:4). Men kan natuurlijk moeilijk zeggen dat de commissie een kopie is van de samenzwering of dat ze de structuur van de kerk weerspiegelt.

Het is aannemelijk dat dit element van de samenzweringssmythe vaker voorkomt in fictie, waar er meer speelruimte is voor het oprichten van zo'n ambitieuze en grote organisaties op relatief korte tijd. We kunnen ons ook afvragen of deze organisatie niet beter past bij de klassieke samenzweringssmythe in plaats van bij de hedendaagse samenzweringssmythe.



#### 4.5.11 Protagonist

*"Een aan ivoren torens allergische procureur"*  
(De Morgen, 9/8/97:9)

In de samenzweringsmythe is de hoofdrol vaak weggelegd voor een intelligent, nieuwsgierig figuur die de mogelijkheid heeft zich tegen fysieke aanvallen te beschermen. Vaak zijn dit personen die een administratieve taak uitoefenen zoals bvb. agenten of journalisten. Deze persoon is de personificatie van het goede wiens motieven zijn het achterhalen van de waarheid, wraak of patriottisme.

Wat opvalt is dat dit element zelden voorkomt en eigenlijk pas expliciet opduikt in een retrospectieve reeks van De Morgen over de zaak-Dutroux een jaar na het uitbreken ervan. Het element was weliswaar mogelijk al impliciet aanwezig.

In de berichtgeving rond de affaire vinden we deze figuur min of meer terug in Bourlet en Connerotte. Bourlet is "de man die onmiddellijk kwam" (9/8/97:9), hij gooide zich onmiddellijk op de ontvoering van Laetitia waardoor deze zo snel opgelost geraakte. Hij is een persoon die verantwoordelijkheid op zich neemt, dicht bij het volk staat en "aan ivoren toren allergisch" is (9/8/97:9). Hij moet weinig hebben van intriges en is apolitek zonder beschermheren. Alhoewel hij door zijn collega's wordt aanzien als een "boerke", is deze excentriekeling tussen de procureurs een nachtmerrie voor het milieu (9/8/97:9). Ook als hij wordt tegengewerkt door zijn meerdere, gaat hij tot op het bot. Hij heeft dan ook geen schrik om kritiek te geven op zijn meerderen, die de non-conformistische flik rauw lusten (25/9/96:1; 24/11/97:1).

Connerotte, die andere non-conformist, is een rustige, introverte, verstrooide professor. Hoewel hij een dossiervreter is, staat hij toch regelmatig met "olifantenpijpen in de modder", hij wil ook altijd mensen op het veld. Deze Witte

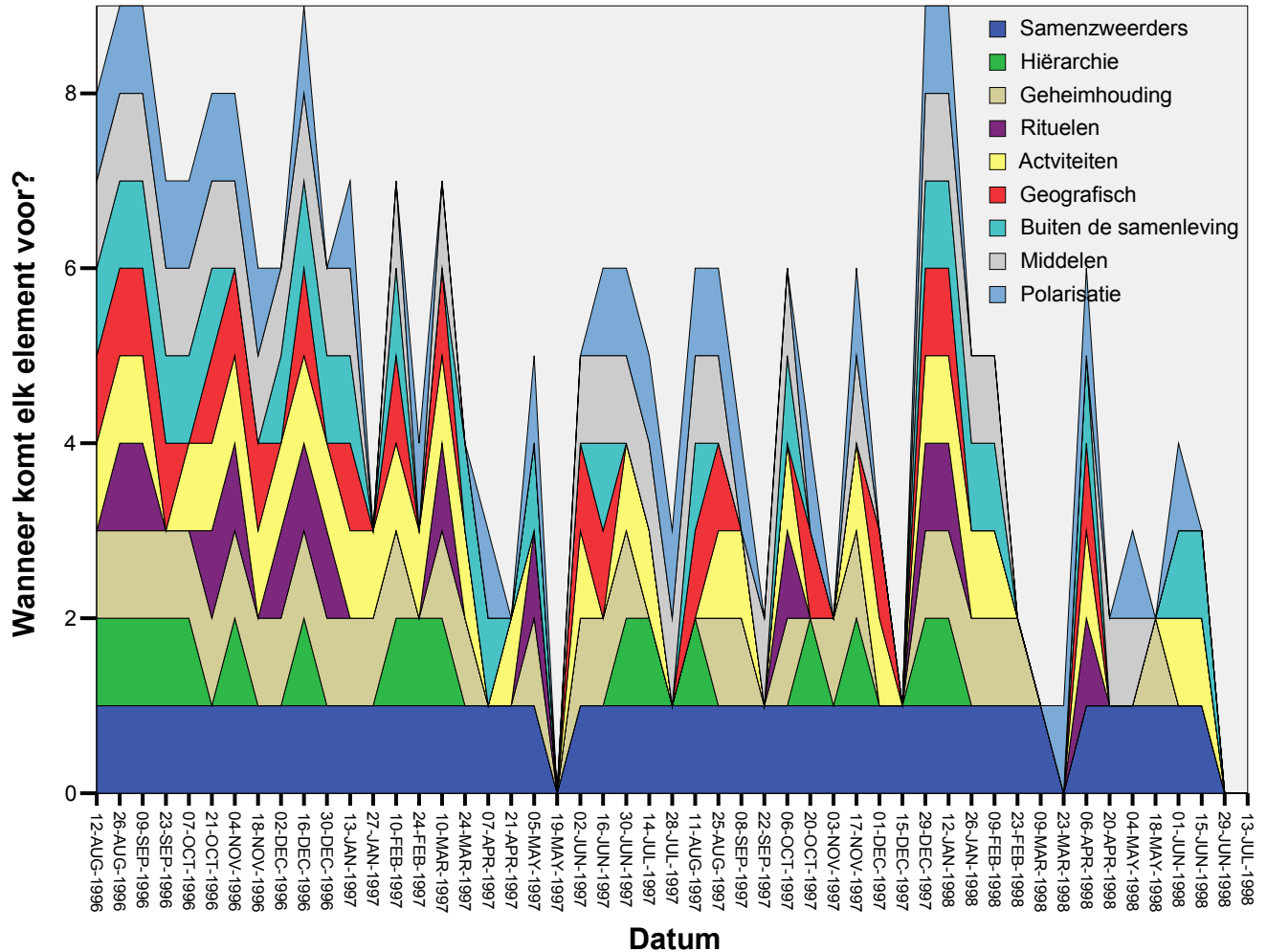
Ridder is altijd democratisch en door iedereen graag gezien. Hij is als een Don Quichotte maar strijdt niet tegen windmolens... (17/10/96:2; 21/8/97:9)

Een laatste mogelijke protagonist is Marc Verwilghen, VLD-er en voorzitter van de commissie-Dutroux. Verwilghen wordt voorgesteld als een onbekende politiker, een ongeschreven blad die de commissie streng maar rechtvaardig leidt. Hij wordt door de bevolking en door de media op handen gedragen en wordt getypeerd als een van de enige goede politiciers. Hij moet samen met zijn commissie de corruptie en de bescherming binnen het gerecht gaan bestrijden. Ook hij wordt voorgesteld als een intelligent en efficiënt figuur. Hij en zijn commissie proberen zich boven partijgrenzen te verheffen door unanimiteit na te streven bij het stemmen van het rapport. (6/1/97:8; 3/1/97:5; 15/4/97:1; 30/6/97:1)

#### **4.5.12 Wanneer komen de elementen voor?**

Na de elementen afzonderlijk te hebben bekeken gaan we nu nagaan in welke mate de elementen tezamen voorkomen. Dit geeft een beeld van wanneer de samenzweringsmythe in zijn geheel voorkomt.

In de onderstaande grafiek vinden we terug wanneer een element van de samenzweringsmythe voorkomt. Er is maar één dag waarop de negen belangrijkste elementen voorkomen, dan ook nog in één artikel dat hoogstwaarschijnlijk het netwerk van X1 beschrijft. We nemen aan dat elementen niet op dezelfde dag moeten voorkomen. Mensen hebben een geheugen en herinneren zich elementen die in de laatste krantenartikels zijn verschenen. Op de grafiek is dan ook het voorkomen van elementen per twee weken geplot. Wanneer een element voorkomt in een artikel, krijgt dit element voor die twee weken de waarde 1.



Op de grafiek zien we drie momenten wanneer elk element tijdens de twee weken voorkomt. Hierbij zitten de twee belangrijke momenten die we al een hele tijd hebben aangehaald: het begin van de zaak-Dutroux en de getuigenissen van X1. Dat betekent dat nagenoeg alle elementen van het staketsel van de samenzweringsmythe meteen worden gebruikt om de "feiten" te ordenen, er betekenis aan te geven en te vormen tot een verhaal. De samenzweringsmythe werd dus meteen voor de vormgeving van de berichtgeving gebruikt. Verschillende evenementen stimuleerden daarna een min of meer intens gebruik. De X-getuigenissen kunnen misschien wel worden beschouwd als een berichtgeving die door het gebruik van de mythe zelf werd veroorzaakt. Zij liet een volledige, narratief afgeronde toepassing van het staketsel toe.

We zien in het begin van de affaire Dutroux de meeste elementen opduiken, ten tijde van het spaghetti-arrest en de Witte Mars ontbreekt er slechts één element, nl.

Rituelen. De tweede piek is een ietwat verwaarloosbare piek, het is helemaal op rekening te schrijven van één artikel. In dit artikel wordt een netwerk besproken dat hoogstwaarschijnlijk dat van X1 is. Mogelijk is dit een samenvatting van alles wat onder de journalisten al bekend was over X1. De derde piek vindt plaats ten tijde van de X1-reeks. Zij is dan ook degene die voor de eerste keer op een (haast) geloofwaardige manier een coherent verhaal brengt van een pedofilie-netwerk.

## 6. Conclusie

Het doel van deze thesis was om na te gaan of de berichtgeving rond de zaak-Dutroux beantwoordt aan het stramien van de samenzweringsmythe. We gingen er van uit dat de samenzweringsmythe een structuur in onze cultuur is, die helpt een voorstelling van de wereld te scheppen en gedragingen aan te nemen. Deze vraag hebben we verduidelijkt en gespecificeerd aan de hand van de literatuurstudie.

De dominante verklaring voor de samenzweringsmythe in de literatuur is de hypothese dat het een ordeningsprincipe is. Het is een gereedschap dat wordt bovengehaald wanneer een maatschappij in crisis is, dit kan chronisch of acuut zijn. Op zo'n moment proberen mensen de wereld rondom zich in al zijn complexiteit en moeilijke vatbaarheid te duiden, reduceren en vereenvoudigen aan de hand van de samenzweringsmythe. Op deze manier wordt de realiteit herleid tot een begrijpbaar en duidelijk ongenueanceerd verhaal en kunnen mensen zich gemakkelijker plaatsen in een globale, ondoorzichtige wereld. Deze samenzweringsmythe zou de leegte opvullen die is ontstaan door de secularisatie en de teloorgang van de grote verhalen. Zij is een seculiere belichaming van ons apocalyptisch en christelijk verleden, een voortzetting van de christelijke demonologie waar de scheiding tussen goed en kwaad absoluut is.

Een samenzweringsmythe kan eenheidsmakend zijn, door de gemeenschappelijke vijand kunnen groepen zich afzetten en een hechtere eenheid vormen en een gemeenschappelijke identiteit aannemen. Dit zorgt echter voor het gevaar dat een maatschappij gepolariseerd wordt en dat er afbreuk aan de tolerantie wordt gedaan. De samenzweringsmythe zou hierdoor dan ook een pathologie van de democratie zijn, zij zorgt voor een bril die de democratie afschildert als onbestaande, een toneelstuk om de bevolking zoet te houden. De samenzweringsmythe is tevens een politiek instrument om de oppositie te muilkorven en daden te legitimeren.

Aan de hand van bestaande analyses hebben we de basisvorm of staketsel van dit verschijnsel gespecificeerd. In de samenzweringsmythe staat een groep centraal die de gewelddadige en manipulatieve handelingen verricht. Deze groep

samenzweerders zijn meestal groepen met een reputatie van macht, zijn gemarginaliseerd in de samenleving en hebben eigen vreemd aandoende rituelen. Deze organisatie is sterk geheim, dit geheim is dan ook één van de zwaarst bewaakte punten van de organisatie. Deze geheimhouding wordt bestendig door een uiterst hiërarchische organisatie waar individuen niet meer weten dan ze moeten weten. Dit alles wordt gesacraliseerd aan de hand van duistere en bloedige rituelen. Aan deze samenzwering valt niet te ontsnappen, nergens ben je veilig! De samenzwering baadt in een sfeer van duisternis en donkerte. De samenzwering maakt geen deel uit van de normale en banale wereld, zij staat hier buiten. Het doel van de samenzwering is macht en geld, en van beide zoveel mogelijk. Vaak gaat het dan ook om een organisatie die de wereld wil veroveren. De wereld in een samenzweringsmythe is heel eenvoudig, je hebt goeden en je hebt slechten. Nuances bestaan niet. Vanuit de bevolking staat er een beweging op die de samenweerders gaat bevechten, hun organisatie is een quasi exacte kopie van de samenzwerende organisatie, zij gebruiken ook dezelfde middelen. De hoofdrol in dit verhaal is weggelegd voor een eenzaam, fysiek weerbaar en intelligent figuur. Meestal werkzaam in een branche waar informatie heel belangrijk is (pers, politie,...). Hij is tevens de personificatie van het goede.

Wanneer we kranten gaan analyseren op basis van dit schema, mogen we niet uit het oog verliezen dat de berichtgeving zich tot op een bepaald niveau moet houden aan objectieve feiten. Een genre dat deze beperking niet heeft is de fictie, hierin is de enige beperking de creativiteit en de verbeelding van de auteur. We hebben het staketsel gebruikt om een bepaalde fictie te analyseren. Het staketsel leek hier een behoorlijk instrument om de narratieve te analyseren.

Om na te gaan of de samenzweringsmythe gebruikt wordt in de berichtgeving rond de zaak-Dutroux gingen we in de krant De Morgen tussen 1 augustus 1996 en 1 augustus 1998 na of de elementen van ons staketsel naar boven komen.

De groepen en mensen die aanzien werden als samenweerders, waren voornamelijk te vinden bij het gerecht en de politiek. Twee groepen die een reputatie van macht, een merkwaardig jargon en eigen rituelen hebben en volgens

velen boven de bevolking zweven en er geen band mee hebben. Het wantrouwen tegenover gerecht en politiek was rond de zaak-Dutroux en daarvoor zeer groot.

Er wordt vanuit gegaan dat het netwerk ongekend is, we weten maar één ding en dat is dat we nog niets weten. Wanneer een verdachte het netwerk ontkent, is dit logisch en haast een bewijs voor de samenzwering. Het netwerk is ook heel wat meer dan Dutroux en Nihoul alleen. Het netwerk is zeer uitgebreid en degenen die gearresteerd zijn, zijn slechts het voetvolk. De grote vissen - ministers en magistraten, enz... - zullen nooit gepakt worden. Het netwerk van Dutroux wordt bij de minste aanwijzingen gelinkt aan satanische rituelen en moorden. Ook in verzonnen getuigenissen blijken rituelen een heel belangrijke rol te spelen. Van Dutroux en zijn netwerk valt alles te verwachten, ze worden met elke verdwijning in verband gebracht en de bendeleden worden verdacht van ettelijke misdaden. Het internationale netwerk laat zich niet stoppen door grenzen, ook zijn de geesten van het netwerk zo ziek dat hun geweten volledig uitgeschakeld lijkt. Hun misdaden zijn gruwelijk, de slachtoffers van het netwerk worden tergend traag vermoord en moeten verschrikkelijke pijnen doorstaan. Er wordt met kruisbogen op onschuldige naakte meisjes gejaagd. De normen en waarden van het netwerk hebben niets te maken met deze die in de samenleving heersen. Ook de plaatsen waar ze hun lijken droppen en hun feesten of missen houden zijn onzure, donkere plaatsen ver weg van alles wat banaal of normaal is binnen onze maatschappij. Graafwerken gebeuren op mijnterreinen, en verhalen spelen zich af in kelders van kastelen en verlaten panden. Om dit allemaal te bewerkstelligen blijkt het netwerk veel middelen te hebben. Dutroux, hun leverancier, krijgt regelmatig grote sommen. Maar ook hebben ze mannetjes op de belangrijkste posities van het land. Het doel van de samenzweringen ten tijde van de zaak-Dutroux is macht, macht om te beslissen over leven en dood van kleine, onschuldige meisjes. We zien ook dat er in de berichtgeving twee polen ontstaan. De ene is het slechte, voornamelijk Dutroux, het andere is het goede, met name Bourlet en Connerotte. Wanneer aan het goede geraakt wordt, zien we een explosie van onvrede en onrust in de vorm van het spaghetti-arrest en de Witte Mars. Deze twee figuren worden in een retrospectieve reeks omschreven als eenzaten die op een serene onafhankelijke manier de waarheid proberen te achterhalen. De protagonisten blijken een verpersoonlijking

van het goede te zijn, zonder politieke beïnvloeding en met een sterke band met het volk.

Het enige element dat niet terug komt in de berichtgeving in de zaak is de contra-samenzwering. Deze zou normaal gezien in de bevolking ontstaan en als een kopie van de oorspronkelijke samenzwering voor doen. Dit element is mogelijk veranderd naar het protagonistisch element. We kunnen dan ook de vraag stellen in welke mate de twee elementen niet passen bij twee verschillende periodes.

De elementen komen meestal voor tijdens het begin van de affaire, deze cluster loopt ongeveer tot het spaghetti-arrest en de Witte Mars, en tijdens de reeks over de getuigenissen van X1. We zien dan ook dat op deze momenten alle elementen van de samenzwering mythe tezamen voorkomen. Het verhaal van X1 lijkt dan ook haast een synthese te zijn van de speculatie en de berichtgeving rond de zaak-Dutroux. Zij is de eerste die een coherent verhaal brengt van een samenzwering waarvan Dutroux deel uitmaakte. Opvallend hierin is de link naar de Roze Balletten die gemaakt is in de kranten. Deze twee samenzwering mythes lijken enorm sterk op elkaar en de samenzwering mythe van Dutroux lijkt ook de Roze Balletten aan te vullen. We kunnen dus concluderen dat de basis van de samenzwering mythe al bestond voor de zaak-Dutroux maar dat deze basisvorm is aangepast om hem binnen een andere affaire te kunnen gebruiken.

De samenzwering mythe werd dus wel degelijk gebruikt om de berichtgeving over de zaak Dutroux te ordenen, narratief aantrekkelijk te maken, af en toe fantazierijk aan te vullen. Tot die vaststelling leidt het gebruik van het opgestelde staketsel van die mythe. Dat betekent meteen dat dit staketsel (nog steeds) een betrouwbaar instrument aanreikt om hedendaagse toepassingen van de samenzwering mythe te analyseren. Cultuursociologisch leidt dat tot het interessante besluit dat die mythe als cultuur gereedschap blijkbaar een relatief invariante vorm heeft. De discursieve structuren waarmee onze emoties kunnen worden gemobiliseerd blijken in dit geval relatief invariant. Dat is bemoedigende bevinding voor de culturele sociologie die door een aantal sociologen wordt bepleit. Terugkerend naar onze samenleving, dienen we ook vast te stellen dat de rumoerige, sommige spreken van hysterische



periode na het uitbreken van de Dutroux-affaire, minstens ten dele kan worden verklaard door het gebruik van de samenzweringsmythe en de het mobiliseren van de hevige, vijandige emoties die zij losmaakt.

## 7. Bibliografie

Alexander, Jeffrey C. (2003) The meanings of social life: a cultural sociology, Oxford University Press, Oxford, 296 p.

Basham, Lee (2001) 'Living with the conspiracy'. Philosophical Forum, 32, 3, fall, p. 265- 280

Bastian, Misty L. (2003) 'Diabolic realities: Narratives of Conspiracy, Transparency, and Ritual Murder in the Nigerian Popular Print and Electronic Media' In: West, Harry G. & Sanders, Todd (ed.) (2003) "Transparency and conspiracy: Ethnographies of suspicion in The New World Order". Duke University press, Durham, p. 65 -91

Behringer, Wolfgang (2001) conspiracies and conspiracy theories: detecting the Ultimate conspiracy, or how Waldensians became Witches, Institute of Historical Research, London

Bell, David & Lee-Jane Bennion-Nixon (2001) 'The popular culture of conspiracy / the conspiracy of popular culture' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.133-152

Bok, Sissela (1984) Secrets: on the ethics of concealment and revelation, vintage books, new york, p. 47-48

Campion-Vincent, Veronique (2005) 'From Evil Others to Evil Elites: A Dominant Pattern in Conspiracy Theories Today' In: Fine, Gary Alan, Campion-Vincent, Veronique, & Heath, Chip (Eds) (2005) Rumor Mills: The Social Impact of rumor and legend, New Brunswick, NJ, pp 103-122

Coale, Samuel Chase (2005) Paradigms of Paranoia, The culture of conspiracy in contemporary American Fiction, The university of alabama press, Tuscaloosa, 258 p.

Cohn, Norman (1967) "Warrant for genocide: the myth of the Jewish world-conspiracy and the protocols of the elders of Zion". Eyre & Spottiswoode, London, 303 p.

Coward, Swann e.a. (2004) "Conspiracies and conspiracy theory in early Modern Europe. From the Waldensians to the French revolution" Ashgate, Hampshire, 276p.

Delillo, Don (1988) Libra, New York: Viking

Donskis, Leonidas (1998) 'The conspiracy theory, demonization of the other'. The European Journal of Social Sciences, 11, 3, p349

Elchardus, Mark (2005) "Cultuursociologie: versie 2005-2006", Brussel, 199 p.

Elchardus, Mark & Wendy Smits (2002) "Anatomie en oorzaken van het wantrouwen", VUBPRESS, Brussel, 142 p.

Fenster, Mark (1999) "Conspiracy theories: secrecy and power in American culture." University of Minnesota Press, Minneapolis, 282 p.

Girardet, Raoul (1986) "Mythes et Mythologies politiques", Seuil, Parijs, 210 p.

Goldberg, Robert Allan (2001) Enemies within, New Haven, Yale University Press

Graumann, C.F. & S. Moscovici (eds) (1987) Changing Conceptions of Conspiracy, Springer-Verlag, New York, 264 p.

Graumann, Carl F. (1987) 'Conspiracy: history and social psychology - a synopsis'  
In Graumann, C.F. & S. Moscovici (eds) (1987) Changing Conceptions of Conspiracy, Springer-Verlag, New York, p. 7-37

Groh, Dieter (1987) 'The temptation of conspiracy theories, or: Why do bad things happen to good people?' In Graumann, C.F. & S. Moscovici (eds) (1987) Changing Conceptions of Conspiracy, Springer-Verlag, New York, p. 7-37

Harding, Susan & Kathleen Stewart (2003) 'Conspiracy Theory and Therapeutic Culture in Millennial America' In: West, Harry G. & Sanders, Todd (ed.) (2003) "Transparency and conspiracy: Ethnographies of suspicion in The New World Order". Duke University press, Durham, p. 258-286

Hellinger, Daniel (2003) 'Paranoia, Conspiracy, and Hegemony in American Politics' In: West, Harry G. & Sanders, Todd (ed.) (2003) "Transparency and conspiracy: Ethnographies of suspicion in The New World Order". Duke University press, Durham, p. 204-232

Hofstadter, Richard (1964) The paranoid style in American Politics and other essays, John Wiley and Sons

James, Nigel (2001) 'Militias, the Patriot movement, and the internet: the ideology of conspiracism' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.63-92

Keeley, Brian (1999) 'Of conspiracy theories', journal of philosophy 56: 109-126  
Vol. 96, No. 3 (Mar., 1999)

Knight, Peter (2001) 'ILOVEYOU: Viruses, paranoia, and the environment of risk' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.17-30

Levine, Robert S. (1989) Conspiracy and romance, studies in Brockden Brown, Cooper, Hawthorne, and Melville, Cambridge University press, 302 p

Lowe, Kate ( 2001) 'Conspiracy and its prosecution in Italy, 1500-1550' In Behringer, Wolfgang (2001) conspiracies and conspiracy theories: detecting the Ultimate conspiracy, or how Waldensians became Witches, Institute of Historical Research, London

McClure, John A. (1994) Late Imperial Romance, London:Verso

Moscovici, Serge (1987) 'The conspiracy mentality' In Graumann, C.F. & S. Moscovici (eds) (1987) Changing Conceptions of Conspiracy, Springer-Verlag, New York, p. 151-169

Parish, Jane (2001) 'The age of anxiety' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.1-16

Parker, Martin (2001) 'Human science as conspiracy theory' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.191-207

Popper, K. R. (1959) 'Prediction and prophecy in the social sciences', in Gardiner, P (ed.) Theories of History, pp. 276-285, New York, Free Press.

Quin, Adrian (2001) 'Tout est Lié: the Front National and media conspiracy theories' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.112-133

Skinner, Jonathan (2001) 'Taking conspiracy seriously: fantastic narratives and Mr Grey the Pan-Afrikanist on Montserrat' In: Parish, Parker e.a. (2001) "The age of anxiety: conspiracy theory and the human sciences". Blackwell, Oxford, p.93-111

Swidler, An (1986) 'Culture in Action: Symbols and Strategies' American Sociological Review, 51,2, p. 273

Taguieff, Pierre-André (2005) "La Foire aux 'Illuminés'", Mille et une nuits, 612 p.

Van Sterkenburg, P.G.J. (2006) "Van Dale Groot Wordenboek Van De Nederlandse Taal", Van Dale, Antwerpen, 4.464 p.

van den Berghe, Gie (2005) De uitbuiting van de holocaust, [www.serendib.be/boeken/uitbuiting2.htm#3m](http://www.serendib.be/boeken/uitbuiting2.htm#3m), 24/02/2006

Viltard, Yves (2003) 'La Figure de l'ennemi intérieur dans les théories conspirateurs aux Etats-Unis'. Sociétés, 2, 80, p. 89.

West, Harry G. & Sanders, Todd (ed.) (2003) "Transparency and conspiracy: Ethnographies of suspicion in The New World Order". Duke University press, Durham, 316 p.

Zukier, Henri (1987) 'The catorial Imperative: Medieval Jewry in Western Europe' In Graumann, C.F. & S. Moscovici (eds) (1987) Changing Conceptions of Conspiracy, Springer-Verlag, New York, p. 87-103

## 8. Bijlagen

### 8.1 Bibliografie van de krantenartikels

Datum	P.	Schrijver	Titel artikel
17/08/1996	1	AmB DDC	Sporen naar omvangrijk pedofilie-netwerk
17/08/1996	2	YDS	Standpunt: Kinderlokkers
17/08/1996	5a	AmB	Volkswoede voor het justitiepaleis
17/08/1996	5b		
17/08/1996	7		geen titel (foto onderaan)
20/08/1996	1	FR HVS	'Er is in dit dossier gefaald'
20/08/1996	2	YDS	Standpunt: Mank gelopen
20/08/1996	3	DDC	Brusselse Loubna Ben Aïssa (9) wellicht zevende slachtoffer
20/08/1996	7		Kinderporno is altijd grensoverschrijdend
21/08/1996	2	RC	Standpunt: Vraag en aanbod
21/08/1996	5	PJB	'We hebben er gisterenavond lang over gepraat'
21/08/1996	8	WP	'Jaren geen teken van leven van gerecht'
22/08/1996	4	INIT DDC	Verdwijning Sylvie Carlin (19) bleef altijd een raadsel
22/08/1996	6	GSC	Brits opzoekingspecialist in Neufchâteau
23/08/1996	1	DDC GVL FST	Griek opnieuw aangehouden
24/08/1996	2a	YDS	Standpunt: Erger dan Kafka
24/08/1996	2b	NDa	Heet van de tong: Interview met Marie-France Botte
24/08/1996	5	DDC	Zakenvriend Dutroux gearresteerd
26/08/1996	2	Edi Clijsters	Standpunt: De schoften en de schijn
26/08/1996	4	WDB	Prokureur stak rijkswachtrapport over Dutroux in zijn lade
26/08/1996	5a	WDB	Zicot: al jaren verdacht van kriminele banden
26/08/1996	5b	KvdB	Paul Marchal heeft aanwijzingen over bescherming misdadigers
26/08/1996	6	WDB	Operatie Othello: De chronologie
27/08/1996	1a	LV	Nihoul was corruptie-koerier voor Luikse socialisten
27/08/1996	1b	WDB	Onderzoeken van de onderzoeken van start
27/08/1996	2	GVL	We moeten niet direct een ontknoping verwachten
27/08/1996	12	WDB	Thierry de Haan is bekende fraudejager
28/08/1996	1a	HvS	België centraal op conferentie sekstoerisme
28/08/1996	1b	GVL	Graafwerken in rue Daubresse te Jumet: 'we gaan door tot het bittere einde'
28/08/1996	9a		Nihoul was spil in ontaard Luiks politiek dossier
28/08/1996	9b	IvE	Dutroux gebruikte wellicht middelen uit de anesthesie
28/08/1996	10	WDB	Autozwendel, speurders vervolgd
29/08/1996	7a	GVL	In Slovenië kost een kind 4000 / uur

29/08/1996	7b	GVL	Dutroux verdacht van moord op zigeunermeisje in Slovakije
29/08/1996	8	LV	Hoe Michel Nihoul een zaak opbouwde zonder te betalen
30/08/1996	8a	WDB	Parket Charleroi beschermde autozwendel Dutroux
30/08/1996	8b	DDC	Jumet-procédé zal worden toegepast 9 andere huizen
30/08/1996	8c	AmB	Graafwerken schieten amper op door regen
31/08/1996	1	GVL AmB	Dutroux liep gevangenis in en uit
31/08/1996	2	Edi Clijsters	Standpunt: Blijvende vragen
31/08/1996	8		Rapport uit 1992: "Marc Dutroux vertoont psychopatische trekken"
31/08/1996	27	Staf Nimmegeers	God, waar ben je nu?
2/09/1996	11a	AmB	Belgische speurders filmden Tsjechische prostitutiebars
2/09/1996	11a	WDB	Neufchâteau houdt rekening met tegenaanval van het milieu
4/09/1996	2	RC	Standpunt: De dag van de waarheid
4/09/1996	3a	LV	Ouders Mélissa verkregen geen eigen autopsie
4/09/1996	3b	KvdB	'An is dood, we moeten niet meer zoeken'
4/09/1996	3c	GSC	Prokureur Berkvens: 'Ik voel me persoonlijk schuldig'
4/09/1996	5	DDC	Michelle Martin gaf de meest bruikbare aanwijzingen
4/09/1996	6a	HVS	Dutroux elke 7,5 minuten gecontroleerd
4/09/1996	6b	DDC	Graafwerken van start op twee nieuwe lokaties
5/09/1996	1	DDC	Paul Marchal: 'Dit is geen eindpunt'
5/09/1996	2	Edi Clijsters	Standpunt: Verder graven, hoger zoeken
5/09/1996	7a		Slachtoffer pedofilie herkent Nihoul op TV
5/09/1996	7b	Reuters	Dutroux speelt machtsspelletje met ondervragers
6/09/1996	1	GVL KvdB LV	Dutroux bezocht Brusselse pedofiel
6/09/1996	2	Edi Clijsters	Standpunt: De wereld niet buitensluiten, maar hem veranderen
6/09/1996	5	GVL LV	Advokate Bouty na derde verhoor aangehouden
6/09/1996	6	GVL	'Men moet zelfmoordpilot zijn om hem te verdedigen'
7/09/1996	1	KvdB	Slachtoffers van ritueel seksueel misbruik doorbreken stilte
9/09/1996	1	LV GVL	Nihoul werd beschermd vanuit justitiepaleis
9/09/1996	2	WDB	Standpunt: Het elan van Neufchâteau
9/09/1996	7a	KoV BW	Graafwerken in Elsene leveren niets op
9/09/1996	7b		Verschroter Tagliaferro werd vergiftigd
9/09/1996	10		Een jaar lang heeft men ons in de kou laten staan'
10/09/1996	1	LV	Nihoul steeds dikkere spin in Dutroux-web
10/09/1996	2	YDS	Standpunt: Het 'Dit kan niet gevoel'
10/09/1996	6a	LV	Zaak Dutroux op knooppunt zware kriminaliteit



10/09/1996	6b	AmB	Michelle Martin leest kranten en schaamt zich
10/09/1996	7a	AmB GVL	Geen concrete sporen naar Nathalie Geysbregts
10/09/1996	7b	DDC	Put vol steenafval in avenue de Philippeville wekt aandacht
11/09/1996	1	BBR KoV	Opmerkelijke tussenkomst koning in zaak Dutroux
11/09/1996	6a	WDB	23 personen onder wie 9 speurders verhoord
11/09/1996	6b		Nu ook opgravingen in Tienen
12/09/1996	1	AmB DDC	Getuige zag Julie en Mélissa, Zwitserse politie 'sliep'
12/09/1996	10	WDB GVL	Runner' tipgever Nihoul ondervraagd
13/09/1996	1		Dutroux: de poort naar zware kriminaliteit
13/09/1996	2	YDS	Standpunt: Verwerken
13/09/1996	6	Maarten Rabaey LV	Dutroux, anker in de Brusselse onderwereld
14/09/1996	1	DDC	Zwitsers spoor gaat langs stadje met pedofilieschandaal
14/09/1996	7	DDC GVL	Nihoul nu officieel beschuldigd van ontvoering Laetitia
14/09/1996	31		Bijsluiters: Interview met Carlo Todarello
17/09/1996	1	DVC	Gerecht neemt anonieme brief over verdwijning Liam ernstig
19/09/1996	8	AmB	Michelle Martin leidt speurders naar verlaten mijnterrein
20/09/1996	1	WDB	Rijkswacht gaf bevel Dutroux-dossier verborgen te houden
20/09/1996	6	AE	Nihoul organiseerde seksfeesten in Namen
21/09/1996	1	LV	Dutroux was actieve belegger
21/09/1996	7	AmB	Parket ondervraagt pedofielen in cel over Michel Nihoul
23/09/1996	2	YDS	Standpunt: De 'hooggeplaatsten'
23/09/1996	4	PJB	Parket ontvangt ouders verdwenen kinderen
24/09/1996	1		Huiszoekingen in Brussel en Charleroi
24/09/1996	5	PD	GP-vakbonden halen rijkswacht onderuit
25/09/1996	1	GVL	Bourlet botst opnieuw met het gerecht van Luik
25/09/1996	8	AmB	In 4 jaar tijd 6,5 miljoen frank op de bankrekening
26/09/1996	4	WP	De Clerck: 'Thily begon geen tuchtprocedure tegen Bourlet'
26/09/1996	5	HVS	Dutroux is geen pedofiel
28/09/1996	1	PJB	Kerker gevonden bij schoolvriend van Dutroux
28/09/1996	6a	AmB	Het juridische tegenoffensief van Marc Dutroux
28/09/1996	6b	AmB	Zicot, Pinon, De Cokere en Thirault vrijgelaten
28/09/1996	6c	GVL	Het was onmogelijk om de kerker niet te vinden
30/09/1996	5	AmB	Duizend mensen betuigen steun aan Bourlet en Connerotte
4/10/1996	7		Geen documenten Othello-rapport vernietigd.' zegt rijkswachttop

5/10/1996	6	AmB	Michelle Martin vrij, parket meteen in beroep
7/10/1996	7	GVL	Dutroux leidt speruders naar een mijnschacht
8/10/1996	1	PD	Lieckendael wil Connerotte weg
9/10/1996	1		Kassatie moet vandaag volkswoede trotseren
9/10/1996	6	AmB	Petitie voor Connerotte moet volkswoede kanaliseren
11/10/1996	1	WDB	Neufchâteau ontdekt VIP's in netwerk kinderporno
12/10/1996	2	YDS	Standpunt: Twee maten, twee gewichten
12/10/1996	3	Ronald Commers	Wat is dat, 'de Zaak-Dutroux'?
14/10/1996	2	YDS	Standpunt: Vingers kruisen
14/10/1996	6	WDB	Neufchâteau schrikt van omvang gruwelnetwerk
14/10/1996	6	HVS	Pedofiele netwerken kunnen niet functioneren zonder medeplichtigheid van de staat'
15/10/1996	2	YDS	Standpunt: Respekt? Vergeet het
17/10/1996	1		Politieke hoogspanning in zaak Dutroux
17/10/1996	2	YDS	Standpunt: "De Witte Ridder"
17/10/1996	3	WDB	Kamer richt aparte onderzoekskommissie Dutroux-pedofilie op
17/10/1996	7a	WDB	Non-conformist in traditioneel milieu
17/10/1996	7b	GVL	Moed zakt ouders in de schoenen
17/10/1996	8	Dorris van Campen	Mechelen te klein voor steunbetuigers Connerotte
19/10/1996	1		België mobilizeert voor Witte Mars
19/10/1996	4		Gooi het bad en het water weg en red het kind
19/10/1996	7	BDW	Kortrijkse kinderkrustocht tegen doofpotoperatie
21/10/1996	3	MR	Mensenzee vormde één gezicht
21/10/1996	11	WP	ik betoog liever tegen het gerecht dan voor de kindertjes'
21/10/1996	12	GVL	Uw dreigbrieven laten mij onverschillig'
22/10/1996	7	Hans van Scharen	Wij hebben geen goede ervaringen met geduld'
24/10/1996	10	AmB	Nichtje Mieke Vogels ontsnapte aan ontvoering door Lelièvre
26/10/1996	6		Nihoul leidt mogelijk naar moord in Zwitserland
26/10/1996	6		Denk aan de kinderen tijdens jullie werk'
2/11/1996	1a	WDB HVS	Zaak-Nihoul: kommisaris GP plots op vakantie
2/11/1996	1b		Getuige pedofiledossiers slachtoffer van aanslagen
4/11/1996	1	WDB	Justitie zit prominenten op de hielen
5/11/1996	3	Karl van den Broeck	Parket onderzoekt satanisch ritueel misbruik
12/11/1996	1	HVS	Vertrouwen zoek bij commissie-Dutroux
13/11/1996	1		Ouders toch in verzet tegen spaghetti-arrest
13/11/1996	6	AmB	Vertrouwen ouders Julie en Mélissa is compleet zoek
14/11/1996	9		Rijkswacht bekeek al 2.500 Dutroux-video's
16/11/1996	6	AmB	Dutroux had banden met zwaar banditisme

19/11/1996	1a	WP	Positie Di Rupo wankelt
19/11/1996	1b		Huiszoekingen bij CBO: beslag op diskettes Operatie Othello
19/11/1996	2	YDS	Standpunt: Roddelaars
19/11/1996	6	DDW	Di Rupo: harde politicus met Italiaanse charme
20/11/1996	1	KoV	De flinterdunne hoop van Di Rupo
21/11/1996	1		Di Rupo-getuige is homofiele fantast
25/11/1996	6	AmB	'Leden commissie-Dutroux geschaduwd'
28/11/1996	1		Ook Kassatie hecht weinig geloof aan Trusgnach
2/12/1996	5	WDB	Onderzoek Di Rupo spitst zich toe op rol Marnette
3/12/1996	6	KoV	Philippe Busquin: 'Di Rupo is slachtoffer van machinaties'
6/12/1996	4	FR	Di Rupo nog altijd niet gehoord door Cassatie
7/12/1996	6	LV	Verdachte in zaak-Loubna vreest rijkswacht
11/12/1996	1	WP	Obscene fabels (Deel 2)
12/12/1996	1a	FR	Partijen dobbelen rond Elio Di Rupo
12/12/1996	1b	AE	Vice-premier alweer slachtoffer van mythomaan
12/12/1996	4	FR	Ouder reflexen verpesten sfeer in de kamer
14/12/1996	1	AmB DDC	Speuren in kluwen van tunnels
16/12/1996	1	AmB DDC	Speurders dalen af in derde mijnput
19/12/1996	6	AmB	Aanranding meisje van 17 mogelijk werk bende-Dutroux
20/12/1996	6	AmB	Dit is de ideale plaats om iets te verbergen'
21/12/1996	6	DDC	Speurders in Jumet vestigen hoop op kinderen
22/12/1996	1	DDC AmB	Hoogspanning in Jumet
23/12/1996	5		Onrust leden van de commissie-Dutroux neemt toe
24/12/1996	1	DDC	Zaak-Dutroux: huiszoeking bij satanisten
24/12/1996	6	DDC	Speurders Neufchateau doorzoeken Henegouws satanshuis
24/12/1996	7a		Vrieskou bezorgt speurders vertraging in Jumet
24/12/1996	7b	DDC	Niets dan toevalligheden in Forchies
27/12/1996	1		Neufchateau onderzoekt vijf getuigenissen over satanisme
27/12/1996	5	AmB	Een verwarmde bergplaats en een meisje voor Nihoul'
28/12/1996	1	WDB DDC	Zaak-Dutroux deint uit naar Vlaanderen
28/12/1996	6	AmB	Minderjarige zegt te zijn 'uitgeleend' aan Nihoul
30/12/1996	1		Mijnterrein Jumet: nog niets gevonden
30/12/1996	6	DDC	Ouders stonden kinderen af aan satanisch netwerk
31/12/1996	7		Seksfuiven van Nihoul: politici, advocaten en politiemensen
4/01/1997	1	AmB	Brand in Jumet wellicht geen daad volkswoede
7/01/1997	1	PD WDB	Parket Charleroi had Julie en Mélissa zo kunnen bevrijden

8/01/1997	1		Ernstige beroepsfouten bij huiszoeking Dutroux
17/01/1997	3	AmB	De man die het slachtoffer steeds een zakdoek vroeg
24/01/1997	5	DDC	Speurders ontdekken sloper gebouwen in Jumet
3/02/1997	6	AmB	Deel dossier-Othello mogelijk in bankkluis
3/02/1997	6	GVL	Marc Verwilghen: 'Si on nous laisse faire...'
5/02/1997	8	AmB	Op zoek naar verloren Othello-notaboekjes
6/02/1997	6	WDB	Roze baletten:de link naar Neufchâteau
12/02/1997	1	DDC	Acht oude verdwijningsdossiers naderen ontknopping
13/02/1997	1	AmB DDC AE	Dutroux-Nihoul: zes nieuwe slachtoffers
13/02/1997	9	DDC	De zes nieuwe dossiers van Neufchâteau
14/02/1997	1	AmB DDC AE	Eerste ouders geconfronteerd met kledingsstukken
15/02/1997	7	AmB	'Ja, eigenlijk geloof ik dat het Dutroux is geweest'
17/02/1997	6a		Commissie-Dutroux hoort commissaris Suys
17/02/1997	6b	AE	Ouders Loubna en Maddy herkennen geen voorwerpen
18/02/1997	1	WDB	'Marnette was zelf betrokken bij seksfeiten'
18/02/1997	6	WDB	'Dutroux radertje in een goed beschermde bende'
19/02/1997	6		Ook ouders Tanja Groen herkennen niets
28/02/1997	7	WDB DDC	Elf huiszoekingen bij kennissen van Bernard Weinstein
3/03/1997	1	FR	Commissie overtuigd: 'Nihoul beschermd'
4/03/1997	1		Commissielid Serge Moureaux onder vuur
4/03/1997	5	FR	Een tweede lezing van het dossier Dutroux
7/03/1997	1	AmB DDC	Zonder één nieuw spoor
7/03/1997	6		Jean-Denis Lejeune: 'Nu kan men echt niet meer ontkennen dat er bescherming is'
7/03/1997	10	GVL	Er was blokkage bij de Brusselse magistratuur'
8/03/1997	4a	AE	De gevaarlijke gek die keer op keer weer vrij kwam
8/03/1997	4b	DDC	Patrick Derochette wijt dood Loubna aan 'ongeval'
8/03/1997	5	DDC	Michel Nihoul was vaste klant in Q8-garage
11/03/1997	1	DDC GVL	Neufchâteau blijft geloven in link Derochette-Nihoul
12/03/1997	11	AmB	De Aldi-piste: Derochette handelde niet alleen
14/03/1997	1	KoV PD	Verwilghen zwaar teleurgesteld over Corsendonk-conclaaf
14/03/1997	6a	AmB	Oude verdwijningszaken in Brussel heropend
14/03/1997	6b		De merkwaardige vriendschap tussen een garagist en de politie
15/03/1997	7		Onderzoeksrechter Gerard op evaluatiebezoek in Elsene
27/03/1997	8		Commissaris Marnette krijgt dossier-Di Rupo als boemerang in gezicht
1/04/1997	6a	AmB DDC	Twee onopgeloste moorden mogelijk werk Dutroux

1/04/1997	6b	DDC	Speurders vermoeden bestaan van verdoken keders in chalet Houdmont
14/04/1997	4		Commissie Verwilghen rondt punten en komma's af
17/04/1997	7	FR	Protectie: verhaal van rem- en dwaalsporen
20/06/1997	3	DDC	Videoband uit onderzoek-Dutroux verdwenen
28/06/1997	1	AmB	Dossier Nihoul 'Wij vertellen gewoon wat we gezien hebben'
28/06/1997	6	AmB	Het hindernissenparcours van een getuige
1/07/1997	6	AmB	De partouze van Berendrecht
2/07/1997	10	AmB	Het ware gelaat van nihoul: De man die Nihoul beschermde
12/07/1997	4	PD	Justitie mag kleine garnalen niet langer sparen'
19/07/1997	1	AmB	Topspeurder onderzoek-Nihoul werd weggepest
19/07/1997	4	Nda	Comm-Dutroux: 'Protectie niet langer sciencefiction'
19/07/1997	6	AE	Martin: 'Dutroux en Weinstein vermoordden An en Eefje'
9/08/1997	9	DDC	De man die onmiddellijk kwam
14/08/1997	8-9		het slachtoffer dat aan de andere kant van de barrière ging staan
19/08/1997	6	DDC	De eerste wraakactie van Marc Dutroux
19/08/1997	7	AmB	De vrouw die hoorde zag en zweeg
20/08/1997	8	DDC	De connexe dossiers: 'Als er ook maar een tiende waar is...'
21/08/1997	9	DDC	Met olifantenpijpen in de modder
4/09/1997	6		Onderzoek naar pedofilienetwerken gedwarsboomd'
6/09/1997	1	DDC	Tientallen getuigen beschuldigen Nihoul
9/09/1997	7	AmB DDC	Allereerste verhoor Nihoul wekt plots weer aandacht
16/09/1997	2		Het onderzoek in Neufchâteau wordt gesaboteerd
16/09/1997	6	AmB	Oorlog tussen believers en non-believers bij rijkswacht
19/09/1997	5		Moeder Conrad Bosmans vestigt hoop op Neufchâteau
29/09/1997	1	WP	'Belemmering van comm-Dutroux ernstig en zeer recent'
6/10/1997	1	AE	'De witte Comités zijn verdronken in onbekwaamheid'
7/10/1997	6	AmB	De Vroom opnieuw in nauwe schoentjes
7/10/1997	6	AmB DDC	Commissie buigt zich over tegenwerking
15/10/1997	1	AmB DDC	reeds voor ontvoering J en M spoor naar Dutroux
16/10/1997	1	KoV	Belastingsinspecteur vond Dutroux meteen verdacht
16/10/1997	7	DDC	Nog meer raadsels rond huiszoeking bij Dutroux
22/10/1997	1		'Perscampagne Nihoul op niets gebaseerd'
28/10/1997	1	AmB DDC	"Opnieuw topspeurder weg uit cel-Neufchâteau"
21/11/1997	1	DDC	Verwilghen: 'commissie kan niet stoppen op 31 december'

24/11/1997	1	WDB	Bourlet mag niet meer praten met ouders
24/11/1997	6	AmB	Het gaat hard tegen hard in Neufchâteau
25/11/1997	1	AmB DDC	Paul Marchal: 'Stukken verdwenen uit dossier'
27/11/1997	3	AmB DDC	Dossiers Neufchâteau gestolen uit autokoffer
24/12/1997	8	DDC	Slotenmaker hoorde inderdaad kinderstemmen in huis Dutroux
26/12/1997	1		Paul Marchal kondigt oprichting eigen partij aan
7/01/1998	1	AmB DDC	Dutroux en Nihoul samen verdacht van moord in 1984
7/01/1998	6	AmB DCC en AE	Moord en brand in de Champignonière
8/01/1998	1	AmB DDC	Thérapeute X1: 'Rijkswacht tracht mijn cliënte te destabiliseren'
8/01/1998	6a	AmB DDC	Het meisje dat in het geheim beviel
8/01/1998	6b	AmB DDC	Op 23 december lag plan klaar voor 13 huiszoekingen
9/01/1998	6	AmB DDC	Hanim, de Turkse lotgenote van Loubna
10/01/1998	7	DDC	X1: de jacht op de teddybeer
10/01/1998	27-28	AmB DDC	'Ach ik heb al ergere dingen meegemaakt'
12/01/1998	6	AmB DDC	De dubbele moord op de camping
13/01/1998	1		De andere getuigen van Neufchâteau
13/01/1998	6	AmB DDC	Getuigen kan de gezondheid schaden
19/01/1998	7	Marc Schoeters, burger van dit land/ Antwerpen	J'accuse?
20/01/1998	5	AmB DDC	Pooier X1 had op 28 mei 1997 nog contact met ouders
23/01/1998	1	AmB DDC	X1 wordt opnieuw beschermd
23/01/1998	2	AmB DDC	'Wie met mij praat wordt net zo gedreven als ik'
23/01/1998	8	AmB DDC	Vlaanderen maakt kennis met Regina Louf, alias X1
28/01/1998	6	AmB DDC	Een moord onder dwang
30/01/1998	5a	AmB DDC	Antwerps gerecht doorzoekt kasteeltje in 's Gravenwezel
30/01/1998	5b	BBR	Harde schijf CBO bevat geen nieuwe gegevens
16/02/1998	1	DDC	Dutroux en Nihoul werden 'indirect' beschermd
18/02/1998	1	KoV FR	Normvervaging en corruptie maar geen directe bescherming
18/02/1998	2	YDS	De Belgische ziekte
19/02/1998	4	DDC	Huis X1 niet langer gefilmd
25/02/1998	1	DDC	Arnauts wil spaghetti-arrest op Langlois
5/03/1998	9	AmB DDC	Voor Laurent Arnauts blijft hypothese van link Dutroux overeind
7/04/1998	5	DDC	Regina Louf verhoord over moord op Hanim

5/06/1998	5	DDC	De vrije val van een dossiervreter
6/06/1998	6	DDC	Neufchâteau-dossiers op diskette

### Lijst van Journalisten van De Morgen

Annemie Bulté  
 Nadia Dala  
 Douglas De Coninck  
 Ayfer Erkul  
 Frans Steenhoudt  
 Hans van Scharen  
 Walter Pauli  
 Filip Rogier  
 Dirk Bogaert  
 Nicole Breuer  
 Filip Claus  
 Wim  
 Coessends  
 Rudy Collier  
 Walter De Bock  
 Paul Deltour  
 Gerrit Op de Beeck  
 Wim Poté  
 Geert Sciot  
 Karl van den Broeck  
 Gert Van Langendonck  
 Jean-Pierre De  
 Staercke  
 Frans Steenhoudt